KONINKLIJK BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

JAARBOEK

II

1934

Kon. Bat. Gen.
XLIV-347
110,2
1934
B

A. C. NIX & Co., BANDOENG

XLIV 347
Rp. 275.140,-
no 2
1934.
G.B

KONINKLIJK BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

JAARBOEK

II

1934

A. C. NIX & Co., BANDOENG

KON. BIBLIOTHEEK VAN N. EN W.

INHOUD

Blz.

Samenstelling van het Genootschap. 1
Ledenlijst 7
Instellingen, waarmede het Genootschap in ruil van edita staat. 13

Van de Directie

Uittreksel uit de Notulen der Directievergaderingen 1933. 23

Van de Afdeelingen

Afdeeling Adatrecht. 45
Afdeeling Taal-, Land- en Volkenkunde. 46
Afdeeling Rechtswetenschap. 56
Afdeeling Staathuishoudkunde. 57
Afdeeling voor de Studie van Internationale Vraagstukken.. 60

Van de Verzamelingen

De Praehistorische Verzameling 63
Lijst van Aanwinsten tot 1 Oct. 1934 68
Korte Gids voor de Praehistorische Verzameling 69
De Archaeologische Verzameling
Lijst van Aanwinsten 1933 107
Bijschriften bij de foto's van eenige belangrijke aanwinsten der Oudheidkundige Verzameling in 1932 en 1933 110
De Historische Verzameling
Lijst van Aanwinsten 1932—1934. 120
De Keramische Verzameling. 122
De Bibliotheek 123
De Ethnographische Verzameling. 126
Lijst van Aanwinsten 1933. 127
De Handschriftenverzameling
Lijst van Aanwinsten 1933 153
Aanvulling Alfab. Lijst Jav. Hss. in Jaarboek 1933 154
Boekuitgaven 1933. 155
Register op de Notulen 1933 157

A. SAMENSTELLING VAN HET GENOOTSCHAP *).

EERE-BESCHERMHEER:

Zijne Excellentie Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff, Oud-Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, Minister van Buitenlandsche Zaken, 's Gravenhage.

BESCHERMHEER:

Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, Jhr. Mr. B. C. de Jonge, Buitenzorg.

DIRECTIE:

Mr. J. van Kan, Voorzitter.
Raden Ario Dr. Hoesein Djajadiningrat, Ondervoorzitter.
Dr. G. W. J. Drewes, Secretaris.
Dr. F. D. K. Bosch, Thesaurier.
E. Gobée.
Dr. G. F. Pijper.
Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers (verlof).
Dr. J. W. Meijer Ranneft.
Mr. Dr. J. A. M. van Buuren (Bandoeng).
Mr. H. J. Spit.
Ir. E. A. Voorneman.
Dr. A. D. A. de Kat Angelino.

VERTEGENWOORDIGERS:

Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel, *Leiden.*
Dr. H. Kraemer, *Soerakarta.*

*) Lijst A is bijgewerkt tot medio Oct. 1934. Waar de woonplaats niet is vermeld, is deze Batavia of Meester Cornelis.

Dr. Th. Pigeaud, *Jogjakarta.*
Ir. J. L. Moens, *Jogjakarta.*
Dr. A. A. Cense, *Makassar.*

REDACTEUR VAN 's GENOOTSCHAPS UITGAVEN.

Dr. G. W. J. Drewes, Panaroekanweg 11, *Batavia-C.*

ADMINISTRATIE.

(adres : Museum, Koningsplein West 12).

Thesaurier: Dr. F. D. K. Bosch.
Administratrice: Mevr. C. H. Dorrenboom-Schlusser.

VERZAMELINGEN, ONDERGEBRACHT IN 's GENOOTSCHAPS MUSEUM.

Directeur van het Museum		Dr. F. D. K. Bosch.
a. de boekerij	Bibliothecaris	Dr. P. Voorhoeve.
	Assistent	Mas Patah.
b. de land- en volkenkundige verzameling	Adj. Conservator	G. W. de Bruyn.
c. de oudheidkundige verzameling	Conservator	Dr. F. D. K. Bosch.
d. de praehistorische verzameling	Conservator	Dr. P. V. van Stein Callenfels.
e. het munt-, penning- en zegelkabinet	wnd. Conservator	Dr. F. D. K. Bosch.
f. de verzameling keramiek van den Indischen Archipel	Conservator	E. W. van Orsoy de Flines.
g. de handschriften-verzameling	Conservator	R. Ng. Dr. Poerbatjaraka.
h. de fotografische verzameling	Adj. Conservator	G. W. de Bruyn.
i. de musicologische verzameling	Conservator	Mr. J. Kunst (verlof).

WETENSCHAPPELIJKE AFDEELINGEN.

Afdeeling Adatrecht.

Bestuur:

Mr. H. J. Spit, Voorzitter.
Mr. B. ter Haar, Secretaris-penningmeester.
Dr. J. H. A. Logemann.

Leden:

R. A. Dr. H. Djajadiningrat.
E. Gobée.
Dr. W. Hoven.
Mr. P. H. C. Jongmans.
Mr. L. W. H. de Leeuw.
H. J. van Mook.
Dr. G. F. Pijper.
Dr. L. de Vries.

Afdeeling Taal-, Land- en Volkenkunde.

Bestuur:

R. A. Dr. Hoesein Djajadiningrat, Voorzitter.
Dr. F. D. K. Bosch, Ondervoorzitter.
Dr. K. A. H. Hidding, Secretaris.

Leden:

J. S. Brandts Buys, *Soerakarta.*
Dr. K. C. Crucq.
Dr. G. W. J. Drewes.
Dr. J. Ph. Duyvendak, *Jogjakarta.*
Dr. J. M. Elshout.
Dr. B. J. Esser, *Poerbolinggo.*
E. W. van Orsoy de Flines.
E. Gobée.
Dr. A. N. J. Thomassen à Thuessink van der Hoop.
Dr. C. Hooykaas, *Jogjakarta.*
Dr. P. van Hulstijn, *Buitenzorg.*
J. Kats, *Buitenzorg.*
Dr. H. Kraemer, *Soerakarta.*
Mevr. Dr. M. C. H. Loeff-Amshoff.
Ir. J. L. Moens, *Jogjakarta.*
L. A. P. F. van Oosterzee.
H. Overbeck, *Jogjakarta.*
Dr. Th. Pigeaud, *Jogjakarta.*
Dr. R. Ng. Poerbatjaraka.
Ir. H. Maclaine Pont, *Modjokerto.*
Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins.
Dr. G. F. Pijper.
H. J. E. F. Schwartz, *Buitenzorg.*
Dr. W. F. Stutterheim, *Jogjakarta.*
Dr. P. Voorhoeve.
Dr. L. de Vries.

Correspondenten:

Dr. A. A. Cense, *Makassar.*
W. Ph. Coolhaas, (*verlof*).
P. Drabbe, *Tanèmbar.*
W. Dunnebier, *Kotamobagoe.*
Dr. S. J. Esser, *Paloe.*
H. J. Friedericy, (*verlof*).
H. Geurtjens, (*verlof*).
Dr. R. Goris, *Singaradja.*
L. C. Heyting, *Sintang.*
H. J. Jansen, *Den Pasar.*
Dr. V. E. Korn, *Sawah Loento.*
P. Middelkoop, *Kapan, Midden-Timor.*
J. H. Neumann, *Kabandjahe.*
Dr. L. Onvlee, (*verlof*).
Dr. K. G. F. Steller, *Taroena.*
Jhr. B. C. C. M. M. van Suchtelen, *Medan.*
Dr. H. van der Veen, *Rante Pao.*
J. W. Wesseldijk, *Napoe.*

Afdeeling Rechtswetenschap.

Bestuur:

Mr. Dr. M. A. G. Harthoorn, Voorzitter.
Mr. J. Zeijlemaker, Secretaris-penningmeester.
Mr. E. J. F. van Dunné,
Mr. K. L. J. Enthoven,
Mr. G. Vonk.

Leden:

Mr. E. O. Baron van Boetzelaer, *Buitenzorg.*
Mr. Dr. J. A. M. van Buuren, *Bandoeng.*
Mr. J. Elshout.
Mr. F. M. Exter.
Jhr. Mr. P. R. Feith.
Mr. W. A. H. Fuchter, (*verlof*).
Mr. B. ter Haar bzn.
Mr. C. J. van Hasselt, (*verlof*).
Mr. A. J. R. Heinsius.
Mr. C. C. van Helsdingen.
Mr. A. P. G. Hens.
Mr. H. R. Hoetink.
Mr. H. Holtkamp.
Mr. P. J. Idenburg, *Buitenzorg.*
Mr. J. R. L. Jansen.
Mr. J. van Kan.
Mr. Dr. R. D. Kollewijn.
Mr. L. W. H. de Leeuw.
Dr. H. J. Levelt.
Dr. J. H. A. Logemann.
Mr. A. J. C. M. Nelissen.
Mr. E. F. R. A. Nierstrasz.
M. J. K. Onnen.
Mr. A. H. van Ophuysen.
Mr. E. Pino.
Mr. H. van Santwijk, (*verlof*).
Mr. J. M. J. Schepper.
Mr. J. J. Smit.
Mr. H. J. Spit.
Mr. C. Star Nauta Carsten.

Afdeeling Staathuishoudkunde.

Bestuur:

Dr. J. W. Meijer Ranneft, Voorzitter.
J. van Gelderen, Ondervoorzitter.
H. J. Broekveldt, Secretaris-penningmeester.

Leden:

Dr. E. J. Burger.
C. van den Bussche.
Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers, (*verlof*).
Dr. J. C. W. Cramer.
Dr. Djie Ting Ham, *Semarang.*
J. W. B. Everts.
Dr. W. K. H. Feuilleteau de Bruyn.
L. Götzen, (*verlof*).
Mr. G. H. C. Hart.
Dr. W. Huender, *Kabandjahe.*
G. J. Jöbsis, (*verlof*).
Dr. G. H. van der Kolff.
Th. A. van der Laan.
Dr. J. R. Lette.
Dr. J. H. A. Logemann.
Mr. J. Luyten, *Soerabaia.*
A. Luytjes, *Buitenzorg.*
Dr. W. M. F. Mansvelt.
K. W. J. Michielsen.
Oei Tjong Hauw, *Semarang.*
J. H. Ritman.
A. M. P. A. Scheltema.
Mr. J. J. Tichelaar, *Soerabaia.*
G. A. Ph. Weyer.

Afdeeling voor de Studie van Internationale Vraagstukken.

Bestuur:

Mr. J. van Kan, Voorzitter.
R. A. A. A. Djajadiningrat, Ondervoorzitter.
G. J. Jöbsis, (*verlof*).
Mr. G. H. C, Hart.
Mr. Dr. R. D. Kollewijn, Secretaris-Penningmeester.

Leden:

Mr. W. A. B. P. Arriëns.
Jhr. A. T. Baud, *Buitenzorg*
Mr. Dr. E. O. Baron van Boetzelaer, *Buitenzorg.*
Dr. F. D. K, Bosch.
C. van den Bussche.
Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers, (*verlof*).
R. A. Dr. Hoesein Djajadiningrat.

Dr. C. L. van Doorn.
J. van Gelderen.
E. Gobée.
Mr. S. C. Graaf van Randwijck.
Mr. B. ter Haar.
Dr. Ir. Han Tiauw Tjong, *Pekalongan.*
Dr. A. J. A. van Kalken, *Jogjakarta.*
Dr. A. D. A. de Kat Angelino.
Dr. G. H. van der Kolff.
Dr. H. Kraemer, *Soerakarta.*
Dr. J. H. A. Logemann.
Dr. W. M. F. Mansvelt.
Dr. J. W. Meijer Ranneft.
Dr. Moh. Nazif, *Buitenzorg.*
H. J. van Mook.
H. Mouw.
J. A. J. W. Nieuwenhuys.
C. O. van der Plas, *Cheribon.*
C. Prins.
Dr. N. A. C. Slotemaker de Bruïne.
R. P. Soeradhiningrat.
Mr. H. J. Spit.
P. A. van de Stadt.
Dr. E. W. Walch.

B. LEDENLIJST

EERELEDEN:

Z. H. Hamangkoe Boewono VIII, Sultan van *Jogjakarta.*
P. A. A. Mangkoenagoro VII, *Soerakarta.*
M. Anesaki, *Tokyo.*
C. O. Blagden, *Londen.*
H. D. H. Bosboom, *Den Haag.*
Dr. Renward Brandstetter, *Luzern.*
Dr. P. V. van Stein Callenfels, *Penang.*
George Coedès, *Hanoi.*
Dr. H. Th. Colenbrander, *Leiden.*
Prins Damrong Rajanubhab, *Siam.*
Th. van Erp, *'s Gravenhage.*
Gabr. Ferrand, *Parijs.*
Louis Finot, *Toulon.*
E. W. van Orsoy de Flines.
Alfred Foucher, *Sceaux.*
Dr. F. de Haan, *Arnhem.*
A. C. Haddon, *Cambridge.*
A. W. F. Idenburg, *Den Haag.*
Mr. H. Jelgerhuis Swildens, *Den Haag.*
Mr. J. van Kan.
Mr. Ph. Kleintjes, *Amsterdam.*
Dr. N. J. Krom, *Leiden.*
Dr. A. C. Kruyt, *Den Haag.*
Sylvain Lévi, *Parijs.*
Mr. H. A. Lorentz, *Pretoria.*
J. van Manen, *Calcutta.*
Sir John Marshall, *Simla.*
Louis Massignon, *Parijs.*
Ir. J. L. Moens, *Jogjakarta.*
Dr. A. W. Nieuwenhuis, *Leiden.*
J. W. van Nouhuys, *Rotterdam.*
Henri Parmentier, *Cambodja.*
Paul Pelliot, *Parijs.*
Dr. Ph. S. van Ronkel, *Leiden.*
P. de Roo de la Faille, *Den Haag.*
C. C. F. M. le Roux, *Amsterdam.*
Dr. Fritz Sarasin, *Bazel.*
Dr. P. W. Schmidt, *Rome.*
Dr. C. Snouck Hurgronje, *Leiden.*
Mr. S. R. Steinmetz, *Amsterdam.*
Dr. G. Thilenius, *Hamburg.*
Dr. J. Ph. Vogel, *Leiden.*
Ch. J. I. M. Welter, *Den Haag.*
R. J. Wilkinson, *Mytilene, Griekenland.*
Dr. R. O. Winstedt, *Singapore.*

CORRESPONDEERENDE LEDEN:

Dr. Walther Aichele, *Hamburg.*
C. R. Boxer, *Yorkshire, England.*
A. Cabaton, *Parijs.*
Clive Day, *New Haven, Conn.*
Sir E. Denison Ross, *Londen.*
A. Galletti di Cadilhac, *Madras.*
Dr. R. Freiherr von Heine-Geldern, *Weenen.*
O. L. Helfrich, *Voorburg.*
Dr. A. Maass, *Berlijn.*
Paul Mus, *Hanoi.*
T. Ottolander, *Banjoewangi.*
E. Reimers, *Colombo.*
Dr. A. A. Schaade, *Hamburg.*
H. J. E. F. Schwartz, *Buitenzorg.*
W. W. Skeat, *Croydon.*

BUITENGEWONE LEDEN (OUDE STIJL):

R. M. Kartadirdja, *Jogjakarta.*
P. J. Perquin, *Nijmegen.*
R. Ng. Dr. Poerbatjaraka.

DONATEURS:

Ir. P. J. Willekes MacDonald, Singapore.
Sech Oemar bin Joesoef Mangoes.
H. Tutein Nolthenius, Delft.

LEDEN DIE PER JAAR f 500.— BIJDRAGEN:

De Javasche Bank.

LEDEN DIE PER JAAR f 300.— BIJDRAGEN:

Factorij der Ned. Handel Mij.

LEDEN DIE PER JAAR f 250.— BIJDRAGEN:

Koninklijke Paketvaart Mij.
Nederlandsch-Indische Handelsbank.

LEDEN DIE PER JAAR f 100.— BIJDRAGEN:

Ned. Ind. Escompto Mij.
N. V. Ned. Ind. Steenkolen Handel Mij, Tandjong Priok.

LEDEN DIE PER JAAR f 50.— BIJDRAGEN:

N. V. Hollandsche Beton Mij.
Ned. Ind. Spoorweg Maatschappij, Semarang.
N. V. Straits und Sunda Syndikat's Administratiekantoor.

GEWONE LEDEN:

R. T. A. Achmad *Probonegoro.*
A. Ph. van Aken, *Koetaradja.*
Algemeene Middelbare School, *Soerakarta.*
Dr. Mohamad Amir, *Medan.*
Dr. H. D. J. Apituly.
Apostolisch Vicaris v. d. Kleine Soenda-eilanden.
Dr. F. L. Bakker, *Jogjakarta.*
J. Bastiaans, *Soekadana* (*Sumatra*).
Dr. J. W. Beck, *Lahat.*
J. H. Behrens, *Banjoewangi.*
Mr. C. T. Bertling, *Banjoemas.*
Bibliotheek van het Departement der Marine.
Billiton Maatschappij, *Tandjong Pandan.*
P. J. Blok, *Pagar Alam.*
J. K. de Boer Jr., *Bandoeng.*
W. C. Bonnebakker, *Amsterdam.*
Dr. F. D. K. Bosch.
K. Brandenburg, *Bandoeng.*
E. G. Brouwer.
G. W. de Bruyn.
Mr. J. G. Buddingh de Voogt.
Th. Busink.
C. van den Bussche.
Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers.
Mr. Dr. J. A. M. van Buuren, *Bandoeng.*
Mr. C. Star Nauta Carsten.
Dr. A. A. Cense, *Makassar.*
Centraal Missie Bureau.
Mr. C. E. Coester, *Soerabaia.*
Ignatius College, *Jogjakarta.*
Xaverius College, *Moentilan.*
W. Ph. Coolhaas, *Utrecht.*
Dr. K. C. Crucq.
P. F. Dahler.
J. W. van Dapperen, *Tegal.*
Dr. R. W. van Diffelen, (*verlof*).
H. H. Dingemans, *Madioen.*
R. A. Dr. H. Djajadiningrat.
J. W. A. Doornebosch, *Tondano.*
Mr. A. van Doornick, *Palembang.*
Dr. G. W. J. Drewes.
B. M. van Driel, *Medan.*
J. J. Drost, *Watam Soppeng.*
Mr. E. J. F. van Dunné.
Dr. J. Ph. Duyvendak, *Jogjakarta.*
W. Dijkstra.
F. Th. Elfring.
Mr. K. L. J. Enthoven.
Dr. S. J. Esser, *Donggala.*
Jhr. Mr. P. R. Feith.
Dr. A. Fitz, *Tjitjoeroeg.*
Mr. J. J. de Flines, *Padang.*
J. W. Folkersma, *Djember.*
Ch. Monod de Froideville, *Baoe-Baoe.*
Mr. Th. A. Fruin.
Geneesheer Directeur v/h Krankzinnigengesticht te *Magelang.*
E. Gérardin, (*verlof*).
E. Gobée.
Dr. E. C. Godee Molsbergen.

Dr. W. Th. van Goor.
Dr. R. Goris, *Singaradja.*
G. J. Govaars Jr.
J. Haan, (*verlof*).
P. H. M. Haan, *Soerabaia.*
Mr. B. ter Haar Bz.
W. Ch. Hardeman.
Mr. G. H. C. Hart.
Mr. H. C. Hartevelt, *Den Haag.*
P. den Hartog, *IJmuiden-Oost.*
H. R. van Heekeren, *Djember.*
E. Helfferich, *Hamburg.*
H. J. Heijnen, *Raba-Bima.*
F. Ch. H. Hirschmann, *Donggala.*
Mej. H. C. H. Hoetink.
Mr. H. R. Hoetink.
J. Hoks, (*verlof*).
Hoofdvertegenwoordiger der B. P. M.
Dr. A. N. J. Thomassen À Thuessink van der Hoop.
Dr. C. Hooykaas, *Jogjakarta.*
A. H. G. Imbert, *Buitenzorg.*
H. J. Jansen, *Den Pasar.*
Java Instituut, *Jogjakarta.*
G. M. Johannes.
Dr. J. K. de Jong, *Buitenzorg.*
M. Tj. de Jong.
H. H. Kan.
Kantoor voor Chineesche Zaken.
Mr. L. J. C. Kastelijn, *Bandoeng.*
Dr. A. D. A. de Kat Angelino.
J. Kats, *Buitenzorg.*
J. L. M. de Keijser, *Malang.*
R. A. Kerkhoven, *Pengalengan* (*Bandoeng*).
Khouw Bian Tie, *Semarang.*
R. M. A. A. Koesoemo Oetoyo.
M. Koesrin.
Directeur v/d Firma Kolff & Co.
Mr. Dr. R. D. Kollewijn.
R. L. Koops.
S. Kortleven, *Dompoe* (*Bima*).
Dr. W. Kouwenaar, *Medan.*
Dr. H. Kraemer, *Soerakarta.*
Kratonbibliotheek „Sonopoestoko", *Soerakarta.*
Dr. H. Kroeskamp, *Solo.*
B. J. Kuik, *Piroe.*
Mr. J. Kunst, (*verlof*).
Dr. Kwa Tjoan Sioe.
W. G. J. Lans, *Soerabaia.*
Mr. L. H. W. de Leeuw.
Th. Ligthart, *Den Haag.*
Liem Bwan Tjie, *Semarang.*
Dr. J. H. A. Logemann.
F. G. Ludérus, *Den Haag.*
Mr. J. Luyten, *Soerabaia.*
Dr. H. M. Mekkelholt, *Palembang.*
Dr. J. W. Meijer Ranneft.
K. W. J. Michielsen.
R. Moertadjab, *Banjoewangi.*
W. G. Moggenstorm, *Bandjermasin.*
J. H. A. Morsink, (*verlof*).
Dr. H. Müller, *Breda,*
Museum Radyapoestaka, *Soerakarta.*
Ned. Kol. Petroleum Mij.
Mr. A. A. J. de Neef.
Dr. J. M. H. Neijens, *Keij-eilanden.*

F. H. Nieuwenhuijzen, *Sidoardjo.*
K. E. Nix, *Bandoeng.*
Dr. C. Noteboom, *Waingapoe.*
R. T. Notohadinegoro, *Djember.*
Dr. L. Onvlee, *Groningen.*
H. Overbeck, *Jagjakarta.*
J. C. Pabst, *Tokyo.*
T. Pellenkoft, *Koedoes.*
Dr. Th. Pigeaud, *Jogjakarta.*
C. O. van der Plas, *Cheribon.*
A. Praasterink.
Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins.
Dr. G. F. Pijper.
B. H. Prior Jr. *Jogjakarta.*
Resident van Palembang, *Palembang.*
R. Roestam Tjondro Koesoemo, *Pamekasan.*
Dr. L. S. A. M. van Römer, *Malang.*
Ir. V. R. van Romondt, *Jogjakarta.*
Mr. R. A. C. Roovers.
S. Sastrosoewignjo.
Prof. Mr. J. M. J. Schepper.
E. H. Schlegtendal, *Tandjong Karang.*
Ir. H. J. Schophuys, *Bandjermasin.*
Dr. B. J. O. Schrieke, (*verlof*).
C. W. Schüller, *Benkoelen.*
Dr. H. B. Siebert.
Mej. P. Siegers.
P. H. W. Sitsen, *Jogjakarta.*
R. Soemarjo, *Singkawang.*
Mr. H. J. Spit.
L. Sprei, *Soerabaia.*
J. A. van Staveren.
W. Steinbuch, *Djambi.*
E. Straatemeier.
Dr. W. F. Stutterheim, *Jogjakarta.*
Jhr. B. C. M. M. van Suchtelen, *Medan.*
Dr. K. E. Surbek, *Bandoeng.*
Mej. Mr. D. H. N. Tan, (*verlof*).
R. M. T. A. Tjakraningrat, *Blora.*
R. P. Tjondroadiningrat, *Djombang.*
Mej. A. Tolk, (*verlof*).
M. J. J. Treur, *Solo.*
W. Ubbens, *Modjokerto.*
J. C. Valette, *Bandoeng.*
Dr. H. van der Veen, *Rante Pao* via *Ma'kale.*
Dr. J. J. van de Velde, *Seulimeum.*
Dr. P. Voorhoeve.
Ir. E. A. Voorneman.
Dr. L. de Vries.
Mr. A. van Weenen, *Malang.*
M. C. Westerman.
J. W. White, *Magelang.*
Mgr. P. J. Willekens S. J.
Mr. R. T. Wongsonagoro, *Soerakarta.*
Zendingsconsulaat.
Mr. J. Zeijlemaker.
A. Zimmerman.
H. D. van Zoelen.

BUITENGEWONE LEDEN:

Mevr. Suzon van Bovene-Beijnon.
E. H. B. Brascamp, *Olst.*
Conferentie van Zendelingen in Deli, *Kaban Djahe.*
Conferentie van Zendelingen in Oost-Java, *Malang.*
P. H. van Coolwijk, *Jogjakarta.*
L. Datoe Toemanggoeng.
Redactie Deutsche Wacht.
L. C. Heijting, *Sintang.*
Dr. A. Hischmann.
Ivar Hwass, Crefeld.
J. Jongejans, *Sigli.*
Dr. A. J. C. van de Laar Krafft, *Magelang.*
Openbare Leeszaal en Bibliotheek, *Semarang.*
Openbare Leeszaal en Bibliotheek, *Soerabaia.*
L. A. P. F. van Oosterzee.
M. Parlindoengan, *Kotanopan.*
R. M. T. Sarwoko Mangoenkoesoemo, *Soerakarta.*
J. N. Smith, *Soerakarta.*
R. T. Soerio, *Pekalongan.*
W. Staugaard, *Pforzheim.*
M. Moh. Tajib, *Wonosobo.*
M. Tjokrosoepoetro, *Loemadjang.*
J. J. de Vink, *Ambarawa.*
J. A. Vorstman, *Paloe.*
J. van de Weg, *Indramajoe.*

C. RUIL.

NEDERLANDSCH-INDIË

Bandoeng.

Departement van Gouvernementsbedrijven.
Departement van Oorlog.
Dienst van het Mijnwezen.
Dienst der Staatsspoor- en Tramwegen.
Indische Krijgskundige Vereeniging.
Red. A. I. D. „De Preangerbode".
Red. „Algemeen Landbouwweekblad".
Red. „De Koerier".
Red. „De Mijningenieur".

Batavia.

Centraal Kantoor voor de Statistiek.
Departement van Binnenlandsch Bestuur.
Departement van Onderwijs en Eeredienst.
Kantoor voor de Volkslectuur.
Red. „Koloniale Studiën".
Koningin Wilhelminaschool.
Koninklijk Instituut van Ingenieurs. (Afd. Ned. Indië)
Koninklijke Natuurkundige Vereeniging.
Oudheidkundige Dienst.
Topografische Dienst.
Vereeniging tot Bevordering der Geneeskundige Wetenschappen in Ned. Indië.
Volksraad.
Red. „Bataviaasch Nieuwsblad".
Red. „Java Bode".
Red. „Het Nieuws van den Dag voor Ned. Indië".
Red. „De Volksstem".

Buitenzorg.

Algemeene Secretarie.
Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel.
's Lands Plantentuin.
Nederlandsch-Indische Vereeniging voor Diergeneeskunde en Dierenteelt.
Red. „De Banier".
Red. Boschbouwkundig Tijdschrift „Tectona".

Jogjakarta.

Kantoor van den Rijksbestuurder, Kepatihan.

Makassar.

Red. „Makassaarsche Courant".

Medan.

Red. „Deli Courant".

Semarang.

Vereeniging voor Locale Belangen.
Red. „De Locomotief".

Singaradja.

Kirtya Liefrinck-van der Tuuk.

Soerabaia.

Centrale Organisaties der Suikerindustrie in Ned.-Indië.
Vereeniging van Waterstaats Ingenieurs.
Red. „Nieuwe Soerabaia Courant".
Red. „Soerabaiasch Handelsblad".

Soerakarta.

Red. „Bromartani".
Red. „De Nieuwe Vorstenlanden".

NEDERLAND

Amsterdam.

Kon. Akademie van Wetenschappen.
Kon. Nederlansch Aardrijkskundig Genootschap.
Kon. Vereeniging „Koloniaal Instituut".
Kon. Vereeniging „Koloniaal Instituut" (Afdeeling Volkenkunde).

Nederlandsch Bijbelgenootschap.
Universiteit van Amsterdam.

Breda.

Kon. Militaire Academie.

Deventer.

Middelbare Koloniale Landbouwschool.

's Gravenhage.

Centraal Bureau voor de Statistiek.
Fonds ten behoeve van Indologische studiën aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.
Indisch Genootschap.
Kon. Bibliotheek.
Kon. Instituut van Ingenieurs.
Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.
Ministerie van Koloniën.
Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.
Staten-Generaal.

Groningen.

Rijksuniversiteit.

Haarlem.

Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen.
Teyler's Stichting.

Leiden.

Commissie voor het Adatrecht.
Instituut Kern.
Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.
Rijks Ethnografisch Museum.
Rijksuniversiteit.

Middelburg.

Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Nijmegen.

Kon. Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde.
R. K. Universiteit.

Oegstgeest.

Zendingsbureau van de 5 samenwerkende Zendingscorporaties.

Rotterdam.

Museum voor het Land- en Volkenkunde en Maritiem Museum „Prins Hendrik".

Nederlandsche Handelshoogeschool.

Red. „Tijdschrift voor het Onderwijs in Aardrijkskunde".

Sittard.

Indische Missie-Vereeniging.

Tilburg.

R. K. Handelshoogeschool.

Utrecht.

Geografisch Instituut der Rijksuniversiteit.

Rijksuniversiteit.

Historisch Genootschap.

Maatschappij ter Bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën (Treub-Serrurier Maatschappij).

Wageningen.

Landbouwhoogeschool.

OVERIG EUROPA.

België

Antwerpen.

Académie Royale d'Archéologie de Belgique.

Société Royale de Géographie d'Anvers.

Brussel.

Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux Arts de Belgique.

Société belge d' Études Coloniales.

Société des Bollandistes.

Universiteit van Brussel.

Gent.

Koninklijke Vlaamsche Academie van Taal- en Letterkunde.

Universiteit van Gent.

Leuven.

Universiteit van Leuven.

Luik.

Universiteit van Luik.

Czecho Slovakije

Praag.

Královská Ceská Společnost Nauk Praha-I (Société Royale des Sciences et des Lettres de Bohème).
Orientálni Ustav V Praze, (Oriental Institute, Prague).

Denemarken

Kopenhagen.

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.
Det Kongelige Nordiske Oldskrift Selskab.

Duitschland

Berlijn.

Preussische Akademie der Wissenschaften.
Preussische Staatsbibliothek.
Staatliches Museum für Völkerkunde.
Berliner Anthropologische Gesellschaft.
Schriftleiter Deutsche Literaturzeitung.
Bibliothek des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin.
Gesellschaft für Erdkunde.
Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft.

Bremen.

Geographische Gesellschaft.

Dresden.

Verein für Erdkunde.

Frankfurt am M.

Städtisches Völkermuseum.

Göttingen.

Gesellschaft der Wissenschaften.

Halle (Saale).

Deutsche Morgenländische Gesellschaft.

Hamburg.

Hamburger Staats- und Universitätsbibliothek.

Keulen.

Verein zur Förderung des städtischen Rautenstrauch-Joest-Museums.

Leipzig.

Gesellschaft für Erdkunde.
Museum für Völkerkunde.
Redaktion der Orientalistischen Literaturzeitung.
Staatliches Forschungsinstitut für Völkerkunde.

München.

Bayerische Akademie der Wissenschaften.
Geographische Gesellschaft.

Engeland

Cambridge.

University Library.

Londen.

British Museum.
Royal Anthropological Institute.
Mesrrs Luzac & Co.
The Royal Empire Society.
Royal Geographical Society.
The Library, India Office.
Royal Asiatic Society.

Finland

Helsinki.

Suomalainen Tiedeakatemia (l'Académie des sciences et des lettres de Finlande).

Frankrijk

Parijs.

Cité Universitaire, Centre d'études néerlandaises.
Bibliothèque Nationale.
Musée d'Ethnographie.

Italië

Rome

Reale Accademia Nazionale dei Lincei.
Reale Società Geografica Italiana.
Nederlandsch Historisch Instituut.

Noorwegen

Oslo.

Det Norske Videnskaps–Akademi.

Oostenrijk

Weenen.

Akademie der Wissenschaften.
Anthropologisch-Ethnographische Abteilung des Naturhistorischen Museums.
Anthropologische Gesellschaft.
Geographische Gesellschaft.
Institut für Völkerkunde der Universität.

Polen

Kraków.

Polska Akademja Umiejetnósci (Académie polonaise des sciences et des lettres).

Portugal

Lissabon.

Sociedade de Geografia de Lisboa.

Rusland

Leningrad.

Académie des Sciences de l'URSS.

Kharkov.

Ukrainian Society for Oriental Research.

Moskou.

Gesellschaft für kulturelle Verbindung der Sovjetunion mit dem Auslande.
Kabinett für Orientalkunde.

Zweden

Stockholm.

Museum of Far Eastern Antiquities.

Uppsala.

Bibliothek der Königlichen Universität.

Zwitserland

Zürich.

Geographisch Ethnographische Gesellschaft.

AFRIKA

Tananarive (Madagascar).

Académie Malgache.

Rabat (Marokko).

L'Institut des Hautes Études Marocaines.

Stellenbosch (Zuid-Afrika).

Universiteits Bibliotheek.

Nederlands Cultuurhistories Instituut aan de Universiteit van Pretoria.

AZIË

China

Peiping.

National Library of Peiping.

Shanghai.

Statistical Department.

Japan

Taihoku, (Formosa).

Taihoku Imperial University.

Tokio.

Imperial University of Tokyo, Faculty of Literature.

Deutsche Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ost-Asiens.

Philippijnen

Manila.

Bureau of Science.

National Library.

Siam

Bangkok.

Royal Institute of Literature, Archaeology and Fine Arts.

Voor- en Achter-Indië

Anuradhapura (Ceylon).

The Archaeological Commissioner.

Bombay

Bombay Branch of the Royal Asiatic Society.
Bombay Historical Society.

Calcutta.

University.
Imperial Library.
Asiatic Society of Bengal.

Colombo (Ceylon).

Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society.
Dutch Burgher Union.

Lahore.

Panjab Historical Society.

Mandalay.

Archaeological Survey of Burma.

Madras.

Connemara Public Library.

Patna.

Bihar and Orissa Research Society.

Poona.

Bhandarkar Oriental Research Institute.

Simla.

Director General of Archaeology.

Kuala Lumpur.

Federated Malay States Museums.

Singapore.

Malayan Branch of the Royal Asiatic Society.

Rangoon.

Burma Research Society.

Hanoi (Indo-Chine).

École Française d'Extrême-Orient.

Saigon.

Société des Études Indo-Chinoises.

AUSTRALIË EN OCEANIË

Melbourne.

Public Library.

Papeete (Tahiti).

Société des Études Océaniennes.

Perth (W. Australië).

Colonial Secretary's Office.

Wellington (Nieuw-Zeeland).

Polynesian Society.
New Zealand Institute, Victoria University College.

NOORD-AMERIKA

Berkeley.

University of California.

Boston.

American Academy of Arts and Sciences.

Cambridge.

Peabody Museum of Archaeology and Ethnology.

Chicago.

Field Museum of Natural History.
University of Chicago.

Newhaven.

American Oriental Society.
Yale University.

New-York.

National Academy of Sciences.
The American Geographical Society of New York.

Washington.

Library of Congress.
Smithsonian Institution.

ZUID-AMERIKA

Rio de Janeiro.

Instituto Historico e Geographico Brasileiro.

Uittreksel uit de Notulen der Directievergaderingen

Vergadering van Maandag 20 Februari 1933.

Aanwezig: de Heeren Mr. J. van Kan (Voorzitter), Dr. H. Djajadiningrat (Ondervoorzitter), Dr. F. D. K. Bosch, Dr. B. J. O. Schrieke, E. Gobée, Dr. G. F. Pijper, Dr. G. W. J. Drewes; C. C. F. M. le Roux (Secretaris).

Afwezig: de Heeren Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers, Dr. J. W. Meijer Ranneft, Mr. Dr. J. A. M. van Buuren, Mr. A. Meyroos.

De notulen van de vergadering van 28 November 1932 worden goedgekeurd.

Aan de orde is:

de brief van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst over de overbrenging van 's Lands Musicologisch Archief naar 's Genootschaps Museum.

De Heer Schrieke vestigt er de aandacht op, dat die overbrenging eerst het volgend jaar urgent wordt, bij vertrek van den heer Kunst met Europeesch verlof. De bedoeling is, dat het Musicologisch Archief bijeen blijft en niet over de verschillende groepen de Ethnografische Afdeeling verdeeld wordt.

De Voorzitter merkt op, dat het niet mogelijk is reeds thans voor dat doel eene afzonderlijke ruimte in het Museum ter beschikking te stellen. Het is echter mogelijk op het nieuwe atelier en de nieuwe conciergewoning, aansluitende aan de Nieuw-Guinee-zaal, eene bovenverdieping te bouwen, waarin het Musicologisch Archief ruim onderdak kan vinden.

Besloten wordt den Directeur van Onderwijs en Eeredienst mede te deelen, dat de Directie het Musicologisch Archief te zijner tijd gaarne als eene afzonderlijke onderafdeeling der Ethnografische Verzameling in 's Genootschaps Museum wenscht op te nemen.

de brief van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst over toepassing van 17 % korting op de salarissen van het Genootschapspersoneel.

De Voorzitter meent in deze aangelegenheid op den voorgrond te moeten stellen, dat het de plicht der Directie is in de huidige tijdsomstandigheden naar vermogen mede te werken aan de noodzakelijke beperking van de uitgaven. Het vorige jaar is 10 % op de salarissen

gekort. Een bedrag gelijkstaande aan 7 % korting daarop zou de Voorzitter der Directeur van Onderwijs en Eeredienst in elk geval willen aanbieden, echter meent hij dat bedrag niet door korting op de salarissen, doch door besnoeiing van andere posten van uitgaven op 's Genootschaps begrooting dient te worden verkregen.

Immers de salarissen van het personeel zijn in vergelijking met die, welke in gelijksoortige betrekkingen bij het Gouvernement en in den handel wordeu uitbetaald, niet hoog te noemen; verschillende salarissen zijn zelfs lager. Verder moet ook deze overweging gelden, dat het personeel ook anderszins op veel ongunstiger voorwaarden dient, daar het geen recht op pensioen, noch op onderstand, noch op verlof wegens langdurigen dienst heeft.

Besloten wordt den Directeur van Onderwijs en Eeredienst in overweging te geven aan de Regeering een voorstel te willen doen tot vermindering van de Regeeringssubsidie aan het Genootschap met een bedrag van ƒ 2500.—. Gevoegd bij het bedrag van ƒ 3000.—, waarmede de Genootschapssubsidie in 1932 is verminderd, wordt hiermede het totaalbedrag, dat door eene korting van 17 % op de salarissen van het Genootschapspersoneel zou worden verkregen, ruimschoots overschreden.

het verslag van den Penningmeester. Rekening en verantwoording over het boekjaar 1932.

Het verslag en de rekening en verantwoording geven, na de toelichting van den thesaurier inzake enkele posten, verder geen aanleiding tot op- of aanmerkingen.

De Voorzitter deelt mede, dat de Heer Van Buttingha Wichers evenals vorige jaren zich bereid heeft verklaard de kas- en andere boeken door personeel van De Javasche Bank te doen verifieeren.

De Voorzitter gaat vervolgens over tot behandeling van de begrooting van kosten der nieuwe bouwplannen. Hij zet die plannen uiteen en betoogt daarvan de groote noodzakelijkheid. Aangezien geen nieuw crediet wordt aangevraagd, stelt de Voorzitter voor de plannen goed te keuren, waarmede de reorganisatie van het geheele Museumcomplex haar beslag krijgt.

De Heer Schrieke juicht de plannen zeer toe. De toestand van het binnenplein is hem al jarenlang een doorn in het oog geweest. De financien laten toe thans ook daar eene radicale verbetering aan te brengen. Van de buitengewoon lage bouwprijzen dient bovendien gebruik te worden gemaakt.

Nadat de Voorzitter nog heeft medegedeeld, dat ook de heer Van Buttingha Wichers voor de uitvoering van de plannen is, besluit de Directie deze te aanvaarden en goed te keuren.

de brief van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst over de uitgave van het Oudheidkundig Verslag.

Da Heer Schrieke heeft met verwondering gelezen, dat de geheele subsidie voor het Oudheidkundig Verslag is ingetrokken. Zulks ligt niet in de bedoeling van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst. Hij acht het gewenscht, dat het verslag – zij het in zeer verkorten vorm – blijft voortbestaan.

De Directie neemt met voldoening van die mededeeling kennis.

De Heer Schrieke verlaat de vergadering.

de vaststelling van de begrooting voor 1933.

De begrooting, zooals die is ontworpen in eene vergadering van het dagelijksch bestuur, wordt vervolgens post voor post behandeld en onveranderd in haar geheel goedgekeurd.

Bij de post „Edita" brengt de Heer Drewes ter sprake dat van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië een brief te wachten is, handelende over de verleening van eene geldelijke ondersteuning aan de uitgave van het door Dr. Van der Veen samengesteld woordenboek der Sa'dan taal.

De Voorzitter deelt mede, dat juist heden die brief bij de Directie is binnengekomen. Hij vraagt zich echter af, of het Genootschap zich niet op een gevaarlijken weg begeeft met het toestaan van dergelijke subsidies.

De Heer Drewes ziet het gevaar daarvan eveneens in, doch zou in dit geval, nu van elders reeds een bedrag van ƒ 2800.– voor deze publicatie is bijeengebracht, willen voorstellen, het nog ontbrekende bedrag van ƒ 550.– toe te zeggen, te verdeelen over de boekjaren 1933 en 1934; de voor het Tijdschrift toegestane gelden zullen niet geheel noodig zijn, zoodat de nieuwe post daaruit kan worden bestreden.

De Heer Gobée deelt mede, dat thans op Celebes veel belangstelling bestaat voor wetenschappelijk werk. Hij verwacht, dat een verzoek om steun ook daar wellicht eene goede uitwerking zal hebben.

Het voorstel van den Heer Drewes wordt aangenomen.

De Heer Gobée verlaat de vergadering.

de brief van de Afdeeling Rechtswetenschap inzake het aftreden van Prof. Mr. F. M. Baron van Asbeck als secretaris-penningmeester der Afdeeling en het optreden als zoodanig van Prof. Mr. Jb. Zeylemaker.

Voor kennisgeving aangenomen.

de bedankbrief van den Sultan van Jogjakarta voor Zijne benoeming tot Eerelid en voor de aanbieding van het gecalligrafeerd diploma.

Dr. Bosch deelt mede, hoe hij met Mevrouw Resink-Wilkens en Mr. J. Kunst aan de opdracht van de Directie heeft voldaan.

Zijne Hoogheid de Sultan betoonde zijn ingenomenheid met de benoeming en met het fraai gecalligrafeerd diploma.

de brief van de Factorij der Nederlandsche Handel-Mij, houdende dankbetuiging voor de gelukwenschen bij haar laatste jubileum.

De Voorzitter deelt mede, dat hij persoonlijk de gelukwenschen van het Genootschap heeft overgebracht.

het verzoek van Mr. J. Kunst om enkele musicologische gegevens afgedrukt in 's Genootschaps edita, te mogen herdrukken in zijn werk over de Javaansche en Soendaneesche Toonkunst.
Geen bezwaar.

de brief van den Directeur van het Zuid-Afrikaansch Museum te Kaapstad over de fragmenten van den grafsteen van Jan van Riebeeck.
De Voorzitter brengt in herinnering, dat in de vorige vergadering naar aanleiding van een brief van den Heer Gubbins in beginsel besloten is de fragmenten af te staan aan genoemd Museum, doch ter zake eerst een officiëel schrijven daarover af te wachten. De thans van den Directeur van het Kaapsch Museum ontvangen brief kan als zoodanig worden beschouwd.
Spr. stelt zich den gang van zaken als volgt voor. De Directie wende zich tot de Regeering met het voorstel haar te machtigen de fragmenten van den grafsteen namens de Ned. Ind. Regeering aan te bieden aan de Zuid-Afrikaansche Regeering.
De officieele aanbieding in Kaapstad zou kunnen geschieden door onzen Gezant Mr. Lórentz, die eerelid van het Genootschap is.
De Voorzitter zet de bezwaren uiteen tegen eene officiëele aanbieding door Dr. Mansvelt, die eerstdaags voor het aanknoopen van handelsrelaties naar Zuid-Afrika vertrekt.
Besloten wordt te handelen overeenkomstig het voorstel van den Voorzitter.

de brief van Prof. Dr. J. Huizinga aan den Voorzitter over de aansluiting van Nederland en Nederlandsch-Indië bij het Institute of Pacific Relations, en het antwoord daarop van den Voorzitter.
Voor kennisgeving aangenomen.

de brieven van 18 en 25 Januari j.l. van 's Genootschaps Vertegenwoordiger in Nederland.
De rekening en verantwoording van 's Genootschaps Vertegenwoordiger wordt goedgekeurd. Voor het door hem gevoerd geldelijk beheer zal Prof. Van Ronkel dank worden betuigd.

de brief van den Directeur van Justitie in zake het verzoek van het Genootschap tot aandeel in een loterij.
Met voldoening neemt de Directie kennis van de gunstige beschikking.

de brief van den Burgemeester van Batavia over vermindering van het Gemeentelijk subsidie aan het Genootsehap.
Voor kennisgeving aangenomen.

Benoemingen.

a. Tot werkende leden van het Genootschap in de Afdeeling Taal-Land- en Volkenkunde worden benoemd:

E. W. van Orsoy de Flines, Conservator der Keramische Verzameling, Batavia;

V. I. van de Wall, Ambtenaar bij den Oudheidkundigen Dienst, Batavia.

b. Tot werkende leden van het Genootschap in de Afdeeling Rechtswetenschap:

Mr. J. J. Smit, President van den Raad van Justitie, Batavia;

Mr. C. Star Nauta Carsten, Griffier bij het Hooggerechtshof, Batavia.

c. Tot werkende leden van het Genootschap in de Afdeeling voor de Studie van Internationale Vraagstukken:

F. de Boer, Vertegenwoordiger der N. V. Stoomvaart Maatschappij „Nederland", Batavia;

Prof. Mr. B. ter Haar, Bz. Hoogleeraar aan de Rechtshoogeschool, Batavia;

G. J. Jöbsis, Directeur der Nederlandsch-Indische Handelsbank, Batavia;

Dr. A. J. A. van Kalken, Pastoor te Jogjakarta;

Dr. G. H. van der Kolff, Adviseur Volkscredietwezen en Cooperatie, Batavia;

Prof. Dr. J. H. A. Logemann, Hoogleeraar aan de Rechtshoogeschool, Batavia;

Dr. W. M. F. Mansvelt, Hoofd van het Centraal Kantoor voor de Statistiek, Batavia;

J. A. J. W. Nieuwenhuis, Hoofdagent der Java-China-Japan-lijn, Batavia;

Dr. R. E. Smits, Hoofd der Afdeeling Economie en Statistiek van De Javasche Bank, Batavia;

d. Tot gewone leden van het Genootschap:

Dr. A. D. J. Apituley, Dirigeerend Officier van Gezondheid, Lid van den Volksraad, Batavia;

J. C. Pabst, Gevolmachtigd Minister en Gezant van H. M. de Koningin der Nederlanden, Tokio;

Dr. J. E. Quintus Bosz, Consul van Denemarken, Soerabaja;

Mr. C. Star Nauta Carsten, Griffier bij het Hooggerechtshof, Batavia;

B. Themans, Administratief Ambtenaar bij het Binnenlandsch Bestuur, Barabai;

M. Thomassen, Journalist-illustrator, Batavia.

Rondvraag.

De Voorzitter deelt mede van Prof. Vogel, den Voorzitter van het Instituut Kern, het verzoek te bebben ontvangen, in zijn hoedanigheid van Voorzitter van het Kon. Bataviaasch Genootschap het honoraire lidmaatschap van de Commissie van Redactie te willen aanvaarden van den uit te geven archaeologischen en historischen atlas van Grooter-Indië.

Zulks is bedoeld als beleefdheid jegens het Bataviaasch Genootschap uit erkentelijkheid voor den geldelijken steun aan die uitgave verleend.

De Voorzitter meent uit dien hoofde de uitnoodiging te moeten aannemen, waarmede de Directie instemt.

Vergadering van Maandag 1 Mei 1933.

Aanwezig: de Heeren Mr. J. van Kan (Voorzitter), Dr. H. Djajadiningrat (Ondervoorzitter), Dr. B. J. O. Schrieke, E. Gobée, Dr. G. F. Pijper, Dr. G. W. J. Drewes, Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers, Dr J. W. Meijer Ranneft; C. C. F. M. le Roux (Secretaris).

Afwezig: de Heeren Dr. F. D. K. Bosch, Mr. Dr. J. A. M. van Buuren, Mr. A. Meyroos.

De Voorzitter opent de vergadering en vraagt aanstonds de aandacht voor de gebeurtenis, die allen zoo diep geschokt heeft, het verscheiden van Mr. Dr. Cornelis van Vollenhoven.

Nadat in navolging van den Voorzitter alle Directieleden zich van hunne zetels hebben verheven, herdenkt de Voorzitter den overledene in nagenoeg de volgende bewoordingen:

In Van Vollenhoven verliest de Vaderlandsche wetenschap één harer eerste corypheeën, de Internationale wetenschap een geleerde van groote vermaardheid:

verliest de Nederlandsche stam een zijner beste en edelste zonen;

verliest de Leidsche Universiteit een harer voormannen, die hare roemrijke tradities in onze eeuw op schitterende wijze hebben voortgezet;

verliezen zijne talrijke leerlingen een ongekend gezienen en ongeëvenaard beminden Meester;

verliest de zaak der internationale samenwerking een harer geestdriftigste en welsprekendste pleitbezorgers;

verliest de Koninklijke Akademie van Wetenschappen haren alom geëerden Voorzitter;

verliest het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen het meest brillante zijner leden.

Maar van Indisch standpunt is belangrijker dan al dat vele, dat met den dood van Van Vollenhoven tot stilstand is gekomen een der warmste harten, die ooit voor Indië hebben geklopt; is gedoofd een der grootste geesten, die ooit op Indische problemen hebben gepeinsd.

Daarom is rouw gekomen over Indië en over ons, vrienden en vereerders van Van Vollenhoven.

Mijne Heeren, ik stel U voor, aan deze bijeenkomst geen ander cachet te geven, dan deze korte herdenking van den grooten overledene en de zitting ten teeken van rouw op te heffen

Alvorens de vergadering te sluiten en U te verzoeken de volgende week op denzelfden dag en hetzelfde uur weder te willen bijeenkomen, moge ik U nog voorlezing doen van twee stukken, die hiertoe behooren: een telegram door het dagelijksch bestuur gezonden aan Professor Van Ronkel, 's Genootschaps vertegenwoordiger in Nederland, luidende als volgt:

verzoeke directie bataviaasch genootschap vertegenwoordigen begrafenis vollenhoven krans neerleggen deelneming betuigen familie en academischen senaat;

en het volgend schrijven van den Heer Gérardin, Consul-Generaal van Frankrijk te Batavia, eenige uren geleden ontvangen:

Monsieur Van Kan, Président de la Société pour les Arts et les Sciences, Batavia-C.

„C'est avec un bien vif regret que j'ai appris ce matin la mort de m. le Professeur Van Vollenhoven. Je sais la place qu'il tenait dans l'étude du droit coutumier indigène et la perte que font en lui, non seulement la science juridique hollandaise, mais tous ceux qui s'intéressant à la bonne entente entre puissances colonisatrices et peuples colonisés.

Puisque la Société Royale pour les Arts et les Sciences a eu la bienveillance de m'admettre parmi ses membres, je me crois justifié à exprimer à son Président la part que je prends au deuil qui atteint cette association en même temps que l'Université de Leyde. Je vous prie devouloir bien, si vous le jugez convenable, joindre le modeste tribut de mes condoléances aux témoignages qui vous parviendront de toutes parts.

Je saisis cette occasion, cher Monsieur Van Kan, de vous renouveler les assurances des mes sentiments très sincèrement dévoués".

Vergadering van Maandag 8 Mei 1933.

Aanwezig: de Heeren Mr. J. Van Kan (Voorzitter), Dr. H. Djajadiningrat (Ondervoorzitter), Dr. F. D. K. Bosch, Dr. B. J. O. Schrieke, Dr. G. F. Pijper, Dr. G. W. J. Drewes, Mr. Dr. G. G. Van Buttingha Wichers, Dr. J. W. Meijer Ranneft, Mr A. Meyroos; C. C. F. M. le Roux (Secretaris).

Afwezig: de Heeren E. Gobée, Mr. Dr. J. A. M. Van Buuren.

Alvorens tot de behandeling van de agenda over te gaan richt de Voorzitter het woord tot den Heer Meijer Ranneft, dien hij gelukwenscht met zijne benoeming tot Vice-President van den Raad van Nederlandsch-Indië.

Aan de orde is:

de goedkeuring van de notulen der vergadering van 20 Februari 1933

Zonder aanvullingen of wijzigingen goedgekeurd.

benoemingen.

Aangezien sinds 1928 door de Directie geen eereleden meer zijn benoemd en het Genootschap sindsdien tal van eereleden door den dood verloor, heeft het dagelijksch bestuur gemeend, dat de herdenking van den honderdsten geboortedag van wijlen Professor Dr. Hendrik Kern eene passende gelegenheid biedt tot het benoemen van eenige nieuwe eereleden en correspondenten.

De Voorzitter stelt uit naam van het dagelijksch bestuur voor te benoemen:
tot eereleden van het Genootschap:
C. O. Blagden, Hoogleeraar aan de School of Oriental Studies, Finsbury Circus, Londen.
R. J. Wilkinson, Mytilene, Griekenland.
Dr. R. O. Winstedt, C. M. G., General Adviser, Johore Baharu.
Dr. P. V. van Stein Callenfels, Conservator van de Praehistorische Verzameling van 's Genootschaps Museum.
Joh. van Manen, Secretaris van de Asiatic Society of Bengal, Calcutta.
Dr. Albert C. Kruyt. Oud-zendeling-leeraar, Den Haag;
tot correspondeerend lid:
Dr. R. Freiherr von Heine-Geldern, Museum für Völkerkunde, Neue Hofburg, Weenen.
Aldus besloten.
Tot gewoon lid worden benoemd:
De Apostolisch Vicaris van de Kleine Soenda Eilanden, Ndona-Endeh (Flores).
Mr. R. A. Roovers, Secretaris van den Gemeenteraad van Batavia.
S. Sastrosoewignjo, Redacteur bij het Kantoor voor de Volkslectuur.

de brief van den Heer Ir. A. M. Coenen, waarin hij mede namens zijne echtgenoote Mevrouw F. J. J. A Coenen-Yzerman der Directie dank zegt voor de deelneming in het verlies van hunnen onvergetelijken Vader Dr. J. W. Yzerman, benevens voor de toezending van een exemplaar van 's Genootschaps tijdschrift, waarin het door Dr. Bosch geschreven „In memoriam" is opgenomen.
Voor kennisgeving aangenomen.

de brief van den Directeur van Onderwijs en Eeredieust over de beschikbaarstelling van een bedrag van ten hoogste f 400.— ten behoeve van eene zeer versoberde publicatie van het Oudheidkundig Verslag.
Het verheugt der Directie, dat dank zij dezen geldelijken steun het Oudheidkundig Verslag in 1933 alsnog verschijnen kan.

de brief van de Afdeeling Taal-, Land- en Volkenkunde over de begrooting der Afdeeling voor 1933.
Zij wordt, met dank voor de toezending, voor kennisgeving aangenomen.

de brief van de Afdeeling Taal-, Land- en Volkenkunde over de opzending van de in het Museum aanwezige Boegineesche zeerooverskaart naar Makassar.
Ten behoeve van de ontcijfering der Boegineesche bijschriften op deze kaart is de opzending naar Makassar noodzakelijk. De Bibliothecaris, ter zake gehoord, heeft bezwaren gemaakt. De Directie is echter bereid

de gevraagde vergunning te verleenen, mits van de kaart te voren eene fotografische opname worde vervaardigd en ze aan boord in de brandvrije kamer wordt vervoerd.

de brief van de Afdeeling voor de Studie van Internationale Vraagstukken met twee bijlagen over de Indische Sectie van den Nederlandschen Nationalen Raad van het Institute of Pacific Relations.

De Afdeeling deelt mede, dat zij zich ter vergadering van 15 Maart jl. — naast de reeds tot stand gekomen Nederlandsche sectie — heeft geconstitueerd tot Indische Sectie van den Nationalen Raad van het Institute of Pacific Relations.

De Voorzitter licht nog met enkele woorden de samenstelling van de Nederlandsche afdeeling toe.

de brieven van de Regeering over de fragmenten van den grafsteen van Jan van Riebeeck.

De Regeering deelt der Directie mede, dat zij tegen de schenking en overbrenging der fragmenten geen bezwaar heeft. Voorts heeft zij het Genootschap ter kennisneming aangeboden een schrijven van den Britschen Consul-Generaal, waarbij is overgelegd een afschrift van een brief van Generaal J. B. M. Hertzog, minister van buitenlandsche zaken der Zuid-Afrikaansch Unie, waarin buitengewone waardeering wordt uitgesproken voor het voornemen van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap.

De Voorzitter deelt mede, dat het Genootschap ook rechtstreeks een brief van gelijke strekking van den secretaris van Generaal Hertzog ontvangen heeft.

de brief van H. M. Gezant te Tokio in zake de vertegenwoordiging van het Genootschap bij de viering van het 60-jarig bestaan van de „Deutsche Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens".

De Voorzitter leest het verslag van den Heer Pabst aangaande de feestviering voor, benevens den bedankbrief van genoemd Genootschap voor onze vertegenwoordiging.

de brief van de redactie van het Tijdschrift „Nederlandsch-Indië Oud en Nieuw" met verzoek om afbeeldingen van zeldzame voorwerpen in 's Genootschaps Museum.

De Heer Schrieke meent, dat in beginsel tegen dit verzoek geen bezwaar bestaat, Hij is van meening, dat door het Genootschap in de richting van actueele populair-wetenschappelijke publicaties te weinig ondernomen wordt. Hij heeft het vaak betreurd, dat van het mooi reconstructiewerk van den Oudheidkundigen Dienst naar buiten zoo weinig bekend raakt. Foto's daarvan, bij voorbeeld in een tijdschrift als de „Londen News", zouden het buitenland kunnen doen zien, wat hier gebeurt.

Besloten wordt, dat de conservator der ethnografische verzameling aan het verzoek zal voldoen door nu en dan eenige fotografieën met kort bijschrift toe te zenden.

de brieven van den Conservator der Prehistorische Verzameling van 18 en van 23 April 1933.

De Voorzitter zegt met belangstelling het verslag over de inrichting van de praehistorische afdeeling te hebben gelezen; het kan voor kennisgeving worden aangenomen, behoudens wat betreft één punt, handelende over de maatregelen tot behoud van de bronzen voorwepen.

De secretaris merkt op, dat daarin op eenvoudige wijze kan worden voorzien.

In zijn brief van 23 April vraagt Dr. Van Stein Callenfels nog de aandacht voor de publicatice van gegevens omtrent verscheidene zeer belangrijke voorwerpen der praehistorische verzameling, waaronder verscheidene van groot typologisch belang, die aan de wetenschap nog geheel onbekend zijn.

De Voorzitter gelooft, dat ieder van het nut der publicatie overtuigd is. Hij vraagt echter op welke wijze zij zal moeten geschieden.

Dr. Bosch zegt, dat de plaatsruimte in het oudheidkundig verslag eene publicatie van praehistorische gegevens niet toelaat.

het verzoek van den Apostolisch Vicaris der Kleine Soenda Eilanden om ondersteuning van de taalkundige en ethnologische werkzaamheden op Flores van Pater Arndt.

De Heer Drewes deelt mede, dat het Genootschap thans bezig is een woordenboek van Pater Arndt over de Ngad'a-taal uit te geven. Het is echter nog niet afgedrukt.

Besloten wordt een exemplaar op te vragen van het reeds verschenen werk over Mythologie en Religie van het Sika-taalgebied en van het ter perse liggend woordenboek der Lio-taal, ten einde daarna in verband met de prijs te kunnen nagaan of ondersteuning mogelijk is door aankoop van een bepaald aantal exemplaren.

het verzoek van Mr. J. Kunst om steun over de uitgave van zijn werk over de muziek van Java.

De Heer Djajadiningrat voelt er in beginsel veel voor dit werk te steunen. Den Heer Kunst zou kunnen worden gevraagd een bepaald bedrag te willen opgeven hetwelk als minimum ondersteuning noodzakelijk is.

De Heeren Schrieke en Van Buttingha Wichers zijn van meening, dat de Heer Kunst eerst meer concrete gegevens dient te verstrekken.

Rondvraag.

De Voorzitter deelt mede, dat Rev. H. Heras S. J., directeur van het St. Xavier's College te Bombay, hem verzocht heeft foto's te willen toezenden van twee oorkonden op zilveren platen, aanwezig in de midden-

vitrine der schatkamer. Aan dat verzoek is bereids voldaan. De Heer Heras vraagt thans vergunning ze bij eene studie over die oorkonden te mogen reproduceeren.

Gaarne toegestaan.

De Heer Pijper herinnert aan de afspraak, die in een vorige vergadering gemaakt is voor een voordracht van Prof. De Josselin de Jong. In Augustus komt de Heer De Josselin de Jong te Batavia.

De vergadering zou het zeer toe juichen, zoo prof. De Josselin de Jong bereid werd bevonden eene voordracht voor het Genootschap te houden. Zij noodigt den Heer Pijper uit, zich daarover met hem in verbinding te stellen.

De Heer Meijer Ranneft zegt den Voorzitter dank voor de vriendelijke woorden bij den aanvang der vergadering tot hem gericht.

Nadat niemand meer het woord verlangt, richt de Voorzitter zich tot het Directielid den Heer Meyroos, die voor het laatst de Directievergaderingen bijwoont, en dankt hem voor al hetgeen hij voor het Genootschap heeft gedaan.

Vergadering van Maandag 18 September 1933.

Aanwezig zijn de Heeren Mr. J. van Kan (Voorzitter), Dr. H. Djajadiningrat (Ondervoorzitter), Dr. F. D. K. Bosch, Dr. B. J. O. Schrieke, E. Gobée, Dr. G. F. Pijper, Dr. G. W. J. Drewes, Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers, Dr. J. W. Meijer Ranneft; C. C. F. M. le Roux (Secretaris).

Afwezig is Mr. Dr. J. A. M. van Buuren.

Alvorens tot de behandeling van de agenda over te gaan brengt de Voorzitter in herinnering dat ter gelegenheid van den verjaardag van H. M. de Koningin de conservator C. C. F. M. le Roux is bevorderd tot officier en den conservator E. W. van Orsoy de Flines benoemd tot riddder in de Orde van Oranje-Nassau. Het verheugt den Voorzitter, dat twee functionarissen van 's Genootschaps Museum deze eervolle onderscheidingen zijn ten deel gevallen, en hij wenscht beide heeren daarmede van harte geluk.

De notulen van de vergadering van 8 Mei 1933 worden zonder wijzigingen of aanvullingen goedgekeurd.

Aan de orde is:

het verzoek van de Afdeeling voor de Studie van Internationale Vraagstukken om uit een alfabetische voordracht van drie leden dier afdeeling, een lid te willen aanwijzen als vertegenwoordiger in de Directie en een als diens plaatsvervanger.

De Directie wijst de Heeren Prof. Mr. F. D. Holleman en Mr L. Einthoven als zoodanig aan.

Aangezien de Afdeeling Adatrecht onkundig bleek te zijn van het feit, dat zij nog steeds niet in de Directie is vertegenwoordigd, heeft de

Voorzitter het bestuur dier afdeeling opgewekt nog voor deze vergadering eene voordracht in te dienen. Zulks is geschied; als candidaat zijn aanbevolen de heeren Mr. H. J. Spit, Prof. Mr. B. ter Haar en Prof. Dr. J. H. A. Logemann.

De Directie vestigt hare keuze op den eerstgenoemde als vertegenwoordiger en op den heer Ter Haar als diens plaatsvervanger.

In verband met het aftreden van Mr. Meyroos acht de Voorzitter het gewenscht den zeer reëelen band tusschen het Bataviaasch Genootschap en de Stadsgemeente Batavia te doen voortbestaan door burgemeester Ir. E. A. Voorneman tot het lidmaatschap der Directie uit te noodigen.

Aldus besloten. .

Herbenoemd worden tot werkend lid van het Genootschap:

Voor de Afdeeling Rechtswetenschap:

Prof. Mr. Dr. R. D. Kollewijn,
Mr. A. H. van Ophuysen en
Mr. E. Pino.

voor de Afdeeling voor de Studie van Internationale Vraagstukken:

C. van den Bussche,
Prof. Mr. Dr R. D. Kollewijn en
Prof. Dr. E. W. Walch.

Benoemd worden tot lid der Afdeeling voor de Studie van Internationale Vraagstukken:

Dr. E. O. Baron van Boetzelaer,
Dr. A. D. A. de Kat Angelino,
Dr. Mohamad Nazif,
Dr. N. A. C. Slotemaker de Bruïne en
Mr. H. J. Spit.

Benoemd worden tot gewoon lid van het Genootschap:

C. R. Boxer, Officier van het Britsche Leger, Dorchester (Engeland),
Dr. J. K. de Jong, Zoöloog, Buitenzorg,
Drs. Khouw Bian Tie, Particulier, Semarang.
W. Ubbens, Particulier, Malang.

de bedankbrieven van de nieuw benoemde eereleden:

Dr. Alb. C. Kruyt, Joh. van Manen, Dr. P. V. van Stein Callenfels, R. J. Wilkinson en Dr. R. O. Winstedt, en van het correspondeerend lid: Dr. R. Freiherr von Heine-Geldern;

de bedankbrief van den heer J. van Vollenhoven voor de betuigde deelneming bij het overlijden van zijn broeder Prof. Mr. C. van Vollenhoven, en de brief te dierzelfde zake van 's Genootschaps vertegenwoordiger in Nederland Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel;

de brieven met dankbetuiging van het Bestuur van het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië en van Dr. H. van der Veen voor den toegezegden geldelijken steun ten behoeve van den druk van het Sa'dan-Toradjasch (Tae') woordenboek;

de brieven van den Secretaris van het Departement van Buitenlandsche Zaken der Zuid-Afrikaansche Unie, van H. M. Gezant te Pretoria en van den Directeur van het Kaapsch Museum over den grafsteen van Jan van Riebeek.

Alle voor kennisgeving aangenomen.

de brief van Mr. H. A. Lorentz, Gezant te Pretoria over contact met Onderwijskringen, enz.

Waar de inhoud van den brief van den heer Lorentz der Directie niet geheel duidelijk is, wordt besloten het Departement van Onderwijs en Eeredienst te verzoeken zoo mogelijk de volledige briefwisseling over te leggen.

de brief van Mr. J. Kunst over den aankoop van een aantal exemplaren van zijn werk over de Javaansche en Soendaneesche muziek.

Op voorstel van den Heer Djajadiningrat wordt besloten na verschijning een zeker aantal exemplaren van dat werk aan te koopen en tegen verminderden prijs ter beschikking van de leden te stellen. Het aantal af te nemen exemplaren zal in verband met den prijs worden geregeld; er is voor dit werk *f* 400.— beschikbaar.

De Directie stelt er voorts prijs op, dat aan Hunne Hoogheden den Sultan van Jogjakarta en den Mangkoe Nagoro te zijner tijd eenige present-exemplaren worden toegezonden.

het verslag van het Directielid Mr. Dr. G. G. Buttingha Wichers aangaande de verificatie der administratie.

Op grond van dit verslag wordt den penningmeester acquit en décharge verleend voor het door hem gevoerde geldelijk beheer over het boekjaar 1932.

Goedgekeurd worden de door de Heeren Moens en Van Orsoy de Flines boven de begrooting gedane uitgaven van *f* 1250.— voor aankoop van ethnografica en *f* 1100.— voor aankoop van keramiek, onder aanteekening, dat beiden heeren met aandrang zal worden verzocht dergelijke overschrijdingen voor de toekomst zoo eenigszins mogelijk te vermijden, en in elk geval — mochten zeer bijzondere gelegenheden zich voordoen — te voren de gelden bij de Directie aan te vragen.

De Heer van Buttingha Wichers wijst er met klem op, dat na afloop van de verbouwingen een sober beheer noodig is.

de verleening van verderen geldelijken steun aan het Instituut Kern voor de uitgave van den Atlas van het Oude Indië.

De Voorzitter leest een brief van Prof Vogel voor, waaruit blijkt dat men voor bewerking van bovengenoemde uitgave niet toekomt met de toegestane bedragen. De heer Vogel heeft zich thans tot alle subsidianten gewend met een verzoek om verderen steun.

De heeren Bosch en Pijper pleiten beiden met kracht voor verdere steunverleening.

De heer van Van Buttingha Wichers stelt voor met de beslissing in deze zaak te wachten tot het eind van het jaar, wanneer een beter inzicht in den stand der geldmiddelen zal zijn verkregen, en verlaat de vergadering.

de nota van den secretaris over het toezicht op het dagelijksch onderhoud van de Museumgebouwen, de sluiting van die gebouwen en de verantwoordelijkheid daarvoor.

De Directie kan zich in beginsel met den inhoud der nota vereenigen, doch zij wenscht, alvorens tot een besluit te komen den heer Gediking ter zake te hooren.

de kostelooze verstrekking van oude edita aan eereleden, correspondeerende leden en ruilinstellingen.

De Voorzitter deelt mede, dat van de kostelooze verstrekking van oude uitgaven door 's Genootschaps leden een ruim en zeer dankbaar gebruik is gemaakt. Niet minder dan 77 kisten met edita zijn verzonden. Toch zijn de voorraden daardoor nog onvoldoende gedund, zoodat ook 's Genootschaps eereleden, correspondeerende leden, ruilinstellingen en boekerijen in het voorrecht van kostelooze verstrekking kunnen deelen.

Hiertoe besloten.

De heer Bosch deelt mede, dat de commissie, welke indertijd is ingesteld voor het nagaan van den ruil, enz. in overleg met den bibliothecaris thans een eerste lijst heeft vastgesteld van instellingen, waarmede het zeer gewenscht is, dat het Genootschap in ruil treedt. Dr. Bosch legt deze lijst over, onder mededeeling, dat zij door meer zal worden gevolgd.

Den secretaris wordt opgedragen zich met de in de lijst genoemde instellingen in verbinding te stellen.

De Heer Bosch stelt voor Mr. J. Kunst te benoemen tot conservator van de Musicologische Verzameling, welke sinds enkele maanden door de Regeering aan het Genootschap is overgedragen.

Aldus besloten.

Vergadering van Maandag 27 November 1933.

Aanwezig zijn de Heeren Mr. J. van Kan (Voorzitter), Dr. H. Djajadiningrat (Ondervoorzitter), Dr. F. D.K. Bosch, Dr. B. J. O. Schrieke, E. Gobée, Dr. G. F. Pijper, Dr. G. W J. Drewes, Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers, Dr. J. W. Meijer Ranneft, Mr. H. J. Spit, Mr. F. D. Holleman; het eerelid E. W van Orsoy de Flines; C. C. F. M. le Roux (Secretaris).

Afwezig: de Heeren Mr. Dr. J.A.M. van Buuren en Ir. E.A. Voorneman.

Deze vergadering is de eerste in de nieuwe Directiekamer.

Alvorens tot de agenda over te gaan, herdenkt de Voorzitter 's Ge-

nootschaps Eerelid Mr. K. F. Greutzberg, van wiens overlijden eenige dagen geleden bericht ontvangen werd. Mr. Greutzberg was zeven jaar Directielid, daarna nog vier jaar Voorzitter van het Genootschap. In beide functies heeft hij zeer veel voor het Genootschap gedaan. In de laatste periode viel de reorganisatie des Genootschaps en de opbouw der wetenschappelijke afdeelingen.

De Voorzitter deelt mede, na de ontvangst van het overlijdensbericht namens de Directie een brief van rouwbeklag tot de familie gericht te hebben, en doet voorlezing van het daarop ontvangen antwoord van Mr. P. Creutzberg, een zoon van den overledene.

De notulen van de vergadering van 18 September 1933 worden behoudens een enkele wijziging, voorgesteld door den heer De Flines, goedgekeurd.

De heer Le Roux verlaat op verzoek van den Voorzitter tijdelijk de vergadering.

Als volgend punt, buiten de agenda om, stelt de Voorzitter aan de orde de aan heer Le Roux bij zijn vertrek toe te kennen onderscheiding. Aanvankelijk was besloten, na gehouden telefonische rondvraag, hem 's Genootschaps gouden medaille van verdienste te verleenen. Doch de heer le Roux bezit reeds de verguld zilveren medaille, die er nagenoeg evenzoo uitziet als de gouden. Vandaar dat hij ongetwijfeld het eerelidmaatschap – dat voor de Directie minder spreekt, want er zijn vele eereleden en slechts zeer weinige bezitters van de gouden eeremedaille – op hooger prijs zal stellen.

De vergadering verklaart zich hiermee accoord.

Aan de orde is:

de bedankbrief van Prof. Blagden voor zijne benoeming tot eerelid van het Genootschap;

de brieven van de Heeren: H. J. Spit, Ir. E. A. Voorneman, Mr. L. Einthoven, Prof. Dr. E. W. Walch en Mr. A. H. van Ophuysen, voor hunne benoemingen tot lid der Directie, dan wel werkend lid van het Genootschap;

de bedankbrief van Mr. J. Kunst voer zijne benoeming tot Conservator der Musicologische Verzameling en voor de ter beschikkingstelling van een bedrag van *f* 400.- voor het ter perse liggend werk over de Javaansche- en Soendaneesche muziek;

de bedankbrief van Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins voor de medewerking door het Genootschap verleend aan de Heraldische Tentoonstelling;

het verslag van den conservator van het Musicologisch Archief over het 1ste halfjaar van 1933;

het eerste Jaarverslag uitgebracht door het Bestuur van het „Nederlands Cultuurhistories Instituut aan de Universiteit van Pretoria".

Alle voor kennisgeving aangenomen.

De heer Holleman vraagt of nadere opheldering verkregen is omtrent den niet geheel duidelijken brief van Mr. Lorentz, waarvan sprake is in

de notulen van de vorige vergadering, zulks in verband met het sub g vermelde jaarverslag van het Ned. Cultuurhistorisch Instituut te Pretoria.
Nadere inlichtingen blijken nog niet verkregen

het voorstel tot steun aan de studiën van Pater Arndt door aankoop van een aantal exx van zijn werken, uitgegeven ter Arnoldusdrukkerij, Ende, Flores.
De heer Bosch acht groote voorzichtigheid geboden bij de overweging van zulke voorstellen. Op den duur komt men voor onaanvaardbare geldelijke consequenties, waaronder 's Genootschaps eigen uitgaven schade zou kunnen lijden.
De Voorzitter zegt, dat het hier een uitgave in eens geldt, doch erkent dat zich eene traditie gaat vormen van aankloppen bij het Genootschap. Wanneer geen goede redenen zijn aan te voeren, kan op dezen weg niet worden voortgegaan.
De heer Drewes merkt op, dat het Ngad'a-woordenboek van Pater Arndt reeds door het Genootschap voor uitgave is aangenomen. Voorts zouden de kleinere studien aan de Redactie van het Tijdschrift kunnen worden aangeboden, opdat deze plaatsing kan overwegen.
Besloten wordt, 15 exx. van te werken *Mythologie, Religion und Magie im Sikagebiet* en 15 exx. van de *Grammatik der Sika Sprache* ten behoeve van de leden, die daarop prijs stellen, aan te koopen, tegen nader te bepalen prijs. Van het ter perse liggende werkje over de *Gesellschaftliche Verhältnisse im Sikagebiet* kan zulks, na bekendstelling van den prijs, eveneens worden overwogen.

de stand der geldmiddelen,
Deze blijkt zoodanig, dat nader kan worden overwogen, of aan het Instituut Kern te Leiden de voor het loopende jaar gevraagde bijdrage kan worden toegekend. Na eenig beraad wordt deze bepaald op *f* 800.—; aan het Instituut zal worden medegedeeld, dat dit het laatste subsidie is.

de salarieering van den conservator der handschriften.
Conform het voorstel van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst wordt besloten, den Conservator der Hss. eene bezoldiging toe te kennen, gelijk aan het wachtgeld dat hij in Gouvernementsdienst zou hebben genoten.

de voorziening in de huisvesting van de Musicologische Verzameling.
Aanvankelijk was gedacht aan het bouwen van een bovenverdieping op het magazijn; de kosten daarvan zouden 5700 gulden bedragen. Deze oplossing is te kostbaar, nu gebleken is dat het voormalige 3de boekenmagazijn, mits watervrij gemaakt, ook kan dienen. De kosten zijn dan slechts *f* 500.— Alleen zal dan een loodsje voor kisten e. d. noodig zijn.
Accoord.

de vervanging van den heer Le Roux in zijne functies van Secretaris-penningmeester en conservator der ethnograpische verzameling.

Voor beide functies is in aanmerking gebracht Dr. A. A. Cense te Makassar, wiens plaatsing en werkzaamheden aldaar door den heer Schrieke worden geschetst. Vanwege het Departement van Onderwijs kan de heer Cense echter te Makassar niet gehandhaafd blijven; hij zou dus reeds dadelijk beschikbaar zijn, wanneer niet de mogelijkheid van rechtstreeksche bezoldiging uit de landschapskassen — zonder restitutiepost — nog in overweging was. Daar het werk van Dr Cense veel waardeering vindt, is kans daarop niet uitgesloten; een andere opinie bij de opvolgers van den tegenwoordigen Gouverneur evenmin.

De heer Meijer Ranneft vraagt of inderdaad de mogelijkheid van salarieering uit de landschapskassen wel zoo groot is; het is hem bekend, dat ook deze kassen straks zeer besnoeid zullen worden, en dan zoo goed als zeker geen geld voor zulke doeleinden beschikbaar zullen hebben.

De Voorzitter merkt op, dat men dan met temeer zekerheid op Dr. Cense als secretaris zal kunnen rekenen, zoodat thans alleen de tijdelijke voorziening in de functies van den heer Le Roux aan de orde moet worden gesteld. De heer De Bruyn kan — als noodoplossing — tot adj.-conservator worden benoemd, met de opdracht, de zgn. kleine catalogiseering voort te zetten. De heer Bosch wil zich met het penningmeesterschap belasten, terwijl de heer Drewes zich voor de tijdelijke waarneming van het secretariaat beschikbaar heeft gesteld.

Aldus besloten.

de voordracht tot benoeming van nieuwe leden in de Afdeeling Staathuishoudkunde.

De Heer Meijer Ranneft, vertegenwoordiger van deze Afdeeling, licht de voordracht nader toe. Door een verzuim van den Secretaris blijken de leden, die 6 maanden geleden zijn voorgesteld, nog niet benoemd, terwijl ook thans weer nieuwe leden worden voorgedragen.

Tot werkende leden voor de Afdeeling Staathuishoudkunde worden benoemd:

F. de Boer, Vertegenwoordiger van de Stoomvaart Maatschappij „Nederland", Batavia.
H. J. Broekveldt, wnd. Secretaris van de Economische Commissie, Batavia.
Dr. E. J. Burger, Assistent-Resident, Djambi.
Dr. J.C.W. Cramer, Gegradueerd Ambtenaar bij de Centrale Kas, Batavia.
Dr. Djie Ting Ham, Directeur van de N. G. Alg. Mij tot Explotatie der Oei Tiong Ham Suikerfabrieken, Semarang.
J. W. B. Everts, President-Directeur der Koninklijke Paketvaart Maatschappij, Batavia.
Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn, Lid van den Volksraad, Batavia.
L. Götzen, Hoofd van den Belastingaccountantsdienst, Batavia.
G. J. Jöbsis, Directeur van het Hoofdkantoor voor Ned.-Indië van de Nederlandsch-Indische Handelsbank Batavia.

Th. A. van der Laan, Hoofdvertegenwoordiger van de Handelsvereeniging „Amsterdam", Soerabaia.
Dr. J. R. Lette, Assistent-Resident t/b Directeur van Financien, Batavia.
Mr. J. Luyten, Voorzitter van het Algemeene Syndicaat van Suikerfabrikanten in N.-I., Soerabaia.
A. Luytjes, Hoofd van de Afdeeling Landbouweconomie v/h Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel, Buitenzorg.
Oei Tjong Hauw, Leider van het Oei Tiong Ham concern, Semarang.
Dr. J. W. de Stoppelaar, Assistent-Resident t/b Directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel, Batavia.
G. A. Ph. Weyer, Hoofdagent van de Koloniale Bank, Soerabaia.

het verzoek van Mr. P. C Bloys van Treslong Prins tot afname van 50 exx. van een door hem uit te geven werk over Genealogische en Heraldische merkwaardigheden van Europeanen op Java.

De Voorzitter licht toe, dat dit werk zal worden uitgegeven in deelen, — hoeveel is niet vermeld, — waarvan er twee per jaar zullen verschijnen. De prijs is bepaald op *f* 5.— per deel. De bedoeling van den heer Prins is dat het Genootschap het werk o.a. zal aanbieden aan de instellingen waarmede het in ruil staat, maar daarvan kan geen sprake zijn.

De heer De Flines is van meening, dat het Genootschap bij aankoop van zulk een groot aantal, met alle exemplaren zal blijven zitten, wanneer de bedoeling mocht zijn, ze aan de leden te slijten. Adspirantkoopers immers zullen waarlijk wel door den uitgever bewerkt worden.

De heer Van Buttingha Wichers meent dat het boek ook zonder steun van het Genootschap zijn weg wel zal vinden. Mocht dit blijken niet het geval te zijn, dan kan het Genootschap altijd nog overwegen of aankoop van een aantal exx. — tegen verminderden prijs — gewenscht is.

Besloten wordt, den heer Prins te berichten, dat het Genootschap geen steun kan verleenen, doch vertrouwt dat het boek ook zonder dien vlot van de hand zal gaan.

Afscheid van den Secretaris.

De Voorzitter, het woord richtende tot den heer Le Roux, prijst dezen als een secretaris zonder weerga, die alle liefde van zijn warm gemoed aan het Genootschap en Museum verpand had. Al zijn reusachtige werkkracht, al zijn energie en doorzettingsvermogen had hij in dienst van het Genootschap gesteld, en zoo was hij een dienaar als slechts bij uitzondering wordt gekend. Als monument van zijn activiteit laat hij achter een uitnemend gerangschikt secretariaat, een voorbeeldig ingericht fiscalaat, een uitstekend verzorgde en in vele richtingen uitgebreide ethnographische verzameling, en bovenal een vernieuwd en vergroot Museum. Zoo er den vorigen dag bij de heropening van het Museum een gedenksteen ware geplaatst, dan zou daarin staan gegrift, dat deze groote gebeurtenis, die zeker door veler samenwerking tot stand kwam, toch in de eerste plaats het werk is van Le Roux. Hij is de eerste geweest, die

het denkbeeld heeft geopperd van geleidelijke uitbreiding, waardoor een harmonisch geheel is tot stand gebracht. Tot in bijzonderheden zijn de plannen door hem uitgewerkt, en stap voor stap heeft hij oplossingen gevonden voor de talrijke en veelzijdige moeilijkheden waarvoor men daarbij was gesteld. En deze oplossingen waren zoo solide, dat de Directie blij was ze te kunnen overnemen.

Daarna heeft hij twee jaar lang de dagelijksche uitvoering bewaakt en meegemaakt, als bouwmeester èn als gewoon werkman.

De Directie is daarvoor ten zeerste erkentelijk; zij weet zijn aandeel in den bloei van het Genootschap op waarde te schatten en het is haar een vreugde, hem het Eerelidmaatschap aan te bieden. Zij hoopt dat het den heer Le Roux bij voortduring wel zal gaan, en dat hij bij elke voorkomende gelegenheid in staat zal zijn tot voortzetting van den taak, dien hij hier heeft aangevangen, nl. verspreiding van kennis van land, volk en beschaving van Nederlandsch-Indië.

De heer Le Roux toont zich zeer erkentelijk voor de tot hem gerichte woorden, en dankt der Directie voor het door hem op hoogen prijs gestelde eerelidmaatschap, dat hij, na de hem op voordracht der Directie eenige maanden geleden verleende koninklijke onderscheiding, haast met schroom aanvaardt. Ook zonder zulke eerbewijzen zou hij het echter een voorrecht hebben geacht, voor het Genootschap te mogen werken, waar immers een groot voorrecht in gelegen is te mogen samenwerken met mannen van groote kennis en beschaving. Spr. richt zich dan in het bijzonder tot den Voorzitter, tot den heer Schrieke, van wien de groote stoot tot reorganisatie is uitgegaan, en tot de heeren Bosch en Ds Flines, met wie hij zoo geruimen tijd in vriendschap en harmonie heeft samengewerkt, en eindigt met de beste wenschen uit te spreken voor den bloei van het Genootschap.

VAN DE AFDEELINGEN

Afdeeling Adatrecht.

De afdeeling Adatrecht zette in 1933 de verzameling en de bewerking van de in het jaar 1927 gewezen burgerlijke vonnissen door over de inlandsche bevolking rechtsprekende rechters, zij het in vertraagd tempo, voort.

Voorts werd door de afdeeling uitgegeven het boekje van mrs. Tirtawinata (eenigen tijd laborant van de afdeeling) en A. Muller, *Indonesische dorpsakten*, en werd eveneens aan de uitgave van het Departement van Justitie, het boek van Mr. Soepomo: *Het adatprivaatrecht van West-Java*, intensief medegewerkt.

Door de afdeeling werd na April de litteratuurlijst van het adatrecht bezorgd en in den loop van het jaar op de gebruikelijke wijze materiaal verzameld en geschikt gemaakt voor publicatie in de in Holland uitgegeven adatrechtbundels.

De afdeeling vergaderde tweemaal, op 25 Januari ter bespreking van adatrecht en rechtspraak op het eiland Sumatra, en op 15 Febr., toen dr. Abdulrasjid mededeelingen deed over Bataksch Adatrecht.

Afdeeling Taal-, Land- en Volkenkunde.

Leden.

Tot werkend lid des Genootschaps in de Afdeeling Taal-, Land- en Volkenkunde werden benoemd de heeren E. W. van Orsoy de Flines en V. I. van de Wall.

Voor het lidmaatschap bedankten de heeren A. Muhlenfeld en C. C. F. M. le Roux.

Reglementswijziging.

Ten einde te bereiken, dat de begrooting der Afdeeling bij de Directie kan worden ingediend vóór de behandeling van de begrooting des Genootschaps, werden de volgende wijzigingen aangebracht in het Reglement van Orde der Afdeeling:

Art. 6 lid 1, thans luidende: „1. Jaarlijks, zoo mogelijk in de maand Januari, wordt in de ledenvergadering op een gemotiveerd voorstel van den Secretaris-Penningmeester een begrooting van ontvangsten en uitgaven vastgesteld." wordt gewijzigd in: „1. In de laatste vergadering van ieder jaar wordt op een gemotiveerd voorstel van den Secretaris-Penningmeester een begrooting van ontvangsten en uitgaven voor het volgende jaar vastgesteld."

Art. 7 lid 3, thans luidende: „3. In de vergadering bedoeld bij artikel 6 sub 1 dient hij een rekening en verantwoording van zijn beheer gedurende hét afgeloopen jaar in." wordt gewijzigd in: „3. In de eerste vergadering van ieder jaar dient hij een rekening en verantwoording van zijn beheer gedurende het afgeloopen jaar in."

Financiën.

Het crediet der Afdeeling op de begrooting van het Genootschap werd van f 750.— teruggebracht tot f 650.—.

Hiervan werd besteed f 568.83, n.l. f 400.— voor het Blambangan-onderzoek, f 108.83 voor administratiekosten en f 60.— voor een prijsvraag voor litteratuur in het Gorontaleesch. Dit laatste bedrag werd aan Dr. S. J. Esser, die zich met het organiseeren van de bedoelde prijsvraag belast heeft, te goeder rekening gezonden. De administratiekosten waren hooger dan het vorige jaar omdat thans uitvoerige excerpten van de ingekomen stukken in de agenda der vergaderingen worden opgenomen.

Voor 1934 werd weder een crediet van f 650.— aangevraagd. De begrooting van uitgaven bevat de volgende posten: Toelage aan Dr. Pigeaud voor taal- en volkenkundige onderzoekingen f 300.—; prijsvragen f 150.—; administratiekosten f 150.—; onvoorzien f 50.—.

Vergaderingen.

Er werden 5 vergaderingen gehouden (de 35ste — 39ste), daaronder een buitengewone vergadering op 6 April ter herdenking van den 100sten geboortedag van Professor H. Kern. Bij deze gelegenheid hechtte de Voorzitter der Afdeeling namens de Directie des Genootschaps een krans aan den gedenksteen voor Kern in de voorhal van het Museum en schetste in het kort den levensloop van Kern van zijn geboorte te Poerworedjo op 6 April 1833 tot zijn dood in 1917. Vervolgens deden de aanwezige leden korte wetenschappelijke mededeelingen.

Wetenschappelijke mededeelingen.

De volgende mededeelingen werden gedaan:

In de 35ste vergadering:

Dr. P. V. van Stein Callenfells over: Praehistorische cultuurinvloeden in den Indischen Archipel.

Tot voor kort dacht men dat alle cultuurinvloeden hier te lande uit Voor-Indië kwamen. Dit gaat echter voor den praehistorischen tijd niet op. De alleroudste invloed kwam uit het Noorden, had Japan bereikt via Noord-Mongolië, en kwam vandaar over de eilanden via Celebes naar Java. Men bedenke, dat alle praehistorische vondsten in the Far

East uit betrekkelijk zeer laten tijd zijn; waarschijnlijk is, behalve de vondst bij Peking, niets ouder dan 4000 v. C. De oudste cultuur in de Archipel is reeds neolithisch (kent landbouw en veeteelt); er is geen aanwijzing, welke ras de drager ervan was.

Vervolgens krijgen we in Sumatra, Borneo, Celebes en Oost-Java een meer palaeolithisch type, gebracht door migratie van een Papoea-Melanesoid ras, afkomstig uit Noord-Tonkin en Zuid-China, en bestaande in verschillende golven die bepaalde sub-typen vertegenwoordigen. De oudste golf kwam over het Mal. Schiereiland naar Borneo, vandaar eenerzijds naar de Philippijnen, andererzijds naar Noord-Celebes en de Molukken. De tweede golf ging over Java naar de kleine Soenda-eilanden. Als oorzaak van deze migratie kan men beschouwen het opdringen der Oer-Indonesiërs.

Hierop volgt n.l. de Oer-Indonesische cultuur, vertegenwoordigd door Dajaks, Toradjas, enkele groepen op de Philippijnen, en in meer gemengden vorm aan te treffen bij de Bataks, op Nias en in de Minahasa. Deze cultuur is volneolitisch en gaat samen met een bepaalde megalithische cultuur (bijv. Nias, de Ngadas), gekenmerkt door terrassen bouw en vooroudersteenen. Ze kwam uit Zuid-China.

Nog later komt de tweede golf van Indonesiërs, welker cultuur een later neolithicum is. Als cultuurgolf komt dan het brons (niet door migratie van bevolking). Tot en met den bronstijd is er geen invloed van Voor-Indië; het schijnt wel dat in dien tijd geen enkele beinvloeding ging van West naar Oost over de Irawadi.

De eerste cultuur-invloed uit Voor-Indië komt omstreeks het begin van de Christelijke jaartelling, en heeft niets te maken met het Hindoeisme. Het is de cultuur van onze hunebedden en steenplaat-graven, en ze dateert in Voor-Indië blijkens gevonden munten deels tot in de 3de eeuw v. C. Waarschijnlijk is ze in laatsten vorm pas $\pm$ 100 n. C. in den Archipel gekomen, en zeer waarschijnlijk bracht ze hier het ijzer. Deze vorm kwam hier niet met eigenlijke hunebedden (die ouder zijn); maar met de zgn. steenplaatgraven.

Dan volgt al zeer spoedig de Hindoe-cultuur, en daarmee het einde van den praehistorischen tijd.

Dr. S. J. Esser over: De prefixen *ma-* en *mĕ-* in het Tontemboansch. Deze voordracht is opgenomen in 's Genootschaps Tijdschrift dl. LXXIV (1934) blz 382 — 389.

De mededeelingen gedaan in de 36ste, buitengewone vergadering zijn, behalve die van den Heer Drewes over de Hikajat Sjah Mardan, en die van den Heer Le Roux over een Boegineesche zeekaart uit de eerste helft van de vorige eeuw, gepubliceerd in het Tijdschrift, dl. LXXIII, (1933) afl. 4.

In de 37ste vergadering:

Dr. P. Voorhoeve over: Het verhaal van het goud in den stok, dat voorkomt in het vroeger door hem besproken wetboek uit de Palémbangsche bovenlanden (zie Jaarboek 1933 blz. 184 ev.).

De kern van het verhaal is, dat iemand, die van een ander goud geleend heeft, dit verbergt in een stok, den ander de stok laat vasthouden, en dan zweert, dat hij het goud teruggegeven heeft, waarop hij zijn stok terugneemt. Het komt ook voor in Cervantes' Don Quichote, in de Legenda Aurea, en reeds bij den grammaticus Konon ten tijde van Julius Caesar; voorts in de Talmud, en bij Weil, Biblische Legenden der Muselmänner in de geschiedenis van David. Spr. veronderstelt, dat de populaire moeslimsche profetenlegende de bron is van het verhaal in het Palembangsche wetboek.

In de 38ste vergadering:

Mr. J. Kunst over: De geografische verbreiding van pélog en sléndro op Java.

Spr. resumeert eerst hetgeen vroeger door hem en Dr. Stutterheim over pélog en sléndro gepubliceerd is. Ook al mocht de veronderstelling van Stutterheim juist zijn, dat sléndro de speciaal Javaansche toonaard is, dan neemt dit niet de mogelijkheid weg, dat pélog eerder op Java gekomen

zou zijn. Dit sluit natuurlijk niet in, dat pélog in oorsprong ouder zou zijn; hierover laat spr. zich niet uit.

Als merkwaardige bevestiging van de blaaskwinten-theorie haalt spr. aan, dat men op theoretische gronden gekomen was tot twee oudere schaal-vormen, die, indien sléndro inderdaad uit de blaaskwintencirkel is afgeleid, aan sléndro voorafgegaan zouden moet zijn, en dat spr. nu onlangs precies die toonschalen heeft aangetroffen bij de sléndro-miring orkesten van Bodjonegoro.

De resultaten der op instigatie van Z. H. K. P. A. A. Mangkoenagara VII door het Departement van Onderwijs en Eeredienst ingestelde enquête naar het voorkomen van gamelan en wajang op Java en Madoera hebben spr. versterkt in de meening, dat pélog op Java ouder is. De kaart, waarop aangegeven is, in welke streken pélog overheerscht, in welke sléndro, toont voor sléndro een aaneengesloten gebied, voor pélog verspreid liggende plekken, en wel juist dikwijls de meest afgelegen streken, voornamelijk in de bergen. Een moeilijkheid is, dat in de zang soms een andere verhouding bestaat dan in de instrumentale muziek. Waar pélog in de zang overheerscht tegenover een meerderheid van sléndro-instrumenten kan men veronderstellen, dat het oudere pélog in de volkszang is blijven voortbestaan, ook nadat hoofdzakelijk sléndro-instrumenten ingevoerd en gemaakt werden. Maar ook het omgekeerde komt voor, n.l. in Indramajoe, waar instrumentaal pélog overheerscht, vocaal daarentegen sléndro. Spr. veronderstelt, dat de sléndro-zang daar gebracht is door arme Javaansche immigranten, die geen instrumenten meebrachten.

Van sommige streken wordt gemeld, dat de pélog-zang er veld wint onder invloed van de ketoprak. Het is de vraag of wij hierin een oud-Indonesisch cultuur-element mogen zien, dat zijn rechten herneemt tegenover het later ingevoerde sléndro.

In de 39ste vergadering:

Dr. G. W. J. Drewes over: De strijd om de drukpersvrijheid en de oudste Inlandsche couranten.

Opgenomen in *Koloniale Studiën*, Februari 1934.

Andere behandelde onderwerpen
worden hieronder, voor zoover vroeger reeds ter sprake gekomen, aangeduid met hetzelfde cijfer als in de vorige verslagen; de nieuwe onderwerpen beginnen bij no. 77.

4. *Blambangan-onderzoek.*

Dr. Pigeaud zette ook dit jaar het verzamelen van gegevens over de taal- en volkenkunde van den Oosthoek voort. Hij bracht over zijn werkzaamheden het volgende verslag uit:

Het is mij in den loop van dit jaar toch, niettegenstaande de ongunstige omstandigheden, mogen gelukken eenmaal, op eigen kosten, een reis naar den Oosthoek te maken. Op deze reis heb ik vooreerst, van Djember uit, eenige bezoeken gebracht aan dorpen daar in den omtrek, op de uitloopers van het Hjang-gebergte, waarvan de bewoners van oud-Oosthoek-Javaansche herkomst zijn. Mijn bezoek gold inzonderheid een paar oude stellen wajang-kroetjil (platte-houten-poppen-spel). Men weet, dat er over de verspreiding van de verschillende soorten poppenspel op Java reeds vrij nauwkeurige onderzoekingen zijn gedaan door Dr. Serrurier. Er ontbreken echter nog opgaven omtrent de wajangverhalen, die te beschouwen zijn als den inhoud vormende van de repertoires, die aan elk der gewesten of gouwen in het bijzonder eigen zijn of geweest zijn. Wanneer men het onderzoek van het Javaansche tooneel in deze richting uitstrekt, zal men misschien kunnen komen tot het maken van veronderstellingen aangaande groepeeringen in de huidige bevolking van het Javaansche land, die hun oorsprong hebben in het onderscheid tusschen verwante volksstammen. Dat het huidige Javaansche volk, zooals waarschijnlijk wel ieder ander volk, dat met het Javaansche te vergelijken is, is samengegroeid uit verschillende stammen, is op zich zelf aannemelijk genoeg.

Op mijn reis naar den Oosthoek heb ik van Banjoewangi per prauw nog een bezoek aan Bali gebracht. Zooals een vorige maal ook, toen ik dit eiland bezocht, trachtte ik in het bijzonder inlichtingen te verkrijgen over de oudere

en nieuwere banden, die Bali aan Java binden. Ditmaal mocht ik zoo gelukkig zijn een afspraak te kunnen maken, waardoor het, hoop ik, daartoe komt, dat een door mij opgestelde vragenlijst over het voorkomen van Moslimsche gemeenschappen, zoowel van Balineeschen en Sasakschen als van anderen landaard, op Bali voor alle of de meeste distrikten beantwoord wordt. Het zal zonder meer duidelijk zijn, dat het van belang is, meer te weten omtrent deze Moslimsche groepen, al ware het alleen maar, om ons duidelijk te maken, tot hoever de vergelijking van het huidige Bali met het Java van de 15de en 16de eeuw, in den tijd dat de Islam hier de overhand kreeg, doorgetrokken mag worden.

Mijn verzameling taalkundige gegevens omtrent het dialekt van Banjoewangi heb ik kunnen uitbreiden met beschrijvingen, bij uitvoerige teekeningen, van tal van voorwerpen, thuis behoorende in het huishouden, het bedrijf, de landbouw, de visscherij en het volksgeloof van de oud-ingezeten bevolking. Dergelijke teekeningen met verklaringen worden er nog meer voor mij gemaakt, aan de hand van door mij opgestelde vragenlijsten.

Van de Javaansche handschriften, voor de aankoop waarvan ik ook dit jaar een gedeelte van de mij ter beschikking gestelde gelden heb meenen te mogen besteden, zal ik, zoodra dat gewenscht wordt, een voor uitgave geschikte beschrijving aanbieden.

23. *Bibliotheca Javanica.*

Dank zij den steun der Directie en de subsidies der Zelfbesturen konden in deze reeks twee deelen verschijnen, n. l. deel 4, Nītisāra, uitgegeven en vertaald door Dr. Poerbatjaraka, en 6, Vertaling van het Brahmāṇḍapurāṇa door Dr. J. Gonda.

26. *Woordenlijst van Holle.*

In den loop van het jaar werden 23 woordenlijsten ingevuld terug ontvangen. Daar er nog honderden in omloop zijn zal aan de aanvragers een herinnering gezonden worden.

29. *Verslagen.*

De Afdeeling nam geregeld kennis van de verslagen der Taalambtenaren. Excerpten ervan worden opgenomen in de agenda der vergaderingen, welke aan de leden en correspondenten worden toegezonden.

43. *Aanwinsten handschriftenverzameling.*

Zie over de aankoopen van Dr. Pigeaud onder no. 4.

44. *Werk over Nieuw-Javaansche letterkunde.*

Hiervoor zijn, volgens een ter kennisneming ontvangen verslag van Dr. Pigeaud, de bouwstoffen voor een groot gedeelte bijeengebracht. Bedoeld is niet een geschiedenis der letterkunde te maken, met nauwkeurige verantwoording van het werk van elken schrijver, maar slechts een schets te geven van den ontwikkelingsgang der na-Hindoeistische Javaansche letterkunde.

55. *Bataviaasch Dialecticon.*

De heer H. A. von Dewall heeft van uitgave van dit werk in de Verhandelingen afgezien.

57. *Taalkaart.*

Het voornemen bestaat, om van de taalkaart van den Archipel, welke in het Museum opgesteld is, een reproductie in het Tijdschrift te publiceeren. Eerst zal echter nog getracht worden, nadere gegevens over de talen van een deel van Borneo te verkrijgen.

77. *Prijsvragen.*

In de 35ste vergadering deelde Dr. Van Stein Callenfels mede, van den heer Winstedt vernomen te hebben, dat hij gunstige resultaten bereikt had met het uitschrijven van prijsvragen voor het verzamelen van Maleische pantoens, raadsels, enz. Door het uitloven van kleine prijzen in geld werd op deze wijze veel materiaal bijeengebracht.

Besloten werd, een proef te nemen met het uitschrijven van dergelijke prijvragen voor het verzamelen van taal- en

volkenkundige gegevens in den Archipel. Hiervoor werd op de begrooting der Afdeeling voor 1934 een bedrag van f 150.— uitgetrokken.

Voor het slagen van de proef wordt het noodzakelijk geacht, dat ten minste een lid der Afdeeling de leiding van zulk een prijsvraag op zich neemt en zich garant stelt voor een spoedige beoordeeling der ingekomen antwoorden.

Begonnen zal worden met het uitschrijven van een prijsvraag voor literatuur in het Gorontaleesch of een der andere talen van dezelfde groep. Hiervan is tot dusver nog nagenoeg niets bekend gemaakt, en daar nog slechts enkele ouden van dagen deze letterkunde beheerschen is het urgent haar vast te leggen. Dr. S. J. Esser heeft op zich genomen de prijsvraag te organiseeren.

78. *Oude primbon.*

De conservator der handschriften riep de hulp der Afdeeling in om inzage te verkrijgen van een in de dagbladen vermeld handschrift, welks onthulling de overstroomingen in het begin van 1933 veroorzaakt zou hebben. Inmiddels was het geschrift op aanvrage van het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst reeds naar Batavia gezonden. Naar wij vernemen vertoont het in schrift en inhoud veel overeenkomst met het boek van Bonang.

79. *Nagarakrtagama 91 : 5-7.*

Naar aanleiding van het door den heer H. Overbeck in Djawa vertaalde stuk uit de Hikajat Galoeh digantoeng, waarin een masker- voorstelling beschreven wordt, ontving de Afdeeling een schrijven van het lid des Genootschaps den heer A. Imbert te Buitenzorg, die de aandacht vestigt op een passage in een ander Maleisch Pandjiverhaal, de Hikajat Mésa Praboe Djaja. Beide passages zouden licht kunnen verspreiden over de genoemde plaats in de Nagarakrtagama. Van de Hikajat Mésa Praboe Djaja zijn in de handschriften-verzamelingen slechts incomplete exemplaren aanwezig. De heer Imbert bezit echter in zijn verzameling gedrukte Maleische werken een fraaie complete uitgave

uit Ipoh van 1904, welke thans nergens meer te vinden is. Hij was zoo welwillend, dit exemplaar aan den heer Overbeck ter raadpleging af te staan.

80. *Bataksche teksten.*

Op initiatief van Dr. Voorhoeve verzocht de Afdeeling aan de Directie, pogingen aan te wenden om voor het Genootschap afschriften te verkrijgen van de Bataksche teksten welke door wijlen zendeling Nommensen verzameld zijn.

81. *Examen Volkenkunde M. O.*

De Afdeeling adviseerde gunstig op een haar door den Directeur van Onderwijs voorgelegd voorstel van de Commissie belast met het afnemen der examens ter verwerving van akten van bekwaamheid tot het geven van Middelbaar Onderwijs in de Indische talen en in de Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië om het examen Volkenkunde M. O. in twee deelen te splitsen.

82. *Spelling Ngad'a-taal.*

De aandacht der Afdeeling werd gevestigd op de ongebruikelijke spelling door Pater Arndt toegepast in zijn werk over de Ngad'a-taal op Flores, dat in de Verhandelingen verschenen is. De redacteur der Verhandelingen achtte het noodzakelijk deze spelling te behouden om de overeenstemming met schr. 's vroegere publicaties te bewaren.

Afdeeling Rechtswetenschap.

1. Bestuur. In Februari 1933 trad Mr. F. A. baron van Asbeck af als secretaris en werd vervangen door Mr. Jb. Zeylemaker Jnz. Voor het overige bleef het bestuur onveranderd (zie verslag 1932).

2. Vergaderingen. In 1933 werd één vergadering van de afdeeling gehouden. Op den 1en Maart hield Mr. J. ten Brink een inleiding over de stellingen:

1. De instelling van het cultuurgebied ter S. O. K. als plaatselijk ressort is niet overeen te brengen met het doel der decentralisatiewetgeving.
2. Het voorstel van de Regeering om in één Sumatra-provincie zoowel direct bestuurd gebied als de landschappen te omvatten is overeenkomstig de bepalingen van de bestuurshervormingswet onuitvoerbaar.

3. Bevordering van publicaties, enz. Aan Dr. J. H. A. Logemann werden op zijn verzoek fondsen toegestaan voor de ordening van de niet gepubliceerde politieke contracten na 1816.

4. Juristencongres. In September/October 1933 had met financieele medewerking van de afdeeling het derde N. I. Juristencongres plaats, georganiseerd door een commissie uit de N. I. Juristenvereeniging.

Afdeeling Staathuishoudkunde.

Ook gedurende het jaar 1933 werd de Afdeeling Staathuishoudkunde in hare werkzaamheden ernstig belemmerd.

Bij den aanvang van het jaar bestond de Afdeeling uit de volgende leden:

C. van den Bussche
Mr. Dr. G. G. van Buttingha Wichers
Mr. Th. A. Fruin
Mr. G. H. C. Hart
Mr. Ir. H. J. Kiewiet de Jonge
Dr. G. H. van der Kolff
Dr. W. M. F. Mansvelt
Dr. J. W. Meyer Ranneft
K. W. J. Michielsen
Dr. A. M. P. A. Scheltema
Dr. R. E. Smits
Ir. E. P. Wellenstein.

Gedurende het jaar werden tot lid der Afdeeling benoemd de Heeren:

F. de Boer
H. J. Broekveldt
Dr. E. J. Burger
Dr. J. C. W. Cramer
Dr. Djie Ting Ham
Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn
L. Götzen
G. J. Jöbsis
Th. A. van der Laan
Dr. J. R. Lette
Mr. J. Luyten
A. Luytjes
Oei Tjong Hauw

Dr. J. W. de Stoppelaar
G. A. Ph. Weyer.

De Heer Prof. J. van Gelderen, vroeger Ondervoorzitter van de Afdeeling, en J. W. B. Everts, in 1933 tot lid benoemd, verblijven in Nederland.

De Afdeeling betreurt het verlies door overlijden van haar lid Mr. Ir. H. J. Kiewiet de Jonge.

Mr. Th. A. Fruin bedankte voor het lidmaatschap.

Het Bestuur der Afdeeling bestond aan het einde van het einde van het jaar uit de Heeren:

Dr. J. W. Meyer Ranneft, Voorzitter
Dr. R. E. Smits, Secretaris-Penningmeester
Dr. J. W. de Stoppelaar, 2de Secretaris.

Ook in 1933 toonde de Afdeeling het minder opgewekte leven, dat reeds in het vorig jaar moest worden geconstateerd. Meer dan eens is in overweging genomen op welke wijze de Afdeeling beter zou kunnen voldoen aan de op haar rustende plicht: het hare bij te dragen tot bevordering van de studie der economie in Nederlandsch-Indië en in het bijzonder van de Indische economische vraagstukken. Een bevredigend antwoord op deze vraag schijnt moeilijk te geven.

Het doen van onderzoekingen of het bevorderen daarvan ligt minder op den weg der Afdeeling; bovendien zijn onderzoekingen op dit gebied van wetenschap, vooral wat betreft het bijeenbrengen van cijfermateriaal, zoo omvangrijk en moeilijk, dat zij minder op den weg van een Genootschapsafdeeling kunnen liggen. Ook het bevorderen van andere economische publicaties schijnt practisch weinig uitvoerbaar, waar toch de allereerste eisch is dat dergelijke publicaties een bepaalde leemte zouden moeten aanvullen. Bij dit alles komt, dat diegenen, die in staat zouden zijn tot arbeid van wetenschappelijk belang, juist in deze economisch moeilijke tijden aan de eigen taak hun handen vol hebben.

Tenslotte blijft, voor zoover thans te overzien is, activiteit der Afdeeling niet anders mogelijk dan het in onder-

lingen kring bespreken van daarvoor aan de orde gestelde vraagstukken, dan wel het organiseeren van lezingen. Beiden kunnen, voorzoover de inleidingen niet reeds zelf beteekenis hebben, bijdragen tot het stimuleeren van gedachten en van verderen arbeid.

In het afgeloopen jaar vonden een tweetal lezingen plaats, beide handelende over de economische structuur en de economische ontwikkeling van koloniale landen.

De eerste lezing werd gehouden door Mr. J. S. Furnivall, oud-Britsch-Indisch bestuursambtenaar, wonende te Rangoon en zich thans bezig houdend met economische onderzoekingen in verschillende Oostersche gebieden. De heer Furnivall, die op Java vertoefde ten behoeve van zijn studies, hield een zeer gewaardeerde voordracht over het onderwerp „Burmah and the Netherland East Indies, a comparison and a contrast". De voordracht verscheen later in vertaling in *Koloniale Studiën* jg. 1933.

De tweede maal kwam de Afdeeling bijeen op 24 November, toen Dr. W. M. F. Mansvelt een lezing hield over Zuid-Afrikaansche problemen. Hij gaf daarbij een scherp beeld van de onderlinge verhouding en de verschillende ontwikkeling van de daar naast elkander op zeer verschillend peil levende bevolkingsgroepen en van de economische en andere moeilijkheden welke uit die zeer merkwaardige verhoudingen ontstaan.

In het verslagjaar werd besloten om gedurende 1934 een reeks van samenhangende onderwerpen te behandelen, welke maand na maand zullen worden afgewerkt en waarbij in het bijzonder zal worden behandeld hoe de groote veranderingen, welke zich op economisch gebied in de wereld voltrekken, ook in Nederlandsch-Indië hun weerslag vinden.

Op de inleidingen volgt schriftelijk en mondeling debat, dat, voor zoover noodig, wordt vastgelegd, opdat naslaan mogelijk zij.

Afdeeling voor de studie van internationale vraagstukken.

De afdeeling voor de studie van internatiole vraagstukken hield in het jaar 1933 vier vergaderingen. Door den Heer H. J. van Mook werd een voordracht gehouden over: De beteekenis van den overgang van de Philippijnen van Spanje naar de Ver. Staten; door prof. R. Emerson van Harvard University over: Moderne invloeden in de Sultanaten van Malakka; door Mr. L. Einthoven over: Methode, doel en beteekenis van het Institute of Pacific Relations; door Mr. F. D. Holleman over: Naturellenpolitiek in Zuid-Afrika.

Op haar vergadering van 15 Maart 1933 besloot de Afdeeling zich te constitueeren als Indische Sectie van den Nederlandschen Nationalen Raad van het Institute of Pacific Relations. Op de in Canada, te Banff, gehouden conferentie van het Institute werd Nederland vertegenwoordigd door prof. Dr. J. H. Boeke en prof. Dr. L. P. le Cosquino de Bussy.

VAN DE VERZAMELINGEN

De praehistorische verzameling.

Naar aanleiding van het tot stand komen van de praehistorische verzameling als afzonderlijke afdeeling van het museum gaf Dr. P. V. van Stein Callenfels in het jaarboek 1933 een overzicht van de wordingsgeschiedenis dezer collectie. Bij zijn vertrek naar Penang in Mei 1934 was het grootste deel der verzameling systematisch geordend in de vitrines tentoongesteld; de rest, welke de duplicaten en overige voor het publiek minder belangrijke stukken bevatte, was als studieverzameling in laden geborgen; voorts was, met gebruikmaking van de gegevens uit oude catalogi, een geheel nieuwe inventaris gemaakt.

Bij het vertrek van den Heer Van Stein Callenfels werd de Heer Dr. A. N. J. Th. à Th. van der Hoop door de Directie met de zorg voor de praehistorische verzameling belast.

Omtrent de werkzaamheden in — en de uitbreiding van de verzameling na het vertrek van Dr. Van Stein Callenfels valt het volgende op te merken:

I. *Openbare verzameling.* De in vitrines tentoongestelde verzameling bleef in hoofdzaak ongewijzigd. In het kastje met de fraaiste producten van het neolithicum konden enkele nieuwe aanwinsten worden geplaatst; één vitrine werd gevuld met de vondsten uit de steenkistgraven van Goenoeng Kidoel (zie sub VI); in de geografische reeks werd een korte piekel uit Koeningan geëxposeerd, welk type uit deze streek nog niet bekend was.

II. *Gids.* Dr. Van Stein Callenfels stelde vóór zijn vertrek een korte gids samen, welke in dit jaarboek in druk verschijnt; overdrukken daarvan zullen in de zaal voor het publiek verkrijgbaar worden gesteld. De verschillende onderwerpen zijn in dit geschriftje in dezelfde volgorde behandeld, waarin de voorwerpen in de verzameling zijn ten toon gesteld. De waarde van de verzameling is door deze uitgave aanzienlijk verhoogd voor bezoekers, die belang in de praehistorie stellen, zonder tot de vaklieden te behooren.

III. *Studieverzameling.* Deze werd in den loop van dit jaar geheel geordend. De voorwerpen werden in de laden gelegd in de volgorde van de inventarisnummers; dit heeft het nadeel, dat stukken uit eenzelfde streek niet altijd bij elkander liggen, evenmin als die uit eenzelfde periode. Wil men echter een meer systematische indeeling toepassen, dan moet bij iedere categorie ruimte worden gelaten voor nieuwe aanwinsten, en zoodoende zou een veel grooter aantal laden noodig zijn dan thans ter beschikking staat. Bij de thans gevolgde methode kan het zoeken echter gemakkelijk worden gemaakt door toepassing van een systematischen catalogus op kaarten, hetgeen dan ook bereids is geschied.

IV. *Catalogiseering.* De basis van de catalogiseering vormt thans de bovenvermelde catalogus-Van Stein Callenfels. Hierin zijn aangeteekend de nummers, welke de oudere stukken van de verzameling droegen in den catalogus van de archaeologische verzameling of in den catalogus-Van Limburg Brouwer (zie Jaarboek 1933 pag. 205 e.v.) doch de voorwerpen kregen een nieuwe nummering, loopende van 1 tot 1612. De nummers 1—1504 zijn in een boek samengebonden, dat in duplo aanwezig is.

Dr. Van Stein Callenfels klaagde in zijn bovenaangehaald artikel (pag. 213): „Van ongeveer de helft der stukken is zelfs het eiland, waar zij vandaan komen, niet meer na te gaan, ja er zijn stukken waarbij men er aan twijfelt of zij wel uit Nederlandsch-Indië afkomstig zijn". Om in het vervolg het nauwkeurig vastleggen van alle bekende gegevens omtrent de voorwerpen te bevorderen, werden voor den catalogus de bekende losbladige boekjes ingevoerd, zooals die ook in de bibliotheek in gebruik zijn. Ieder voorwerp krijgt een eigen blaadje; de bladzijden zien eruit als volgt:

No. . . . . .

Voorwerp: . . . . . .
Hoofdafmetingen: . . . . . .
Vindplaats: . . . . . .
Hoe verkregen: . . . . . .
Wanneer verkregen: . . . . . .
Opmerkingen: . . . . . .
Ingeschreven door: . . . . . .

In den catalogus-Van Stein Callenfels staan de voorwerpen ten deele in volgorde van inventarisnummers, ten deele ingedeeld volgens de vindplaatsen; het zoeken wordt daardoor bemoeilijkt; de catalogus wordt daarom thans geheel overgetikt in de nieuwe boekjes.

Deze boekjes worden weer in duplo gemaakt; de bedoeling is, één stel op aanvrage ter beschikking te stellen van bezoekers, die omtrent het tentoongestelde meer willen weten dan in den korten gids staat of die in de studieverzameling willen werken. In verband hiermede worden in het vervolg de nummers op de voorwerpen op den bovenkant, dus voor de bezoekers makkelijk leesbaar, aangebracht.

Zooals hierboven reeds werd opgemerkt, is een klapper op kaartsysteem aangelegd, ingedeeld volgens de vindplaatsen, om het zoeken in den hoofd-catalogus gemakkelijk te maken; overwogen wordt de samenstelling van een tweeden klapper, ingedeeld volgens de praehistorische perioden. Ten slotte is een begin gemaakt voor een bibliografie op kaartsysteem betreffende de praehistorische litteratuur in den Archipel en omliggende landen. Voor den Archipel zal deze lijst zoo volledig mogelijk moeten zijn; voor de omliggende landen zullen alleen de belangrijkste publicaties kunnen worden vermeld.

V. *Toestand der verzameling.* Het conserveeren van de steenen artefacten biedt uit den aard der zaak geen moeilijkheden; anders is het met de metalen voorwerpen. Als voorbeeld diene, dat bij het ordenen van de studieverzameling een lade werd aangetroffen met ijzeren voorwerpen, waarvan de bodem bedekt was met een laag roest en ijzerfragmentjes. Een lanspunt (no. 1734) die in 1895 werd aangekocht en die volgens den catalogus der Archaeologische verzameling (no. 1646 a) 53 cm lang was, meet nu nog maar 50 cm! Drie cm in veertig jaar, waarlijk een goed argument voor de oude stelling, dat plaatsing in een museum de ondergang beteekent voor praehistorica!

Tot nu toe wordt in het museum de oude methode gevolgd om ijzeren voorwerpen door het bestrijken met lak tegen oxydatie te beschermen. Voor praehistorica, die lang in den grond gelegen hebben, is dit niet afdoende. Het grondwater kan schadelijke chemikaliën in het ijzer gebracht hebben (vooral chloor), die onder

de laklaag hun vernielende werking voortzetten. Het verdient overweging de moderne, chemische, conserveeringsmethoden toe te passen.

Ook verschillende bronzen in de praehistorische verzameling vragen om verzorging. Bij sommige van de bekende staatsiewapens is de verweering al dieper doorgedrongen dan de reliefversiering; naarmate de oxyd-laag afbrokkelt, gaat het ornament verloren.

VI. *Meubilair.* De toestand van de financiën liet niet toe, veel verbeteringen in het meubilair te brengen. Om plaats te winnen werden twee „kubusvitrines", afkomstig uit de bronskamer, afgebroken en het glas werd gebruikt om twee nieuwe, vlakke wandkasten te maken. Voor de nieuwe catalogi werd een klein kastje aangeschaft.

De vitrines zijn thans alle gevuld, zoodat uitbreiding spoedig noodig zal worden. Voor de studieverzameling is meer dan drie kwart van de beschikbare ruimte gebruikt; ook hier zal op den duur aan uitbreiding moeten worden gedacht; wenschelijk zal het dan zijn, de ruimte onder de vitrines voor laden te benutten, waardoor in de beschikbare zaalruimte ongeveer vijf maal zoo veel zal kunnen worden geborgen als thans. Terloops zij hier opgemerkt, dat ook in deze afdeeling de afwezigheid van een afzonderlijke *werk*ruimte (kamer voor den conservator) zich als een groot gebrek in de inrichting doet gevoelen.

VII. *Ontgravingen, schenkingen en aankoop.* De tijdsomstandigheden lieten evenmin toe, ontgravingen op eenigszins groote schaal uit te voeren. Dit valt wel zeer te betreuren, want praehistorische voorwerpen, die uit de zooveelste hand worden verkregen, hebben meestal voor de wetenschap weinig waarde; alleen voorwerpen, die onder wetenschappelijke leiding worden ontgraven, laten in gunstige omstandigheden vaste conclusies toe.

Ondergeteekende was in de gelegenheid, in de maanden Juli en Augustus een onderzoek in te stellen naar enkele steenkistgraven in Goenoeng Kidoel (Jogjakarta). Een verslag zal verschijnen in 's Genootschaps Tijdschrift. De gevonden artefacten, bestaande uit verschillende ijzeren voorwerpen, kralen, een weinig brons en aardewerk, zijn in de verzameling ten toon gesteld. Merkwaardig is, dat in de oxyd-laag van sommige ijzerfragmenten ook weefselresten zijn geconserveerd; het eerste directe bewijs voor

het bestaan van de weefkunst in den Archipel in deze periode. De gevonden skeletresten bevinden zich in de Geneeskundige Hoogeschool om door Prof. Mijsberg anthropologisch te worden onderzocht.

Naar aanleiding van deze ontgraving kwamen uit verschillende deelen van Java meldingen binnen omtrent dergelijke steenkistgraven. Merkwaardig is, dat tweemaal werd vermeld, dat de bevolking deze graven aan de „wong kalang" toeschrijft. Misschien dat dus langs dezen weg iets meer inzicht kan worden verkregen omtrent het nog steeds niet opgehelderde vraagstuk van de Kalangs. Het is dan ook te wenschen, dat het onderzoek spoedig zal kunnen worden voortgezet.

Schenkingen werden achtereenvolgens ontvangen van Ir. J. L. Moens te Djokjakarta, van Raden Toemengoeng Pringgodiningrat, Regent van Goenoeng Kidoel, van den Heer H. R. Rookmaker, Resident van de Lampongsche Districten en van Zijne Hoogheid Tadjoelngarifin Mohamad Samsoedin Radja Nataningrat, Sultan Sepoeh, Cheribon. Den schenkers zij hier nogmaals oprechte dank betuigd.

Voor aankoop was zeer weinig geld beschikbaar. Door bemiddeling van Ir. J. L. Moens werden verscheidene eigenaardige zeer grove neolithische werktuigen uit Goenoeng Kidoel en andere deelen van Midden-Java aangekocht. Vermelding verdient voorts no. 1771, een „pikhouweel" of „piekel" van groote afmetingen en in nog ongeslepen staat. Het voorwerp is belangrijk, omdat er duidelijk uit blijkt, hoe goed de neolithische steenbewerkers de kunst verstonden, den steen door afslaan in den juisten vorm te brengen en daarna door druk te retoucheeren, voordat zij aan het slijpen begonnen. Vooral de scherpe rug van het werktuig is, blijkbaar door de druk-methode, zeer fraai geretoucheerd; de techniek laat denken aan de allerbeste stukken uit het Solutréen.

Vele voorwerpen, die thans in de praehistorische verzameling berusten, bevonden zich vroeger in de bronskamer; wellicht zullen op den duur nog meer stukken dezen weg moeten gaan. Bij het tegenwoordige stadium van onze kennis omtrent de proto- en prehistorie van Nederlandsch-Indië is het echter voor de oudere metalen voorwerpen dikwijls moeilijk of onmogelijk uit te maken, in welke periode zij thuis behooren.

Lijst van Aanwinsten

1617-1620 vier neolithische steenen werktuigen uit West-Java; aangekocht te Batavia.

1621-1624, 1626-1638, 1641-1648; een verzameling neolithische steenen werktuigen uit Goenoeng Kidoel en andere deelen van Midden-Java; aangekocht door Ir. J. L. Moens.

1625 lange rechthoekbijl, volgens verkooper uit de Lampongs; aangekocht te Batavia.

1639 gewichtje van witten steen, uit Noord-Kedoe; aangekocht door Ir. J. L. Moens.

1640 rechthoekbijltje, zijkanten sterk concaaf; vorm ontleend aan de bronzen bijlen; geschenk Ir. J. L. Moens.

1649-1698 Artefacten, gevonden bij de ontgraving van de steenkistgraven in Goenoeng Kidoel; zullen nader worden beschreven in 's Genootschaps Tijdschrift.

1699-1705 IJzeren voorwerpen en bronsfragmenten, door de bevolking gevonden bij de steenkistgraven te Soekaliman, Goenoeng Kidoel; geschenk van den Regent van Goenoeng Kidoel.

1706 Rechthoekbijltje uit G. Kidoel; geschenk van Ir. J. L. Moens.

1707-1708 Twee grove neolithische werktuigen uit de omgeving van Ngawèn, Jogjakarta; geschenk Ir. J. L. Moens.

1709 Agaten rechthoekbijl, volgens den verkooper uit Buitenzorg; aangekocht te Batavia.

1710 Agaten piekel, volgens den verkooper uit Buitenzorg; aangekocht te Batavia.

1711 Rechthoekbijl, volgens den verkooper uit Serang: aangekocht te Batavia.

1725 Piekel, volgens den verkooper uit Koeningan, Cheribon; aangekocht te Batavia.

1727 Drie kleine oranje kraaltjes uit onderafd. Kotaboemi, Lampongs. Geschenk van den Resident van de Lampongsche Districten.

1728 Piekel uit Koeningan, Cheribon; geschenk van Z. H. den Sultan Sepoeh.

1768-1770 Drie kleine bronzen bijltjes; aangekocht uit de verzameling van wijlen den Regent van Modjokerto.

Afgesloten 1 October 1934. De wnd. Conservator
A. N. J. Th. à Th. VAN DER HOOP.

Korte Gids
voor de Praehistorische Verzameling

door

Dr. P. V. VAN STEIN CALLENFELS

INHOUD

		Blz.
	Voorwoord.	
I	De praehistorie	71
II	De perioden der praehistorie	73
III	Het palaeolithicum buiten Oost-Azië	75
IV	Het mesolithicum buiten Oost-Azië	78
V	Het neolithicum buiten Oost-Azië	79
VI	Het palaeolithicum in Oost-Azië	81
VII	Het mesolithicum in Oost-Azië	82
VIII	Het neolithicum in Oost-Azië	83
IX	Het palaeolithicum in Nederlandsch Indië	86
X	Het mesolithicum in Nederlandsch Indië.	87
XI	Het neolithicum in Nederlandsch Indië	89
XII	Het aardewerk	98
XIII	De bronstijd	100
XIV	De megalithen, door Dr. A. N. J. Th. à Th. van der Hoop.	105

I.

DE PRAEHISTORIE.

De praehistorie is de wetenschap van den mensch en zijn beschaving in den oertijd. Zij houdt zich dus bezig met de bestudeering van de menschelijke ontwikkeling, zoowel lichamelijk als geestelijk, in de tijden waaruit nog geen geschreven bronnen tot ons zijn gekomen. Haar doel kan omschreven worden als de bestudeering van;

1. de ontwikkeling der lichamelijke eigenschappen, zooals wij die ten slotte bij den modernen mensch aantreffen (palaeo-anthropologie);

2. de ontwikkeling der geestelijke eigenschappen, waarmede de ontwikkeling van steeds hoogere trappen van beschaving nauw verbonden is (praehistorische archaeologie);

3. de verbreiding en groepeering der praehistorische menschen (palaeo-geographie).

Het materiaal voor deze studie wordt in de eerste plaats gevormd door „vondsten", overblijfselen, zoowel van den mensch als van zijn beschaving, die in de aarde behouden zijn gebleven. Een beter inzicht in een en ander kan dikwijls verkregen worden door de gegevens, ons verschaft door volken, die nu nog op een zeer primitieven ontwikkelingstrap staan.

De praehistorische gegevens worden in hoofdzaak geleverd door:

a. de stratigraphie, zoowel de geologische als de cultuurhistorische, die door het boven elkander liggen der verschillende niveau's, waarop vondsten voorkomen, ons den relatieven ouderdom dier vondsten onderling verschaft. In normale gevallen zijn de op een dieper niveau liggende voorwerpen natuurlijk ouder dan de erboven aangetroffene, doch men staat hier dikwijls voor verrassingen. Een onderzoek van dergelijke niveau's kan dan ook alleen door een deskundige geschieden, waaruit zich verklaren

laat, dat opgravingen door leeken gewoonlijk als eenig resultaat hebben, dat de vondsten voor de wetenschap geheel waardeloos zijn.

b. de typologie, die door het vaststellen der technische ontwikkelingsstadia van de voornaamste werktuig-typen den relatieven ouderdom dier stadia en dus ook der beschavings-typen waartoe zij behooren, verschaft.

c. de ethno-geographie, die de verbreiding van bepaalde cultuurgroepen en het verband tusschen die cultuurgroepen en rassen of volken vaststelt.

d. de ethno-psychologie, die uit gegevens, verschaft door tegenwoordige natuurvolken, conclusies trekt ook voor in den oertijd levende rassen.

De praehistorie begint met het eerste optreden van den mensch en eindigt met het geschiedkundige tijdvak, waarin hetzij door de uitvinding van een schriftsoort, een volk over zichzelf gegevens aan het nageslacht achterlaat, hetzij door het in aanraking komen met een hooger ontwikkeld volk, dit laatste schriftelijke mededeelingen over het nieuw-ontdekte volk nalaat.

Zoo eindigt de praehistorie van Egypte en Mesopotamië omstreeks 3500 v. Chr., daar de Egyptenaren en Sumeriërs zich dan van schrift beginnen te bedienen; die van China omstreeks 1200 v. Chr. om dezelfde reden, die van Nederland met de komst der Romeinen, die beschrijvingen van de Batavieren en andere stammen hebben geleverd; en die van de Dwerg-Papoea's van Nieuw-Guinea met de uitzending der wetenschappelijke expeditions in de laatste decennia, welke die volken hebben ontdekt.

De overgang tusschen praehistorie en geschiedenis is niet scherp af te bakenen. De eerste schriftelijke berichten over een bepaald volk zijn natuurlijk in den aanvang uiterst vaag en dikwijls verloopt er een geruime tijd tusschen twee elkaar opvolgende berichten. Dit overgangsstadium heet protohistorie en wordt in het algemeen nog bij de praehistorie gerekend.

Om een paar voorbeelden te noemen eindigt, zooals reeds gezegd, de praehistorie van Nederland met de komst der Romeinen, doch het tijdperk vanaf die komst tot, voorzoover Noord-

Nederland betreft, de Karolingen, is zóó in het duister gehuld, dat het tot de protohistorie gerekend dient te worden. De vóórgeschiedenis van Java eindigt met de komst van de Hindoe's in de derde en vierde eeuw A. D., daar dan de eerste in steen gebeitelde opschriften in verschillende deelen van den archipel opduiken, maar tot het jaar 732 A. D. zijn de opschriften zeer schaarsch en vloeien ook andere bronnen niet rijk genoeg om ons een inzicht in de toentertijd bestaande toestanden en in de historische ontwikkeling te geven. Daarom duurt de protohistorie van Java tot 732 A. D.

Het ligt natuurlijk voor de hand, dat elk oogenblik belangrijke ontdekkingen op historisch gebied de grens van de protohistorie terug kunnen schuiven en een tijdperk, dat tot de vóórgeschiedenis gerekend werd, in het licht der geschiedenis kunnen betrekken. Met de eigenlijke praehistorie zal dit veel minder dikwijls het geval zijn, vooral in den archipel, al is het natuurlijk niet buitengesloten, dat bijvoorbeeld de praehistorie der Papoea's, die nu eindigt met de komst der Nederlanders op Nieuw-Guinea, door het voor den dag komen van Oud-Javaansche gegevens plotseling eenige eeuwen terug kan worden gezet.

II.

DE PERIODEN DER PRAEHISTORIE.

Naar gelang van het materiaal, dat voor de vervaardiging der werktuigen in hoofdzaak gebruikt werd, verdeelt men de praehistorie in:

1. den steentijd, waarin de werktuigen uit hout, steen, been en hoorn vervaardigd werden en metalen nog onbekend waren;
2. den kopertijd, waarin koper in gebruik kwam voor de vervaardiging der werktuigen;
3. den bronstijd, waarin men de legeering koper-tin, die brons heet, had uitgevonden en dit metaal-alliage, harder dan koper, aanwendde;
4. den ijzertijd, waarin men geleerd had, het ijzer uit zijn

ertsen te smelten en dit metaal in hoofdzaak voor de vervaardiging der werktuigen toepaste.

De steentijd, die het langst van alle geduurd heeft, en waartoe de meeste voorwerpen in onze verzameling behooren, wordt dan weer onderverdeeld in:

a. Het palaeolithicum of den ouderen steentijd, waarin de mensch nog een zwervend leven leidde als jager, zich geen vaste woonplaatsen schiep en zijn werktuigen vervaardigde door van steenen stukken af te slaan en er door verdere behakking den gewenschten vorm aan te geven. Polijsten of slijpen der steenen werktuigen kwam nog niet voor, evenmin als landbouw en veeteelt, het bakken van aardewerk, het weven enz.

b. Het mesolithicum of den middelsten steentijd, waarin de werktuigen van een palaeolithisch type blijven, doch de eerste sporen van primitieven landbouw beginnen op te treden, een enkel huisdier, namelijk de hond, zoo nu en dan al getemd optreedt, meer vaste woonplaatsen worden gekozen en de kunst van het bakken van aardewerk wordt toegepast.

c. Het neolithicum of den jongeren steentijd, waarin de mensch landbouwer en veeteler is, verschillende zijner steenen werktuigen slijpt of polijst, zich in hutten of huizen op vaste woonplaatsen, dikwijls al in werkelijke dorpen, ophoudt, goed aardewerk en weefsels maakt, enz.

Waar het praehistorisch onderzoek verder gevorderd is, zooals in Europa, heeft men ook den koper-, brons- en ijzertijd in perioden kunnen indeelen, die chronologisch op elkaar volgen. In het verre Oosten, waar dit onderzoek nauwelijks is aangevangen, heeft men nog niet genoeg gegevens en aanwijzingen om ook daar nu al tot een nadere indeeling van den metaaltijd te komen. Een kopertijd heeft Zuidoost-Azië niet gekend; op den steentijd volgt hier onmiddellijk de bronstijd. En ook deze is van betrekkelijk korten duur, zoodat het zeer de vraag is, of er wel ooit bepaalde chronologische perioden in zullen zijn aan te wijzen. Waar in Voor-Azië de bronstijd ongeveer 2000 jaren en in Noord-Europa altijd nog ongeveer 1000 jaren omvat, heeft deze in onze streken maar een paar honderd jaar geduurd en is bij voorbeeld voor het westelijk deel van Nederlandsch Indië op niet veel meer dan een 300 à 400 jaar te schatten, wellicht op nog minder.

III.
HET PALAEOLITHICUM BUITEN OOST-AZIË.

Uit den aard der zaak is het palaeolithicum in Europa het beste bestudeerd en waar vooral Frankrijk zeer rijk is aan palaeolithische vindplaatsen en de Franschen met de studie ervan begonnen zijn, wordt de door hen ingevoerde indeeling en terminologie algemeen als basis genomen. Van de alleroudste werktuigen van den mensch, afgerukte boomtakken en naar gelang van behoeften opgeraapte steenen, is natuurlijk geen spoor meer over. Al spoedig leerde de praktijk echter, dat bij voorbeeld een steen met scherpe punt in een gevecht of op jacht beter diensten bewees, dan een eenvoudige, gladde rolkiezel. Men begon toen de steenen eenigszins te bewerken door er met een anderen steen stukken af te slaan. Op dergelijke wijze werden zoowel scherpe kanten als vlakken, waarop men duim en vingers gemakkelijk kon plaatsen, aangebracht. In den aanvang waren deze voorwerpen nog uiterst primitief. Een gedetailleerde indeeling van deze oudste periode, die honderdduizenden jaren geduurd heeft, kan men niet geven. Men vat het geheel samen onder den naam *praechelléaan*, het aan de chelléaan-periode voorafgaande.

Langzamerhand kwam men er toe, aan de voorwerpen meer vaste, uit de praktijk afgelegde vormen te geven en ontstond een cultuur met als hoofdwerktuig een vuistbijl, dat wil zeggen een bijl die zonder steel gebruikt werd, een universeel werktuig geschikt voor hakken, krabben, zagen enz. Deze periode, waarin de werktuigen bepaalde vormen beginnen aan te nemen, heet *chelléaan*, naar het dorpje Chelles ten Oosten van Parijs, waar die cultuur het eerst in zuiveren vorm is aangetroffen. Hierop volgt het *acheuléaan*, (naar St. Acheul, een dorpje aan de Somme) naar gelang van den voortgang der ontwikkeling verdeeld in vroeg-, midden- en laat-acheuléaan, waarbij de werktuigen hoe langer hoe practischer en handelbaarder werden. Tot dien tijd toe werden in West-Europa de vuistbijlen vervaardigd, door van een vuursteenknol zooveel weg te kappen, dat men uit den kern ten slotte het verlangde werktuig overhield.

Op het acheuléaan volgt nu een cultuur, die gebruik maakt

van de eigenschap van vuursteen, dat bij een stevigen slag onder een bepaalden hoek op een knol toegebracht, een scherf er afspringt met schelpvormige breuk. Op deze wijze kreeg men stukken steen met scherpe randen, die bovendien slechts aan één zijde behoefden bijgewerkt te worden, daar de andere zijde de mooie, gladde natuurlijke breuk vertoonde. Met deze cultuurperiode, het *moustériaan*, naar het dorpje Le Moustier in Zuid-Frankrijk, eindigt het oudere palaeolithicum.

De vervanging van de werktuigen, vervaardigd uit de kern van een vuursteenknol door die uit afgeslagen scherven houdt waarschijnlijk verband met de gewijzigde levensomstandigheden. Hoe langer hoe meer komt men tot de overtuiging, dat de eerste cultuur zich in een boschrijke streek ontwikkeld heeft, terwijl de tweede meer was aangepast aan het leven op open grassteppen. Het ligt toch voor de hand, dat een mensch, levend in het oerbosch, veel massiever werktuigen noodig heeft, terwijl een mensch van de steppen behoefte heeft aan gereedschap, dat veel scherper is, maar daarentegen veel minder soliede behoeft te zijn. Men denke slechts aan het verschil tusschen een houthakkersbijl en een grasmes.

De cultuur, die den grondslag voor het moustériaan heeft gevormd, zou zich dan ergens buiten West-Europa in een steppengebied gevormd hebben en toen door de klimaatswisseling met den aanvang van den laatsten ijstijd ook in het Westen het woud door steppen vervangen werd, daar zijn doorgedrongen. Het eenige verschil met de oorspronkelijke steppencultuur, die in die boomlooze gebieden aan een eigenlijke bijl natuurlijk geen behoefte had, is dan, dat het West-Europeesche moustériaan uit de oudere cultuurperiode nog een bijlvorm heeft overgehouden, al werd ook die bijl dan niet meer gemaakt uit de kern van een vuursteen maar als alle andere gereedschap uit een groote, afgeslagen scherf.

Het nu volgende jongere palaeolithicum brengt ons in Europa tegelijk andere rassen, of liever de andere rassen brengen ons een andere cultuur. De menschenrassen uit het oudere palaeolithicum waren ook lichamelijk nog zeer primitief, veel primitiever dan eenig nu nog op aarde wonend ras, en vertoonden nog veel dierlijker kenmerken dan de moderne menschen. In het

praechelléaan en chelléaan woonden in West- en Midden-Europa de mensch van Piltdown en de mensch van Heidelberg, terwijl wellicht de Heidelberg-man zich in het moustérien ontwikkeld heeft tot den beroemden Neanderthaler.

De rassen, die in het jongere palaeolithicum Europa overstroomden, geleken geheel en al op de tegenwoordig levende menschen, sommige vertegenwoordigden zelfs wel zoo ongeveer het mooiste ras, dat ooit bestaan heeft. Dit jongere palaeolithicum omvat het *aurignaciaan*, het *solutréaan* en het *magdaléniaan*, genoemd naar de vindplaatsen van Aurignac en La Madeleine in Zuidwest Frankrijk en Solutré in de Rhône-vallei. Langzamerhand ontwikkelen zich in deze periode allerlei instrumenten voor speciale doeleinden en ten slotte zelfs een soort graveerstiften, daar de nieuwe rassen zeer kunstzinnig waren en in ivoor, been, leisteen, enz. ons zeer fraaie ingekraste teekeningen, vooral van dieren, hebben achtergelaten. Ook de beroemde rotsteekeningen in verschillende kleuren in de grotten van Zuid-Frankrijk en Noord-Spanje behooren bij deze perioden. Merkwaardig is ook, dat men hoe langer hoe meer gebruik ging maken van been en hoorn voor het vervaardigen van werktuigen, zoodat in het magdaléniaan de steenbewerking, die in het solutréaan een hoogtepunt had bereikt, op den achtergrond trad en daardoor degenereerde. Ten slotte zijn de steenen werktuigen uit de allerlaatste periode van het palaeolithicum weer bijna even primitief als die uit den aanvang.

Het palaeolithicum in Europa dekt zich met de ijstijden en ontwikkelt zich na afloop van den ijstijd onder invloeden van buiten verder tot het mesolithicum.

Natuurlijk heeft men niet overal ter wereld precies dezelfde ontwikkelings-volgorde gehad. Zoo is bij voorbeeld het solutréaan uit het jongere palaeolithicum zelfs een geheel locale ontwikkeling, die men wel nergens anders ter wereld zal aantreffen.

Uit het jong-palaeolithicum stammen beeldjes zooals de „Venus van Willensdorf", indertijd bij opgravingen in Oostenrijk ontdekt. Het behoort wel tot de oudste bekende afgodsbeelden ter wereld en is tezamen gevonden met werktuigen uit het aurignaciaan, en kan dus op ongeveer 18000 v. Chr. gedateerd worden. Dergelijke beelden zijn ook elders in West Europa vrij veel aangetroffen.

Waarschijnlijk is het een symbool van de Moeder-Godin, de godin der Vruchtbaarheid. Vandaar, dat alle deelen van het beeldje, die met moederschap te maken hebben, zeer sterk ontwikkeld zijn, terwijl bij voorbeeld het geheele aangezicht, als zijnde van geen belang voor de vruchtbaarheid, rustig achterwege is gelaten.

IV.
HET MESOLITHICUM BUITEN OOST-AZIË.

De overgang van een zwervend jagersleven tot een beschaving met vaste woonplaatsen, landbouw en veeteelt, had natuurlijk niet plotseling plaats en er is een overgangsperiode geweest, die men *mesolithicum* noemt. Men kan zich die ontwikkeling zoo voorstellen, dat een primitieve landbouw er toe leidde, dat men het zwervend leven vaarwel zegde en dat men toen, door van de dieren, waar men jacht op maakte, jongen te vangen en die in gevangenschap te houden, tot men vleesch noodig had, vanzelf langzamerhand tot veeteelt kwam.

Door de beoefening van een primitief soort landbouw kwam er behoefte aan landbouw-werktuigen, in de eerste plaats aan een hak voor grondbewerking. Verder veroorloofde het staken van het zwervend leven het gebruik van gebakken aardewerk, dat te breekbaar is om aan jagersvolken zonder vaste woonplaats van veel nut te zijn.

Het spreekt vanzelf, dat in verschillende landen verschillende werktuigen uitgevonden werden en in gebruik kwamen. Zeer merkwaardig is in deze beschavingsperiode het over de geheele wereld voorkomende gebruik van *microlithen*, d.z. zeer kleine, bewerkte steensplinters. Het is nog lang niet van alle verschillende typen van dergelijke microlithen duidelijk, waarvoor zij dienden, maar van verscheidene weet men, dat zij in rijen werden vastgezet in stukken hout en dan hetzij als sikkels, hetzij als messen, hetzij als pijl- en speerpunten, ja zelfs als knotsen werden gebruikt. Dergelijke culturen verspreidden zich tegen het midden en het einde van het mesolithicum van uit Afrika over Europa, maar komen ook elders voor.

Overal ter wereld treft men uit deze periode zoogenaamde „schelpenheuvels" aan. De bevolking van de zeekusten en ook meer in het binnenland aan meren en rivieren leefde voor een groot deel van schelpdieren. De weggeworpen schelpen stapelden zich in den loop der eeuwen op tot groote heuvels. In Denemarken bestaan er bij voorbeeld van meer dan honderd meter lengte, maar ook op Sumatra's Oostkust komen dergelijke heuvels voor, tot 56 meter lang en 7 meter hoog. Tegelijk met de leege schelpen vindt men in die heuvels ook andere restanten van de maaltijden, als de beenderen der opgegeten dieren en verder vele beschadigde of bij ongeluk verloren werktuigen, die ons een inzicht geven in den trap van beschaving, waarop de oude bewoners stonden.

V.

HET NEOLITHICUM BUITEN OOST-AZIË.

Heeft het tot ongeveer 1860 geduurd vóór men in de ruwe werktuigen vooral van het oudere palaeolithicum voortbrengselen van menschenhand herkende, de overblijfselen uit het neolithicum trokken reeds veel eerder de aandacht. Uit de litteratuur blijkt, dat de oude Grieken en Romeinen zich nog herinnerden, dat er een tijd was geweest, waarin de menschen geen metaal kenden en hun werktuigen uit steen vervaardigden, maar merkwaardigerwijze is deze wetenschap verloren geraakt en beschouwde men bijlen, pijlpunten enz. uit den jongeren steentijd, als men die vond, als „spelingen der natuur". Eerst omstreeks 1820 bepleitten enkele Deensche geleerden de stelling, dat het menschelijke werktuigen waren, en zij voerden voor de praehistorie het zoogenaamde „drie-perioden-stelsel" in, het bestaan van een steentijd, een bronstijd en een ijzertijd in deze volgorde aannemend.

In het neolithicum was de menschelijke beschaving al zoover gevorderd, dat men op kleinere oppervlakten, zooals Europa, toch al verschillende cultuur-provincies kan onderscheiden. Een zeer bekende en een van de best bestudeerde is die van Noordwest-Europa, die een gebied omvatte van Groningen en Drenthe via Noordwest-Duitschland en Denemarken tot Zweden en Noorwegen toe. Een andere provincie omvatte West-Europa, dus

de Zuidelijke deelen van Nederland, België, Frankrijk, Engeland en deelen van West-Duitschland en Zwitserland. Centraal- en Oost-Europa waren ook nog weer in verschillende cultuurprovincies verdeeld. Op de grensgebieden dier provincies ontwikkelden zich natuurlijk gemengde beschavingen en waren voorwerpen uit beide culturen in gebruik. Echter kan men over het algemeen toch vrij scherp de grenzen tusschen de provincies trekken.

De Noordelijke provincie ontwikkelde achter elkaar drie verschillende bijltypen, die men herkennen kan aan de achterzijde. Het oudste type liep achter in een punt uit, het daarop volgende type was achter even breed als aan de snede en was ook aan de achterzijde zeer dun, het derde en laatste type was daarentegen van achteren zeer dik. De Noordelijke cultuur muntte bijzonder uit in het vervaardigen van werktuigen uit vuursteen, waarbij men er in slaagde wonderlijk fijne en sierlijke maar toch zeer goed bruikbare voorwerpen te produceeren. De dolken, speer- en pijlpunten, sikkelmessen enz. illustreeren dit duidelijk. Tegen het einde van het neolithicum ontwikkelde zich op Jutland een bepaald soort strijdhamer, waarvan het gebruik zich over het geheele gebied verspreidde. Deze strijdhamers, gedeeltelijk voorzien van gaten om er een steel in te bevestigen, terwijl een ander type een dergelijk gat niet had en op ouderwetsche manier in een gat in den steel werd vastgemaakt, zijn niet van vuursteen vervaardigd. Het onderscheid tusschen een arbeidsbijl en een strijdbijl of strijdhamer is over de geheele wereld tot in den modernen tijd op Nieuw Guinea toe, dat een arbeidsbijl een zoo scherp mogelijke snede heeft, een strijdbijl daarentegen stomp en dikwijls zelfs op de snede rond bijgeslepen is. Dit laatste type brengt bij slagen op den schedel veel omvangrijker en meer afdoende kwetsuren toe dan een type met vlijmscherpe snede.

In de West-Europeesche provincie treffen wij een geheel afwijkend bijltype aan, dat in enkele exemplaren ook wel in de randgebieden van de Noordelijke, zooals Nederland en Hannover, is doorgedrongen. Het heeft een ronde, ellipsoide of lensvormige doorsnede en eindigt, juist als het oudste type der Noordelijke bijl, achter in een punt. Dit bepaalde bijltype heeft zich in een groote populariteit mogen verheugen. Wij treffen het aan tot in Britsch-Indië, Noord-China en Japan en zelfs heeft het zich via

de Philippijnen en Celebes verspreid tot Nieuw-Guinea en vele eilanden in den Stillen Oceaan, waar het nu, of althans voor enkele jaren, nog in gebruik was.

De steenen messen uit het neolithicum verdienen als type een nadere beschouwing. De vorm van mes, ontstaan door van een vuursteenkern een lange spaan af te slaan, is merkwaardigerwijze een ideaal-vorm, die reeds in de alleroudste tijden door den mensch ontdekt is. Hebben alle andere typen van gereedschappen een lange en langzame vervolmaking moeten doormaken, het mes is van den aanvang af menschelijkerwijze volmaakt. Dergelijke messen, zij het ook in grooter formaat, vindt men reeds in het chelléaan en acheuléaan, treft men verder door de geheele mesolithische en neolithische periode aan en zij vormen ten slotte in het protohistorische tijdperk van Egypte, als voor andere werktuigen brons reeds in gebruik komt, het laatste echt steenen werktuig. Inderdaad is bij zulk een pas vervaardigd vuursteenen mes de snede veel scherper dan bij het beste mes uit brons, en de vervaardiging ging zóó vlug en gemakkelijk, dat men zich de weelde kon veroorloven, desnoods elk kwartier een nieuw mes te gebruiken.

Dit mes-type vindt men over de geheele wereld verspreid. In Oost-Azië komt het echter zeldzaam voor, zeer waarschijnlijk daar men hier de snijdende wapens als messen, speer- en pijlpunten enz. even goed en even gemakkelijk uit in het vuur geharde bamboe kon vervaardigen.

VI.

HET PALAEOLITHICUM IN OOST-AZIË.

Tot nog toe zijn er slechts drie vindplaatsen van het palaeolithicum in geheel Oost-Azië bekend. De eerste, in de Ordos-steppe op de grens van Noordwest-China en Mongolië, werd een goede tien jaren geleden door de Fransche paters Licent en Teilhard du Chardin ontdekt. Voorts werd in 1931 geconstateerd, dat in de grotten van Choe Koe Chiën, waar eenige jaren te voren de eerste overblijfselen van den Sinanthropus pekinensis, de Pekingman, het oudste tot nog toe bekende overblijfsel van den mensch,

waren ontdekt, niet alleen sporen van haardvuren maar eveneens uiterst primitieve werktuigen, uit steen en been vervaardigd, te vinden waren.

Op de derde palaeolithische vondst, welke ditmaal in den Archipel werd gedaan, komen wij in hoofdstuk IX terug.

VII.

HET MESOLITHICUM IN OOST-AZIË.

Iets beter bekend dan het palaeolithicum is de daaropvolgende cultuurperiode, namelijk het mesolithicum, dat in Zuidoost-Azië een bijzonderen vorm vertoont. De dragers van deze cultuur woonden nog in grotten, op schelpenheuvels enz. en voedden zich in hoofdzaak met schelpdieren en met wat de jacht opleverde. Enkele typen hunner werktuigen, te lomp en te zwaar om ergens anders voor gediend te hebben, wijzen er echter op, dat zij zich wellicht reeds met een primitieven hakbouw, den eenvoudigsten vorm van landbouw, bezig hielden.

Hun werktuigen hebben nog een geheel palaeolithisch uiterlijk en werden dikwijls, in sommige streken zelfs bijna uitsluitend, vervaardigd door van een rolsteen uit de rivier een scherf af te slaan, aan de eene zijde de natuurlijke oppervlakte van den steen onaangetast te laten en alleen het breukvlak verder bij te werken. Bij dunne en platte steenen bleven zelfs zoowel aan boven- als aan onderkant stukken van de oorspronkelijke oppervlakte gespaard. In hoofdzaak bestond de werktuigen-inventaris uit bijlen en hakken, waarbij een bepaald soort bijl, de zoogenaamde „korte bijl" niet overal voorkomt en dus tot een onder-type van deze cultuur schijnt te behooren. Verder komen krabbers en schavers voor en veel wrijf- en maalsteenen. Sommigen dezer laatste vertoonen nog sporen van roode verfstof, terwijl van het mineraal, waaruit door fijnstampen en vermengen met dierlijk vet die verfstof verkregen werd, ook vrij veel gevonden wordt. Deze roode verfstof diende tot beschildering van het lichaam.

Deze cultuur is tot nog toe gevonden in Indo-China, waar wel de bakermat gelegen zal hebben, in Siam, op het schier-eiland van Malakka, op de Philippijnen, Formosa, de Liu-Kiu-eilanden,

in Japan, en ook in den Oost-Indischen Archipel, waarover nader onder X.

Voor Zuidoost-Azië weten wij, dat een ras, verwant aan de tegenwoordige bewoners van Nieuw Guinea en Melanesië, drager dezer cultuur was; voor de andere landen, waar zij eveneens wordt aangetroffen, staat dit nog niet vast.

Waarschijnlijk doordat de dragers van deze cultuur op een gegeven oogenblik in aanraking kwamen met een volk met hoogere beschaving, dat het polijsten der bijlen reeds had uitgevonden gingen deze Papoea-Melanesoïden er toe over de snede hunner ruwe bijlen eveneens te polijsten. Men krijgt daardoor een overgangsstadium, waarbij de bijlen nog geheel hun mesolithisch uiterlijk behouden, doch een geslepen snede hebben. Dit bepaalde type noemt men in Oost-Azië *protoneolithisch.* Het vormt den overgang tot het echte neolithicum en men ziet de bijlen dan ook meer en meer een neolithisch type aannemen. In deze protoneolithische periode treedt dan ook voor het eerst in deze streken aardewerk op.

Tot het mesolithicum moet eveneens gerekend worden het microlithicum, ons reeds uit Europa bekend, dat hoofdzakelijk van zeer kleine steensplinters gebruik maakt. In deze streken wordt het onder andere aangetroffen in de Philippijnen, op Ceylon en in het Noorden. Ook in de neolithische periode komt het nog plaatselijk voor, waarover later.

Een zeer merkwaardig verschijnsel is, dat tot nog toe uitsluitend in Tonkin en Annam zoo nu en dan met protoneolithen ook voorwerpen uit been en hoorn vervaardigd worden aangetroffen.

VIII.

HET NEOLITHICUM IN OOST-AZIË.

Waar wij in het mesolithicum en het protoneolithicum te doen hebben met cultuurphasen, die zich over uitgestrekte gebieden verbreidden, wordt dit in het neolithicum hoe langer hoe zeldzamer. In den aanvang van het neolithicum zien wij nog een cultuur zich uitstrekken over de eilanden van Japan tot Java, zonder echter het vasteland te bereiken, welke cultuur geken-

merkt wordt door het gebruik van steenen pijlpunten. Zoo behooren sommige bijlen van Noordwest-China, Indo-China en Nederlandsch-Indië in den aanvang ook tot één zelfde type, terwijl een ander bijltype van Japan over de Philippijnen en de Minahassa tot Nieuw-Guinea doordringt. Maar naarmate de beschaving vooruit gaat, houdt dit op en komen wij ten slotte tot locale typen.

Het oudste neolithicum van Cambodja tot Nederlandsch-Indië vertoont werktuigen met een ronde of elliptische doorsnede, die later door de zijden in facetten bij te slijpen zich wijzigt. Tot deze periode behooren ook de dissels, waarvan de zijden schuin zijn bijgeslepen, zoodat de doorsnede min of meer een trapezium vormt. Met voorliefde vervaardigde men de gereedschappen uit zwarte hoornrots en dergelijke. Dit oudste neolithicum wordt gevolgd door een waarschijnlijk van uit Midden-Azië zich verspreidende jongere vorm, het zoogenaamde „rechthoekstype", waarbij alle hoeken min of meer recht zijn en het werktuig dus op een plat lucifersdoosje gaat gelijken.

Dit midden-neolithicum omvat verschillende ondertypen, doch er is nog niet voldoende behoorlijk gedetermineerd materiaal aanwezig om reeds definitieve conclusies in dat opzicht te kunnen trekken.

Het neolithicum van Noordoost-Azië heeft intusschen een geheel anderen ontwikkelingsgang gevolgd, maar van nu af aan gaan ook de verschillende streken van het Zuiden onderlinge afwijkingen vertoonen. In Indo-China ontwikkelt zich een bijltype, de „bijl-met-tand", waarbij een angel of tand is uitgespaard om een betere bevestiging in den steel mogelijk te maken. Deze bijl-met-tand verspreidt zich over een deel van het vasteland en dringt tot Japan en de Philippijnen door, maar heeft het Zuiden van het Schiereiland van Malakka en Nederlandsch-Indië nooit bereikt.

In laatstgenoemde streken echter, waar het midden-neolithicum tot in de Molukken was doorgedrongen, ontstaat, waarschijnlijk door een hoogere ontwikkeling van den landbouw, een locaal type, voor zoover bekend in de hoogst ontwikkelde vormen zich tot Zuid-Sumatra, Java, Bali en de Westkust van Borneo beperkend, waarbij de werktuigen meer verfijnd worden en zich twee afzonderlijke typen ontwikkelen, die nergens anders voorkomen. Het

eene type is eenvoudig een steenen patjoel, terwijl het andere type, halfrond of driehoekig op doorsnede, veel massiever is en waarschijnlijk bij de bodembewerking op berghellingen en steenachtig terrein, waar de patjoel te spoedig beschadigd zou raken, heeft gediend. Dit laatste type is in de verzameling daarom met den naam „pikhouweel" of „piekel" aangeduid.

Het neolithicum van het Schiereiland van Malakka, waaronder te verstaan valt het deel, dat nu onder Britsch bewind staat, kent ook de rechthoeksbijlen, mist de bijlen met tand, maar heeft daarentegen een soort massieve „piekel" of „pikhouweel", ongeveer vierkant op doorsnede en aan de punt en de beide zijkanten schuin toegeslepen.

Deze „sneeuwploeg", zooals de Britsche praehistorici het type noemen, is de voorlooper van de zooeven beschreven pikhouweelen van Nederlandsch Indië.

De rechthoeksbijl is ook doorgedrongen tot de omgeving van Hongkong, maar vertoont daar eenigzins afwijkende vormen.

Bij het Japansche neolithicum dient nog de aandacht gevestigd te worden op de messen met een knop als handvat, die tot de praehistorische beschaving der Aino's behooren; een halvemaanvormig mes, dat tot een andere cultuurphase behoort; pijlpunten met ronde basis en andere met weerhaken aan de basis, en onder de laatste soort zeer kleine exemplaren, welke waarschijnlijk voor vogelpijltjes hebben gediend. Beide typen pijlpunten werden ook op Oost-Java gevonden. Verder komen in Japan voor pijlpunten met een angel of steeltjes ter bevestiging, welke vorm in het Zuiden ontbreekt. Ten slotte wijzen wij nog op de harpoenen en andere gereedschappen, uit been vervaardigd, waarbij een beenen harpoen met steenen punt merkwaardig is, en op de sieraden van been.

Het museum bezit een serie pijlpunten en enkele boortjes van de Roodhuiden uit Noord Amerika. De typische boortjes en de knopvormige angel of steeltjes aan sommige der pijlpunten duiden op verwantschap tusschen de neolithische beschaving van Japan en de Roodhuiden-cultuur. Inderdaad zijn er ook andere gegevens, die er op wijzen, dat de Roodhuiden vanuit Noordoost-Azië naar Amerika zijn overgestoken, zoodat wij hun cultuur tot de Oost-Aziatische groep dienen te rekenen.

XI.

HET PALAEOLITHICUM IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Was, zooals wij zagen, het palaeolithicum tot voor kort in Oost-Azië alleen bekend uit de Ordos-steppe en uit de buurt van Peking (zie hierboven hoofdstuk VI), onlangs hebben twee ambtenaren van den Opsporingsdienst van het Mijnwezen ontdekt, dat de terrassen, die de Solo-rivier in het quartair tusschen Ngawi en Tjepoe gevormd heeft, juist zooals dit bij quartaire rivierterrassen in Europa het geval is, menschelijke werktuigen bevatten, niet zóó primitief als die van de grotten van Choe Koe Chiën bij Peking, maar toch ongetwijfeld overeenkomende met vormen uit het quartair van elders bekend. Bij deze werktuigen werden menschelijke schedels gevonden door den Opsporingsdienst, tusschen de jaren 1931 en 1934, in een terras bij de kampong Ngandong; deze schedels, min of meer compleet, waren afkomstig van een elftal individuën. Voorts werden terzelfder plaatse resten van uitgestorven diersoorten aangetroffen, zooals van een nijlpaard, een uitgestorven olifanten-soort (stegodon), een uitgestorven reuzen-oer-karbouw, het uitgestorven Leijdekker-hert, enz., welke de bewijzen leveren, dat zoowel de schedels als de werktuigen in het quartair (den ijstijd van Europa) thuis hooren.

Onder de gevonden werktuigen bevinden zich een uitgeholde koot van den poot van een reuzen-oer-karbouw, enkele hakken uit den hoorn van het Leijdekker-hert, waarbij een zijtak aan het uiteinde is bijgeslepen om als werktuig te kunnen dienen, een spatel uit een pijpbeen van een groot zoogdier, een stekel van een rog die als harpoen- of pijlpunt gediend heeft en bewijst, dat reeds in dien ouden tijd de bewoners van het binnenland op de een of andere manier ruilhandel moeten hebben gedreven met de kustbewoners, en enkele werktuigen uit steen.

De ruwe, uit geelbruin chalcedoon vervaardigde stukken vertoonen verwantschap met artefacten uit het Europeesche praechelléaan en chelléaan, terwijl een klein plat grijsgroen werktuig aan één zijde de schelpvormige breuk vertoont, die in Europa typisch is voor het moustériaan. Enkele kleine krabbers en schavers met fijne retouches komen het instrumentarium volmaken. In verband

met de gevonden uitgestorven diersoorten kan men den ouderdom dezer overblijfselen wel op een 40.000 jaren v. Chr. stellen.

Het museum bezit voorts een zeer merkwaardig werktuig, gevonden op de Noordwest helling van den Goenoeng Tanggamoes in de Lampongsche districten. Dit voorwerp is vervaardigd uit vulkanisch glas (obsidiaan), een stof, die in den Archipel onmiddellijk verraadt, dat wij te doen hebben met vreemde invloeden in den normalen ontwikkelingsgang van den steentijd. Voor de typologisch normale werktuigen is van de oudste tijden af tot den aanvang van den bronstijd toe chalcedoon, verkiezelde kalk en dergelijke meer gebruikt, maar nooit obsidiaan. Tot nog toe wijzen alle vondsten uit, dat waar wij artefacten uit obsidiaan vinden, wij te doen hebben met een afwijkende cultuur, voor zoover op het oogenblik te overzien valt grootendeels via de Philippijnen den archipel binnengedrongen.

Maar bovendien vertoont dit werktuig een geheel palaeolithisch karakter. De scherpe punt, waarin het uitloopt, kan als boor gediend hebben, terwijl de zorgvuldig bijgewerkte holle zijde van die punt een zeer goede holle krabber oplevert. In Europa zou dit werktuig onmiddellijk als palaeolithisch worden geclassificeerd, doch in den archipel moet men hiermede voorzichtig zijn. Waar het op het oogenblik geheel onbekend is, tot welke cultuurphase dit artefact behoort, is het voorzichtig aan te nemen, dat wij hier niettegenstaande het palaeolithische type toch met een werktuig uit het neolithicum te doen hebben.

X.

HET MESOLITHICUM IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Het mesolithicum is in Nederlandsch Indië tot nu toe gevonden op Sumatra's Oostkust, op Borneo en in Oost-Java (Madioen, Bodjonegoro, Bondowoso).

Typisch is de vervaardiging van werktuigen door van een rolsteen uit de rivier een scherf af te slaan, aan de ééne zijde de natuurlijke oppervlakte van den steen onaangetast te laten, en alleen het breukvlak verder bij te werken. Op Sumatra's Oostkust werden de werktuigen zelfs bijna uitsluitend zoo vervaardigd.

Wij zagen reeds, dat de dragers van deze cultuur in Oost-Azië verwant zijn geweest aan de tegenwoordige bewoners van Nieuw-Guinea en Melanesië.

Voorwerpen, uit been en hoorn vervaardigd, welke in Tonkin en Annam te samen met protoneolithen werden aangetroffen, vindt men ook in Oost-Java, hier echter niet vergezeld van werktuigen uit steen vervaardigd.

De „toiletgarnituren", dat wil zeggen platte maalsteenen met de erbij behoorende wrijfsteenen, en het roode mineraal voor de verfbereiding, werden ook op Java gevonden.

Bij Galoempang in de Toradjalanden werden in een aardlaag tusschen 15 en 60 centimeter dik overblijfselen van twee ver uit elkander liggende beschavingen gevonden. De oudste bevatte zoowel aan het oud-mesolithicum van Indo-China, Malakka en Deli herinnerende primitieve werktuigen, als zulke die al eenigszins den bijlvorm aannemen, evenwel nog met ongepolijste snede, en dergelijke bijlen maar dan met gepolijste snede, dus protoneolithen. De beide laatste typen kunnen wel identiek zijn, waarbij de bijlen met ongepolijste snede dan onafgewerkte protoneolithen zouden zijn. Wellicht hebben wij hier te doen met de cultuur, die aan Indo-China en de rest van Zuidoost-Azië de protoneolithen bracht. Zeer eigenaardig is het, dat bij sommige stukken zich reeds de neiging begint te openbaren, een „tand" te vormen, zooals wij die aan Indo-Chineesche bijlen uit het vol-neolithicum vinden. (Zie hierboven, hoofdstuk VIII.) Niet onmogelijk heeft deze proto-neolithische cultuur dien „tand" in primitieven vorm ontwikkeld en heeft het vol-neolithicum van Achter-Indië het denkbeeld overgenomen en op de daar in gebruik zijnde „rechthoeksbijlen" toegepast. Zeer eigenaardig zijn ook enkele exemplaren, die een soort van tand bezitten, welke tand echter een uitgesproken knopvorm bezit. Dergelijke knopvormige handvatten, om het zoo maar eens te noemen, kan men ook zien aan sommige Aino-werktuigen uit Japan. (Zie hierboven, einde hoofdstuk VIII.) Of het idee in beide gevallen tot denzelfden oorsprong teruggaat, dan wel zich in Japan en op Celebes onafhankelijk heeft ontwikkeld, kan nog niet worden vastgesteld.

In hoofdstuk IV zagen wij, dat buiten Oost-Azië tot het mesolithicum ook behooren de zoogenaamde „microlithen". Dergelijke

microlithen komen ook in den Archipel voor, maar zij behooren hier vrij zeker tot het neolithicum; wij komen er daarom in hoofdstuk XI nader op terug

XI.

HET NEOLITHICUM IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Typologie. Men kan onderscheiden een *normaal* neolithicum, en enkele *afwijkende* culturen.

a. normaal neolithicum.

Tot het *oudere* normale neolithicum behooren groote gudsen met ronde doorsnede.

Het *jongere* normale neolithicum vertoont werktuigen met een rechthoekige dwarsdoorsnede, het zoogenaamde rechthoekstype, voornamelijk dissels en beitels. Behalve in de alleroudste periode toch is in vrijwel geheel Zuidoost-Azië de eigenlijke bijl onbekend en de dissel uitsluitend in gebruik.

De gewone rechthoekstypen worden dan hoe langer hoe meer verfijnd. Zij worden dunner, krijgen een eenigszins gebogen vorm en worden zoo goed afgewerkt, dat het *laat neolithicum* van Nederlandsch-Indië met gemak alles slaat, wat er in dit opzicht elders ter wereld gevonden wordt. Voor ceremonieel-religieuze doeleinden gaat men gereedschappen vervaardigen uit half-edelsteenen, chalcedoon en agaat, die nergens hun wedergade hebben. Hoe ver de bewerking van deze stukken uitsteekt boven die van elders blijkt hieruit, dat ik in het Britsch Museum dergelijke stukken aantrof, waarbij op het etiket vermeld stond, dat zij in modernen tijd waren bijgeslepen; men kon zich niet voorstellen, dat in het neolithicum de steenbewerking ergens een dergelijke hoogte had bereikt.

De patjoels en piekels, die zich in het laat-neolithicum op Zuid-Sumatra, Java, Bali en Borneo ontwikkelen, wijzen ook op een reeds hoogen trap van landbouw, waarschijnlijk al op bevloeibare rijstvelden.

Onder de beitels van het vol-neolithicum zal men er enkele vinden, die door hun afmetingen duidelijk bewijzen, dat zij uitsluitend gebruikt kunnen zijn voor fijner werk zooals houtsnijwerk.

Waar dit vol-neolithicum wel uit den tijd dateert, dat zich reeds Indonesische stammen ook op Celebes gevestigd hadden en de voorliefde van die volksgroep voor houtsnijwerk nu nog welbekend is (men denke slechts aan het snijwerk aan de gevels der woningen van het Indonesische type bij Bataks, Minangkabauers, Sadan-Toradja's etc.) kan worden aangenomen, dat ook reeds in praehistorischen tijd deze voorliefde bestond. Trouwens het ornament uit den bronstijd toont duidelijk aan, dat dit op reeds aanwezig, ouder ornament uit den steentijd teruggaat.

In het neolithicum vinden wij verder nog werktuigen voor het kloppen van boombast, die bewijzen, dat deze nu nog bij de Toradja's bestaande industrie voor het vervaardigen van kleedingstukken in praehistorischen tijd reeds beoefend werd.

b. Afwijkende neolithische culturen.

Naast dit normale neolithicum treft men in den Archipel afwijkende neolithische beschavingen aan, die zich slechts over kleine gebieden hebben verspreid.

In de Vleermuizengrot bij Sampoeng in het Ponorogosche en in enkele grotten in Zuid-Bodjonegoro werden ontgravingen verricht, waarover een uitvoerig rapport is samengesteld door den Oudheidkundigen Dienst en gepubliceerd in de „Hommage au Premier Congrès des Préhistoriens de l'Extrême Orient", uitgegeven door het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

De onderlinge verhouding der verschillende cultuurlagen in deze grotten wordt door de bijschriften in de vitrine voldoende duidelijk uiteengezet. Het merkwaardige van deze vondsten is, dat de onderste cultuurlaag met neolithische steenen pijlpunten niet tot het normaal-neolithicum van Nederlandsch-Indië behoort en waarschijnlijk over de Philippijnen den archipel is binnengedrongen; deze cultuur staat misschien in verband met het oudste neolithicum van Japan, en met de cultuur uit de To'ala-holen van Lamontjong (Celebes). Uit die To'ala-holen kwamen ook steenen mesjes en schavers van schelp, die op Java ontbreken.

De bovenliggende, dus jongere laag in de grot van Sampoeng vertoont werktuigen uit been en hoorn en vormt een laten uitlooper van het mesolithicum; deze bepaalde tak van het mesolithicum is dus tijdens het neolithicum in stand gebleven,

en in de grot van Sampoeng terecht gekomen, nadat daar vroeger de zoojuist geschetste neolithische pijlpuntencultuur al geweest was. In den typischen vorm zonder eenig steenen werktuig, waarin deze mesolithische cultuur in de grotten van Ponorogo en Bodjonegoro optreedt, is zij van geen enkele andere plaats in Oost-Azië bekend. Het valt dan ook te verwachten, dat op andere vindplaatsen deze been- en hoorncultuur zal worden aangetroffen gemengd met mesolithische of protoneolithische steenen werktuigen. Inderdaad schijnt een grot bij Pradjekan ons laatstbedoelden cultuurvorm te leveren, maar het aantal gevonden werktuigen is te gering om definitieve conclusies toe te laten.

Van Sumatra's Oostkust zijn bijlen bekend, die eenerzijds soms verwantschap vertoonen met dergelijke typen van het schiereiland van Malakka, anderzijds gelijken op moderne Papoea-bijlen van het Nassau-gebergte.

In de Minahassa vindt men werktuigen, waarbij het achtereind meer is afgeslepen dan het gedeelte met de snede, om het werktuig gemakkelijker in een steel te bevestigen. Deze zoogenaamde „getrapte" bijlen behooren bij het Philippijnsche neolithicum, waaruit zich de Polynesische beschaving ontwikkeld heeft. In het neolithicum stond de Minahassa wat cultuur betreft dus dichter bij de Philippijnen dan bij de rest van Nederlandsch Indië.

Dit wordt ook bewezen door de bijlen met ellips- of lensvormige doorsnede, achter in een punt uitloopend. Dit type werd aangetroffen in het neolithicum van West-Europa en van Japan, en eveneens in praehistorische graven in de Minahassa. Precies hetzelfde type vindt men terug bij de moderne Papoea-bijlen. Waar dit bijltype voor zoover Oost-Azië betreft dus in Japan, op de Philippijnen, in de Minahassa en in moderne tijden op Nieuw Guinea en in Melanesië voorkomt, maar noch in het Westen van den Archipel, noch op het schiereiland van Malakka, in Siam of Indo-China een enkel exemplaar is aangetroffen, hebben wij hier blijkbaar, evenals dat waarschijnlijk bij de steenen pijlpunten van Oost-Java het geval was, te doen met een cultuurstrooming, die uit het Noorden dit deel van de wereld heeft bereikt via de eilanden en zonder het vasteland te bereiken.

Of de moderne Papoea-bijl naar Nieuw-Guinea gekomen is vanuit de Minahassa via de Molukken, dan wel uit het Noorden via

de eilanden van den Stillen Oceaan, zal nader onderzoek,vooral van de steenen bijlen uit de Molukken, moeten uitmaken. Ook hier hebben we echter weder een bewijs, dat in het neolithicum Noord-Celebes tot de cultuurprovincie der Philippijnen behoorde en buiten den Archipel stond.

Onder de moderne steenen gereedschappen der Papoea's trekt verder nog een halvemaanvormig mes de aandacht, dat nauwe verwantschap vertoont met dergelijke messen uit Japan (zie hierboven onder hoofdstuk VIII). Dit type is uit het neolithicum van het Westen van Nederlandsch Indië evenmin als uit dat van Malakka of Indo-China bekend.

Voorts zijn nog enkele curiosa uitgestald. In de eerste plaats een steenen kapmes uit Banten en een steenen bijl, die beiden geheel den vorm hebben van die gereedschappen in metaal. Zij stammen uit een tijd, dat metaal te zeldzaam was en alleen ter beschikking van den zéér machtige stond, zoodat de kleine man die metalen werktuigen in steen nabootste. Hetzelfde verschijnsel hebben wij ook op het einde van het neolithicum in Europa kunnen constateeren en is vrijwel overal elders ter wereld aangetroffen.

Een beitel en een guds zijn in deze afdeeling eindelijk als afschuwwekkend voorbeeld voor particuliere verzamelaars ten toon gesteld. Dat iemand, die belang stelt in de praehistorie zich een particuliere studieverzameling aanlegt, ligt voor de hand en valt te loven. Veel stukken, die anders wellicht verloren zouden gaan, blijven daardoor behouden. Maar men laadt daarmede tevens de moreele verplichting op zich, er voor zorg te dragen, dat de stukken voor de wetenschap en het algemeen behouden blijven. Het valt te betreuren, maar het is een feit, dat het normale lot van een dergelijke particuliere verzameling is, dat zij in handen valt van erfgenamen, die er zich niet in het minst voor interesseeren. Waar het in de eerste plaats noodzakelijk is zoo nauwkeurig mogelijke gegevens te hebben over de plaats, waar elk voorwerp gevonden is en die gegevens in een nalatenschap vrijwel altijd zoek raken, komen dergelijke verzamelingen, als zij niet geheel en al in het ongereede raken, ten slotte gewoonlijk in een museum zonder eenige nadere aanduiding van de plaats van afkomst der voorwerpen.

De beide hier bedoelde voorwerpen behooren tot deze categorie. De lange ronde beitel is van een type, dat tot nog toe alleen bekend is uit West-Afrika en uit Polynesië, terwijl waarschijnlijk een daarmede nauw verwant type op Nieuw Guinea zal voorkomen. In gedachten houdend, dat tot vóór vijftig jaar Nederland ook bezittingen had op Afrika's Westkust, bestaat de mogelijkheid, dat de beitel uit één der drie genoemde streken afkomstig is, maar het stuk kan evengoed elders in den Archipel gevonden zijn. Door deze ongewisheid omtrent de afkomst heeft het werktuig alle wetenschappelijke waarde verloren.

Hetzelfde geldt voor een meer massieve guds, die als geschenk met onbekende afkomst in het museum is beland. Nauwkeurige vergelijking met de fragmenten van dergelijke zware gudsbijlen uit Palembang en eveneens met werktuigen uit Malang en Besoeki doet besluiten, dat die stukken tot dezelfde cultuurphase behooren, terwijl het niet uitgesloten is, dat typologisch ook de lange, dunne, zoo juist besproken beitel hiertoe gerekend moet worden. In elk geval is het tot nog toe naast dat van Besoeki het eenige geheel gave stuk van dezen vorm, uit den Archipel tot ons gekomen, *als* het ten minste uit den Archipel afkomstig is. Als zoodanig al valt het te betreuren, dat de plaats van herkomst onbekend is, maar bovendien is de cultuurphase, waartoe dit stuk behoort, een van de belangrijkste voor het neolithicum van Oost-Azië, terwijl daar helaas nog slechts weinig over voorhanden is. Ook hier is dus een kostbaar wetenschappelijk gegeven door betreurenswaardige slordigheid voor goed verloren geraakt.

Wij zagen in hoofdstuk VII dat in Europa tot het mesolithicum moeten worden gerekend de microlithische culturen. Dergelijke microlithen komen ook in den archipel voor, maar zij schijnen hier niet tot het mesolithicum, doch tot de afwijkende neolithische culturen te moeten worden gerekend, zoodat het hier de plaats is, deze microlithen nader te beschouwen.

Rond de Bandoengsche hoogvlakte en in enkele grotten in Boven-Djambi werd een microlithische cultuur gevonden, die uitsluitend vulkanisch glas (obsidiaan) benut als materiaal voor haar gereedschappen, namelijk pijlpuntjes, mesjes enz. Hoe deze cultuur tot Bandoeng en Boven-Djambi is doorgedrongen is nog geheel onbekend. De pijlpunten herinneren aan een afwijkend

neolithicum, terwijl een precies eendere microlithen-cultuur, die ook uitsluitend obsidiaan gebruikt, weder bekend is van een serie vindplaatsen in de buurt van Manilla op de Philippijnen.

Opmerking verdient, dat de ligging der vindplaatsen rond de hoogvlakte van Bandoeng uitwijst, dat de bevolking, die deze voorwerpen gebruikte, er woonde in een tijd, dat de Bandoengsche vlakte nog een meer was; ook bij Manilla werden de resten rond de oevers van het binnenmeer, de Laguna del Bay, aangetroffen.

Een enkele maal heeft men op de vindplaatsen dezer microlithen ook normaal vol-neolithische bijlen aangetroffen. Aangenomen kan echter worden, dat deze niet bij de microlithische cultuur behooren maar er door erosie of op eenige andere toevallige wijze tusschen zijn geraakt.

Een andere groep microlithische werktuigen is afkomstig uit de grotten van Lamontjong in Midden-Zuid-Celebes. Zeer typisch voor deze groep, het toaliaan der wetenschap (naar den naam der bewoners van Lamontjong, de To'ala) zijn de pijlpuntjes van steen en been, op de zijkanten van zaagtandjes voorzien, dit natuurlijk om de wonden erger te maken. Obsidiaan werd in deze cultuur niet gebruikt.

In één der grotten, waaruit deze voorwerpen afkomstig zijn, werden naast een steenen gepolijste bijl, die niet bij deze cultuurphase behoort, ook gevonden twee stukken van groenglazen armbanden. Deze groen-glazen armbanden zijn van Java en de Philippijnen uit laten tijd bekend en zeer zeker tegelijk met de gepolijste bijl door handel met de reeds veel verder gevorderde kustbewoners onder de nog op zeer primitieven trap staande bewoners van het binnenland terecht gekomen. Wij kunnen door het voorkomen dezer voorwerpen vaststellen, dat het toaliaan nog tot kort voor den aanvang der Christelijke jaartelling in Lamontjong moet zijn blijven voortleven.

Uit Oost-Java zijn twee groepen van werktuigen afkomstig, die verwantschap met het toaliaan vertoonen. Men lette slechts op de beenen spatels, op de kleine ronde steenen krabbers en op de microlithen, terwijl het merkwaardig is, dat in alle drie groepen enkele stukken voorkomen, die sterk aan het mesolithicum herinneren. Nader onderzoek zal moeten uitmaken, in

hoeverre. hier van verwantschap sprake is, waarbij in het oog moet worden gehouden dat wij op Celebes hebben kunnen vaststellen, dat het toaliaan tot kort voor het begin der Christelijke jaartelling *nog* voorkwam, maar de oorsprong gaat natuurlijk veel verder terug en dus kunnen de eventueel identieke culturen op Java veel ouder zijn.

Geografische verspreiding. Heeft men door de typologische serie een overzicht gekregen van de vormen van het neolithicum in Nederlandsch Indië, tevens bleek daar al dadelijk, dat van een gelijkmatige verspreiding van alle typen door den geheelen archipel geen sprake is. Het normale neolithicum heeft den archipel in verschillende opvolgende cultuurgolven bereikt, maar slechts de eerste golven schijnen tot geheel in het Oosten van het gebied te zijn doorgedrongen. En bovendien heeft men randgebieden zooals Sumatra's Oostkust en de Minahassa, die geheel of gedeeltelijk buiten beïnvloeding van het normaal-neolithicum schijnen gebleven te zijn, maar daarentegen een, voor Insulinde althans, abnormale cultuur uit het buitenland ontvangen hebben.

Veel is er over de verspreiding van het neolithicum nog niet bekend, daar er groote streken zijn, waaruit geen of zoo goed als geen neolithische werktuigen het Museum bereikt hebben. Dit wil niet zeggen, dat dergelijke voorwerpen daar niet te vinden zijn, maar òf men heeft er nog geen onderzoek naar ingesteld òf de gevonden stukken zijn niet naar Batavia opgezonden. Want helaas moet geconstateerd worden, dat er bij sommige in den Archipel vertoevende Europeanen, waaronder zelfs Nederlanders, een voorliefde bestaan heeft en gedeeltelijk nog bestaat, om dergelijke werktuigen naar buiten te smokkelen en aan buitenlandsche musea ten geschenke aan te bieden, niettegenstaande de wet uitdrukkelijk voorschrijft, dat voor den uitvoer vergunning moet worden aangevraagd. Zoo vindt men in het museum te Batavia geen enkel stuk van Sumatra's Westkust of van Korintji, terwijl in buitenlandsche musea verschillende voorwerpen uit die streken kunnen worden aangetroffen.

Het zal bij nauwkeurige beschouwing opvallen, dat in de verschillende streken, ook al is in die streken éénzelfde periode, bij voorbeeld het laat-neolithicum, vertegenwoordigd, groote onder-

linge afwijkingen voorkomen in de gebruikte werktuigtypen. Een treffend geval is bij voorbeeld de collectie uit Malang, die een zeer groot aantal kleine disseltjes vertoont, welke in andere streken ook wel voorkomen, maar daar verre in de minderheid zijn. Door gebrek aan materiaal kan nog niet worden vastgesteld, of deze afwijkingen inderdaad bestaan, dan wel of zij slechts denkbeeldig zijn, doordat toevalligerwijze uit het Malangsche meer dergelijke bijltjes zijn ingezonden dan van elders. Voor een juist inzicht in de typologie van het neolithicum in Nederlandsch Indië is het dan ook van het grootste belang, dat zelfs uit streken, die in de uitgestalde collecties vrij goed vertegenwoordigd schijnen, nog een menigte werktuigen wordt ingezonden.

Speciale vermelding verdient een voorwerp van de collectie uit de Residentie Batavia, namelijk een primitieve nabootsing van een karbouwekop in steen. Waar gedurende een bepaalde periode van het neolithicum in sommige deelen van den archipel een stier-cultus schijnt geheerscht te hebben, is dit unieke exemplaar wel zeer belangrijk.

Ten slotte willen wij nog even de aandacht vestigen op een serie werktuigen, tot voor kort in gebruik op het eiland Mapia bij Noord Nieuw Guinea. Al deze werktuigen zijn vervaardigd uit schelpen, behalve één, dat uit schildpad bestaat. Deze typische cultuur is ontstaan op de aan steenen arme eilanden van Polynesië en heeft van daar uit Mapia bereikt. De collectie behoort in het vol-neolithicum.

Vervaardiging der steenen werktuigen. Hoewel de echte vuursteen voor zoover bekend in den Archipel nooit voor de vervaardiging van praehistorische werktuigen gebruikt is, daar hij wel ontbreekt, heeft men hier een zeer uitgebreid gebruik gemaakt van andere steensoorten, die er zeer dicht bij staan, zooals de verkiezelde kalken, dan wel zich op vrijwel dezelfde wijze laten bewerken.

Vuursteen en ook de meerderheid der in Nederlandsch-Indië gebruikte steensoorten, vertoonen de eigenaardigheid dat, als men er in een bepaalde richting een slag op geeft, een scherf met schelpachtige breuk van het brok steen afspringt. Met eenige

oefening is het daardoor mogelijk om door regelmatig over de geheel oppervlakte min of meer groote scherven te verwijderen, aan den steen een van te voren bepaalden vorm te geven. Maar niet alleen door slaan slaagt men erin dergelijke scherven te verwijderen, ook door druk springen stukken af, die, als de druk niet te groot is, zich zelfs tot kleine schubjes kunnen bepalen.

Door combinatie van slag- en drukmethode nu heeft men reeds in den praehistorischen tijd werktuigen met snijdende kanten, zooals bij voorbeeld juist messen en speer- en pijlpunten, op een bijna volmaakte wijze kunnen afwerken. Door de slagmethode werd aan het instrument de vereischte vorm gegeven, terwijl de snijdende kant dan door verwijdering aan beide zijden van kleine steenschubjes door middel van de drukmethode, vervolmaakt werd.

De verkiezelde kalk, waaruit een groot deel der Javaansche neolithische werktuigen vervaardigd is, wordt in grootere of kleinere knollen en klompen gevonden in de verschillende kalkgebergten vooral langs de Zuidkust. Daar waar door erosie massa's van dergelijke knollen aan het daglicht traden kwamen de oude steenbewerkers het materiaal voor hunne werktuigen halen. (Neolithische mijngangen, zooals men die in het krijt in Europa voor de opsporing van vuursteen aantreft, werden op Java nog niet gevonden.) Daar het gemakkelijker is een reeds bekapten steen dan geheele knollen of steenbrokken mede naar huis te nemen, vervaardigde men bij dergelijke vindplaatsen van verkiezelde kalk door de slag-methode de ruwe werktuigvormen, naar aanleiding van hun vorm „planken" genoemd. Deze werden dan hetzij in dien ruwen vorm verhandeld en door de koopers geslepen, hetzij door de vervaardigers zelf thuis verder gepolijst voor eigen gebruik.

De plekken, waar men in de nabijheid van de vindplaatsen van de verkiezelde kalk de „planken" vervaardigde, verraden zich door de aanwezigheid van groote massa's afgeslagen scherven en van als mislukt weggeworpen „planken", mislukt hetzij door een verkeerden slag waardoor een te groot stuk afsprong, dan wel door het vóórkomen van gaten en holten binnen in den steen, wat men eerst tijdens de bewerking bemerkte.

Gepolijste bijlen zijn op deze werkplaatsen, „ateliers" genaamd, zeer zeldzaam en kunnen verklaard worden als stukken, die door

een toeval daar verloren zijn geraakt. Een hoogst enkele maal treft men op „ateliers" een plank aan, waarbij de polijsting reeds is aangevangen, maar de groote zeldzaamheid van dergelijke stukken bewijst, dat de eigenlijke polijsting, zooals ook voor de hand ligt, meestal thuis plaats vond.

Dergelijke ateliers komen over geheel Java voor en zijn onder anderen bekend uit het kalkgebergte rond Buitenzorg en in het Poerwakarta'sche, uit het kalkgebergte in de Zuid-Preanger, enz. maar een nauwkeurig systematisch onderzoek heeft slechts plaats gehad in het regentschap Patjitan en in het kalkgebergte in Zuid-Soerakarta.

Opmerkelijk is het, dat reeds in dien ouden tijd een soort arbeidsspecialisatie moet hebben plaats gehad. Al is de lijn niet scherp te trekken, over het algemeen kan men wel zeggen dat sommige ateliers in hoofdzaak groote, andere kleine dissels en weer andere beitels opleveren, terwijl het voorkomen van deze werktuigen in ateliers, die pijl- en speerpunten leveren, zeer zeldzaam is en waarschijnlijk aan erosie moet worden toegeschreven, waardoor de tot een jongere periode behoorende dissels in de oudere lagen met pijl- en speerpunten terecht kwamen. Want vrij zeker gaat het neolithicum, waartoe deze pijl- en speerpunten behooren, geruimen tijd aan het jong-neolithicum der dissels en beitels vooraf.

Het voorkomen van de ateliers in het Patjitansche is gebonden aan de plaatsen, waar de verkiezelde kalk aan den dag treedt, zoodat in sommige streken de ateliers eenvoudig opgehoopt liggen, terwijl in naburige onderdistricten er zoo goed als geen enkel wordt aangetroffen.

XII.
HET AARDEWERK.

Waar zoowel in het protoneolithicum als in het neolithicum aardewerk reeds bekend was en de détail-studie van dit onderwerp voor Zuidoost-Azië nog niet zoover gevorderd is, dat wij het aardewerk van den steentijd kunnen onderscheiden van dat van den bronstijd, kan het aardewerk in beschouwing genomen worden alvorens tot den bronstijd over te gaan.

In geheel Oost-Azië, van Japan tot Java toe (en dit geldt ook b.v. voor China, Mongolië enz., van waar geen stukken in de verzameling aanwezig zijn) bestaat het ornament op de oudste ceramiek uit indrukken van vlechtwerk, hetzij korven, hetzij matten, hetzij weefsels, of wel uit een nabootsing daarvan. Dit geheele samenstel van ornament hebben wij textiel-ornament genoemd. In oorsprong is het ontstaan, doordat het aardewerk op de buitenzijde indrukken vertoonde van de korven, waarin het door het plakken van klei tegen de binnenzijde, gevormd was, dan wel van de matten of weefsels waarop men de stukken vervaardigd had. Later werd dit met de vooropgezette bedoeling als ornament te dienen expresselijk aangebracht en tenslotte maakte en maakt men nu nog op sommige plaatsen dit ornament na door de buitenzijde van den pot te bekloppen met een plankje, waarin groeven zijn uitgesneden.

Dat uit deze gezamenlijke oorsprong zich dan in elk land een apart ornament kan ontwikkelen, blijkt uit de series in de verzameling duidelijk. Toch komen er groepen van landen voor, zooals bij voorbeeld de Archipel en het schiereiland van Malakka, waar men nog langen tijd identiek ornament blijft toepassen.

Het museum bezit een collectie scherven uit Galoempang, dezelfde vindplaats, die ook, zooals wij hierboven zagen, protoneolithische en neolithische steenen werktuigen opleverde. Onder deze scherven zijn er van ruw, onversierd of met textielornament versierd aardewerk; andere vertoonen zeer fraai ingekrast of ingegraveerd ornament met verschillende motieven. Men mag aannemen, dat de scherven met textielornament behooren bij de protoneolithische cultuur, de fraaier bewerkte tot het vol-neolithicum. Dat wij hier niet met modern aardewerk te doen hebben blijkt uit de potten van hedendaagsch aardewerk uit dezelfde streek (West-Toradjalanden), die ter vergelijking in de verzameling zijn geplaatst. Van eenig spoor van versiering is bij dit moderne aardewerk geen sprake, terwijl het materiaal veel dunner en brosser is dan dat van de praehistorische scherven.

XIII.
DE BRONSTIJD.

Het gebruik van brons moet den Archipel enkele honderden jaren vóór Christus hebben bereikt van uit Zuid-China (meer speciaal Yünnan) en Indo-China.

Zeer kenmerkend voor deze bronscultuur zijn de keteltrommen, die men in enkele min of meer beschadigde exemplaren in de verzameling aantreft, terwijl een paar losse slagvlakken van dergelijke trommen eveneens aanwezig zijn.

Deze keteltrommen waren ceremonieele voorwerpen, die gebruikt zijn geworden als oorlogstrommen, bij begrafenisfeesten, bij ceremoniën voor het verkrijgen van regen en bij andere plechtigheden. Nog heden worden bij groote feesten dergelijke trommen van een jonger model meegedragen in het gevolg van den Koning van Siam.

Het ornament op de keteltrommen vertoont een duidelijken ontwikkelingsgang. Op de oudste trommen, afkomstig uit Noord Indo-China, komen voorstellingen van dansende krijgslieden voor; de menschen zelf zoowel als hun wapenen en andere voorwerpen, die zij voeren, zijn overdadig met veeren en pluimen versierd (zooals sommige volken in den Archipel, bijvoorbeeld de Dajaks bij hun doodenfeesten, dat nog doen).

Bij het in ouderdom hierop volgende type van ornament verworden deze voorstellingen langzamerhand tot ornamentbanden, waarin de dansende krijgers nauwelijks meer te herkennen zijn, en welke bijna uitsluitend uit vederornament bestaan. De keteltrom van Rote alsmede een slagvlak van een keteltrom van Java vertoonen dit tweede ornamenttype.

Daarna gaat het ornament op de trommen in den archipel, waarschijnlijk onder invloed van reeds bestaand ornament, zich geheel zelfstandig ontwikkelen, al blijven de geliefde „tangentenspiralen" (spiralen met een raaklijn) er een groote rol in spelen. Op Java en Bali krijgen wij op het slagvlak een ornament in relief, dat zich (niet in vorm natuurlijk, maar in appliceering) het best laat vergelijken met de ijzeren muurankers in Oud-Hollandsche gevels. Dit ornament, dat ook op de beroemde keteltrom

van Pèdjèng op Bali (de grootste ter wereld) wordt aangetroffen, is in het Museum vertegenwoordigd door een keteltrom uit Midden-Java.

In deze periode verdwijnen de laatste sporen van het veder-ornament, de oorspronkelijke versiering van het oude type. In verschillende deelen van den archipel komt ander ornament er voor in de plaats, waaronder wel het meest bekend is het gestyleerde menschengezicht in lijnen en relief aangebracht, dat speciaal op Bali en wellicht ook elders in trek is geweest. Ook in den vorm van de keteltrommen valt een ontwikkeling waar te nemen; het lage, breede model van Indo-China vervormt zich langzamerhand tot het hooge, zandloopervormige model van de trom van Pèdjèng. Het eindpunt van deze vorm-ontwikkeling ligt in de moderne zandloopervormige trommen van Alor, welke in de Ethnographische Verzameling te zien zijn.

Dat de keteltrommen, althans die met het jongste ornament-type, in den archipel zelf gegoten zijn, blijkt niet alleen uit het aanbrengen van locaal ornament, maar wordt overtuigend bewezen door de stukken van een steenen gietvorm, die in een tempel in Gianjar op Bali bewaard worden.

Van de ornamentvormen, die men op de keteltrommen aantreft, kan men er verscheidene op andere voorwerpen uit den bronstijd terugvinden. Zoo bezit het Museum een kleine collectie ceremonieele voorwerpen, die hetzij als staatsiewapen, hetzij als symbool bij bepaalde plechtigheden moeten zijn gebruikt.

In de eerste plaats trekt de aandacht een reusachtige bijl, die nog geheel is, zooals dergelijke stukken uit den gietvorm komen, zonder te zijn bijgewerkt, zoodat de bronzen tap, die het gietgat gevuld heeft, er nog aan zit en ook de kanten nog niet zijn bijgewerkt. Merkwaardigerwijze komt dit stuk van Celebes, een eiland, dat nu niet zoo buitengewoon veel bronzen werktuigen heeft geproduceerd. Onder het ornament op deze staatsiebijl valt vooral op het aangezicht in relieflijnen aangebracht, zooals dat ook op Balineesche keteltrommen het geliefde motief was. Daardoor is het niet onwaarschijnlijk, dat deze bijl hetzij op Bali gegoten is, hetzij tot een cultuurkring uit den bronstijd behoort, die op Bali een zijner middelpunten had.

Een ander zeer merkwaardig voorwerp uit deze groep is het

bronzen vat uit Korintji, dat in brons geheel en al een gevlochten mand nabootst en wel, zooals uit het ornament te concludeeren valt, een mand van gekleurd vlechtwerk. Waar door vorm en zwaarte dit voorwerp practisch van geen nut kan zijn geweest, hebben wij ook hier wel te doen met een voorwerp voor ceremonieel gebruik.

Hetzelfde is het geval met de bronzen staatsiewapenen uit West-Java en van Rote. De Javaansche, waarvan in de meeste gevallen de schoen zwaar geornamenteerd is, hoofdzakelijk met Indonesisch spiraal-ornament, zijn asymmetrisch, waardoor zij verwantschap vertoonen met asymmetrische bijlen uit Indo-China. Bij sommige komt aan den schoen een ringetje voor, dienende om door middel van een koord of touw het geheel steviger aan den steel te bevestigen, waardoor het mogelijk is, ons een denkbeeld te vormen van de wijze, waarop deze staatsiebijlen gedragen werden.

Van een geheel ander type zijn de staatsiebijlen van het eiland Rote. Ook deze zijn over bijna de geheele oppervlakte zwaar geörnamenteerd, maar het merkwaardigste ornament is dat op het platte vlak van de bijlen zelf. Dit ronde platte vlak draagt als ornament wederom een menschelijk aangezicht, echter geheel afwijkende in opvatting en uitvoering van dat op de Balische keteltrommen en op de bijl van Celebes.

Het menschelijk aangezicht draagt een hoog opgezetten halfronden haardos, die bij andere bijlen de eigenlijke snede vormt, terwijl rechts en links van het gelaat groote ronde sieraden teruggaan tot groote oorknoppen, zooals dat bij voorbeeld op de bronzen bijl van het Sentanimeer duidelijk is.

Het merkwaardigste is, dat nog in den tegenwoordigen tijd de kleine gevlochten figuurtjes van de Balische rijstgodin Dêwi Sri geheel hetzelfde gelaat vertoonen, inclusief haartooi en oorknoppen.

Voorts zijn tentoongesteld een aantal voorwerpen voor dagelijksch gebruik uit den bronstijd. Ter vergelijking zijn hier bij geplaatst enkele voorwerpen uit Europa en Cambodja. In het bijzonder verdient hierbij de aandacht de wijze, waarop de bronzen bijlen en landbouwhakken aan den steel bevestigd werden. Het oudste bijltype in Europa werd met het onderstuk als een wig in den gespleten houten steel gedreven, waarna deze met touw omwikkeld werd. Langzamerhand vormden zich aan beide zijkanten

van het wigvormig deel van den bijl opstaande randen, waardoor een steviger bevestiging in den houten steel verkregen werd. Deze randen ontwikkelden zich tot „lappen" of vleugels, die nu om den steel werden heengevouwen en ten slotte vereenigden die lappen of vleugels zich, zoodat het ondereinde van de bijl een koker vormde, waar de houten steel als in een schoen werd ingeschoven.

Waar het brons eerst zeer laat in den archipel en in geheel Oost-Azië bekend werd, had het jongste bijltype, de schoen-bijl, zich reeds gevormd en dit type is het eenige, dat in Nederlandsch Indië wordt aangetroffen.

Uitgestald is verder een staafje brons, zooals dat geimporteerd werd ten behoeve van de plaatselijke bronsgieters. Voorts bijlen uit verschillende deelen van den archipel, benevens twee kleine hakken of patjoels respectievelijk uit Kediri en van de To Mori op Celebes. Het is echter niet onmogelijk, dat ook verschillende van de bijlen als landbouwhak gediend hebben.

Uit de Preanger zijn enkele bronzen pijlpunten ten toon gesteld. Deze pijlpunten zijn de eenige voorwerpen die niet voorzien zijn van een schoen doch van een angel ter bevestiging in den steel. Waar de pijl- en speerpunten van het vasteland van Achter-Indië uit den bronstijd wel degelijk door een schoen aan den steel bevestigd werden, is het zoo goed als zeker, dat de Preanger pijlpunten uit een anderen tijd stammen en reeds tot de Hindoe-periode behooren.

Uit den bronstijd stammen verder verschillende soorten sieraden en voorwerpen voor speciaal gebruik. Hiertoe behooren de kralen, die zoo belangrijk zijn voor de relatieve chronologie der praehistorische perioden. In het steenen tijdperk werden kralen wel gemaakt van schelp; dergelijke kralen werden in de grot van Sampoeng gevonden.

Van de kralen uit het neolithicum in den Archipel is niets bekend. Uit den bronstijd en het begin van den ijzertijd kennen wij echter kralen, die gevonden werden in megalithische monumenten in Oost-Java (waarover straks meer). Alle kralen van deze groep zijn vervaardigd uit een glasmassa als kern, waaromheen een laag van dezelfde glasmassa is aangebracht in verschillende kleuren. Bijzonder verdienen de aandacht kralen, die op

een egaal gekleurden grond oogen of ringen vertoonen in een andere kleur. Dit kralentype vertoont zich het eerst rond de Middellandsche zee, meer speciaal in het oude Griekenland en Italië en is van daar uit naar Centraal-Azië en China uitgevoerd, waar het verder ook is nagebootst. Het is zeer goed mogelijk dat verschillende der uitgestalde kralen plaatselijk vervaardigd zijn, althans de gele glasmassa voor de vervaardiging van kralen bewijst, dat men in den aanvang der Hindoe-periode kralen reeds plaatselijk vervaardigde. Maar de grootste levende autoriteit op het gebied van oude kralen, Dr. Beck van het Britsch Museum te Londen, aan wien enkele exemplaren uit de megalithische graven van Oost-Java ter bezichtiging zijn gezonden, helt er toe over, enkele der blauwe kralen met witte oogen als import, afkomstig uit Griekenland, te beschouwen.

In megalithische graven in de Pasemah werden vele kleine roodbruine en geelbruine kraaltjes gevonden van dezelfde soort als nog thans naar den Timor-archipel verhandeld worden, en onder den naam „moetisalah" bekend zijn. Deze graven, waarover straks meer, stammen eveneens uit den bronstijd en het begin van den ijzertijd.

Vele kralen in het museum zijn niet rechtstreeks van opgravingen afkomstig, doch toevallig hier en daar gevonden, zoodat haar dateering onzeker is. Hoewel het wel waarschijnlijk is, dat zij nog tot het praehistorische tijdperk behooren, kan dit toch niet met zekerheid worden vastgesteld, daar bepaalde kralen-typen eeuwen lang in de mode blijven.

Nog zijn uitgestald een aantal praehistorische armbanden, waarbij het echter te betwijfelen valt, of al deze stukken wel werkelijk armbanden zijn. Het is bij voorbeeld vrij waarschijnlijk dat de uit chalcedoon geslepen ringen die, zooals de erbij gevonden steenen dissels bewijzen, tot het jong-neolithicum gerekend moeten worden, gediend hebben om aan snoeren geregen als oorsieraad te dienen, zooals men nog bij de hedendaagsche Dajaks in sommige deelen van Borneo iets dergelijks aantreft.

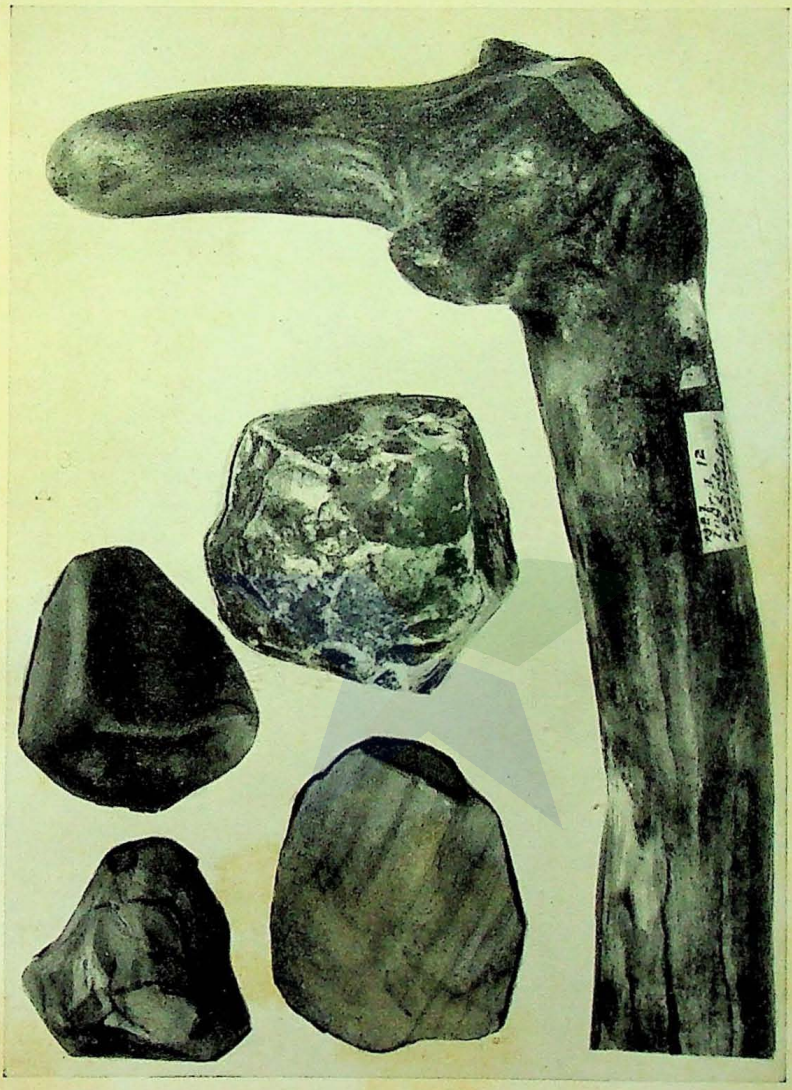

Plaat 1.

Palaeolithische werktuigen van Ngandong aan de Solo-Rivier, Midden-Java
(zie blz. 86).

Plaat 2.

Protoneolithische bijlen (alleen de snede bijgeslepen)
(zie blz. 88).

Plaat 3.

Twee dissels en een piekel uit het vol-neolithicum
(zie blz. 99).

Erratum.

(zie blz. 99) moet zijn: (zie blz. 89).

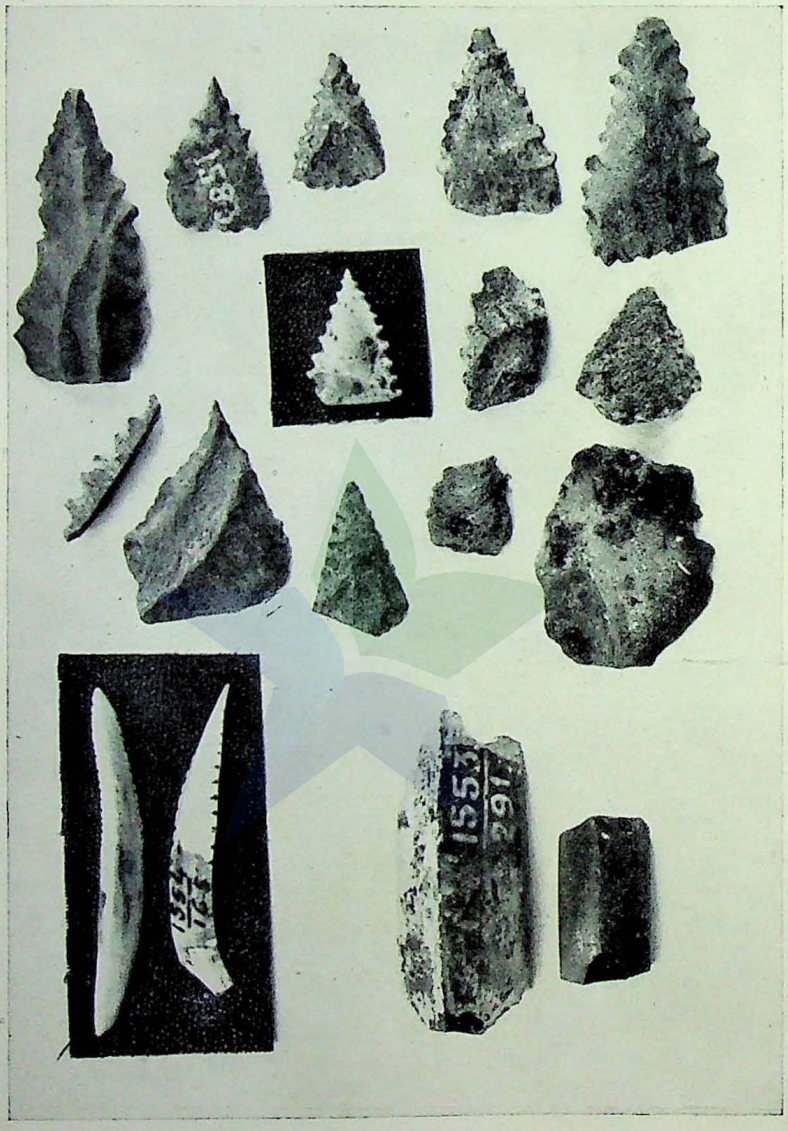

Plaat 4.

Gezaagde pijlpunten en andere werktuigjes uit het toaliaan van Celebes *(zie blz. 94).*

Plaat 5.

Werktuigen uit een grot in Besoeki, Oost-Java, verwant aan de toala-cultuur *(zie blz. 94).*

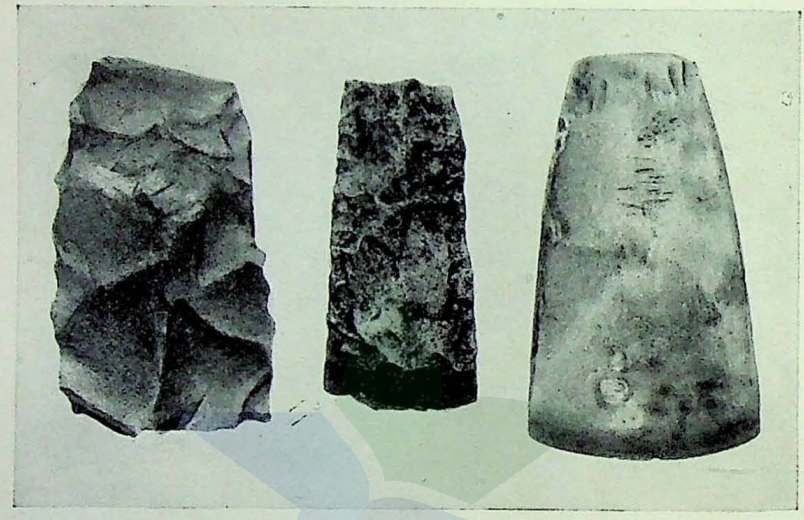

Plaat 6.

Neolithische werktuigen uit de ateliers van Patjitan in drie verschillende stadia van bewerking (zie blz. 96).

Plaat 7.

Bronzen keteltrom (zie blz. 100).

8

Bronzen bijl (zie blz. 102).

9

Groote bronzen bijl uit Celebes (zie blz. 101).

XIV.
DE MEGALITHEN.

Ten slotte nog een enkel woord over de reeds aangestipte zoogenaamde „megalithische" monumenten.

Wat men onder megalithen verstaat, kan het best aan een voorbeeld worden duidelijk gemaakt: onze welbekende Groningsche en Drentsche hunnebedden zijn megalithen.

Een zuivere definitie is daarentegen zeer moeilijk te geven. De meeste megalithen zijn monumenten, uit één of meer *zeer groote*, niet- of weinig bewerkte steenblokken vervaardigd en uit praehistorischen tijd stammende. Er zijn echter ook megalithen, die geheel behouwen en zelfs met beeldhouwwerk versierd zijn; soms zijn er ook kleine steenen gebruikt; en ten slotte zijn lang niet alle megalithen praehistorisch; in sommige landen worden zij nog gemaakt.

Eigenaardig is, dat de megalithen in alle werelddeelen behalve Australië voorkomen, en dat wij ze vinden in een bepaalde strook, die zich uitstrekt van Noordwest Europa via het Middellandsche Zee-gebied, Azië en de Stille Zuidzee tot in Amerika. Er is reeds veel over gestreden, of al die megalithen behooren tot één enkelen cultuurstroom, of wel dat zij op verschillende plaatsen door verschillende volken onafhankelijk zijn „uitgevonden".

Nederlandsch Indië is voor de studie van de megalithen bijzonder belangrijk juist daarom, dat hier aan den eenen kant praehistorische megalithen voorkomen, aan den anderen kant door sommige volken nog steeds megalithen worden opgericht.

Voorbeelden van recente megalithische culturen in den Archipel vinden wij in Nias en Soemba. De Zuid-Niassers hebben nog steeds de gewoonte opgerichte steenen, steenen zetels, steenen graven enz. te maken; ook de gelijksoortige monumenten van Soemba zijn welbekend.

Daarnaast vindt men op vele plaatsen in den Archipel megalithische monumenten, zooals opstaande steenen, „dolmens" (een soort kleine hunnebedden), terrassen enz., waarvan de ouderdom niet is te bepalen.

Voor ons van belang zijn vooral die megalithische cultuur-centra waarvan de praehistorische ouderdom bewezen kan worden. Hiertoe behooren de steenen graven van Oost-Java, waaruit de hier-

boven beschreven kralen kwamen, en die uit den bronstijd of het begin van den ijzertijd stammen, dus *ongeveer* uit het begin van onze jaartelling.

Een ander zeer belangrijk centrum van megalithische cultuur werd gevonden in Zuid Sumatra, in de Pasemah en Lematang-oeloe (Boven-Palembang). Hier komen naast steenen graven, opstaande steenen, kleine „dolmens" of steenen tafels enz. ook zeer merkwaardige beeldhouwwerken voor. Deze cultuur kon eenigszins gedateerd worden, doordat in de graven naast de reeds genoemde kralen ook brons en eenig ijzer werd gevonden. Voorts doordat op de reliefs voorstellingen voorkomen van krijgslieden, uitgerust met de bovenbeschreven en in de verzameling tentoongestelde oude keteltrommen, welke stammen uit het begin van onze jaartelling of de laatste eeuwen vóór Chr.

Uniek zijn in de megalithische cultuur van de Pasemah de gekleurde muurschilderingen, die binnen in de steenkistgraven werden ontdekt. Deze muurschilderingen zijn uitgevoerd in zwart, wit, rood en okergeel; het voornaamste motief vormen menschen met karbouwen; hetzelfde motief komt ook voor op de genoemde reliefs.

Ten slotte vestigen wij nog de aandacht op de vitrine met vondsten uit de steenkistgraven van Goenoeng Kidoel (Jogjakarta). Hierin werden weer groote aantallen van dezelfde kralen gevonden, die ook zulk een geliefd sieraad waren van de megalithenbouwers van de Pasemah. In de graven van Goenoeng Kidoel werd voorts veel ijzer aangetroffen (messen en bijltjes) en in het roest van sommige ijzerfragmenten waren ook stukjes weefsel geconserveerd.

Ofschoon de graven van Goenoeng Kidoel in zeker opzicht verwantschap vertoonen met die van de Pasemah, is het toch niet onwaarschijnlijk dat wij in Goenoeng Kidoel met een jongeren tak van die cultuur te maken hebben, die wellicht nog ver in den historischen tijd reikt.

Dadelijk na de ontgravingen in Goenoeng Kidoel werden ook van andere deelen van Midden-Java dergelijke steenkistgraven gemeld. Het onderzoek is nog in een beginstadium, zoodat wij hier met de enkele mededeeling moeten volstaan.

October 1934. Dr. A. N. J. Th. à Th. VAN DER HOOP.

Archaeologische Verzameling
Lijst van Aanwinsten
1933.

6054 Zgn. *Majapahit-kris*; recht lemmet met pamor ingelegd; het gevest in den vorm van een hurkende figuur op cylindrisch voetstuk; handen op de knieën; plat, rond hoofddeksel; lang hoofdhaar dat met een punt op den rug afhangt.
L. 42.
Aangekocht te Batavia-C.

6055 *Idem*, miniatuur-exemplaar; recht lemmet; handvat van het gewone model (zie Juynboll, Cat. Mus. Leiden, afb. p. 197).
L. 14 ½.
Afk. als boven.

6056 *Idem*; lemmet met twee bochten en onder het handvat tot 4 c. m. verbreed; handvat als boven.
L. 18.
Afk. als boven.

6057 *Bronzen beeld van staanden Buddha*; zwaar beschadigd; ontbreken neuspunt, oorlellen, beide handen en onderlijf vanaf de heupen; rond gelaat, gevulde hals met geluksrimpels; kleine mond met dikke lippen, laag voorhoofd zonder ūrṇā, kleine krullen; in de kruin een rond, door een omranding begrensd gat van 3 c. m. doorsnede; rechterschouder ontbloot; monnikskleed over linkeronderarm opgenomen, voorzien van groot aantal, in schuinsche richting loopende groeven bij wijze van plooien; in de polsen vierkante gaten ter bevestiging van de handen; op den rug zijn een aantal vierkante en rechthoekige stukken metaal ingezet (voor afbeeldingen en uitvoeriger beschrijving zie T. K. B. G. 1933 p. 495 vlg.)
H. 75.
Afk. Sikendeng aan den voet van een kleinen heuvel aan den oever v. d. Karama-rivier, Mamoedjoe, Westk. v. Celebes.

6058 *Steenen beeld van vorstin* in Majapahitschen stijl; zeer fraai bewerkt; staande met aangesloten voeten op rond, dubbel lotus-

kussen; neus en onderlip beschadigd; bovenstuk van den kroon en linker onderarm ontbreken; vol ornaat bestaande o.a. uit diadeem, langwerpige oorhangers, soebengs, haartressen met makarasieraad aan de uiteinden, uitstaande strikken boven de ooren; hals- en borsthanger; twee paren bovenarmbanden; twee gladde banden aan rechter pols; ringen aan pink, ring- en wijsvinger; vijfvoudig parelsnoer, utarīya; rijk geplooid en versierd gewaad, aan weerszijden van de heupen in groote strikken opgebonden. Aan de achterzijde boven het lotuskussen een waterpartij waaruit een lotusvegetatie omhoog rijst die de volle hoogte van het beeld in beslag neemt en met bladen, knoppen, bloemen en vruchten alle ontwikkelingsstadia van de plant weergeeft. *Pl. 5.*
H. 1.60.
Afk pad. Djeboek, Poendjoel, distr. Kalangbret, afd. Toeloeng Agoeng; vandaar overgebracht naar regentserf Toeloeng Agoeng Litt. Inv. v. Hindoe-oudh. no. 2003 (de „retja Goeroe" van Hoepermans).

6059 *Steenen voetstuk* in Oost-Javaanschen stijl met rond gat in het bovenvlak en aan den voorkant met bloemornament versierde tuit, rustende op het kroonjuweel van een nāga van het gewone model; een tweede uitsprong op een der zijkanten wordt gevormd door een lotuskussen op het bovenvlak voorzien van ondiep ornament in versneden ruitvorm en gedragen op de opgeheven handen van een knielende bhūta-achtige figuur met groote oogen, uitstekende hoektanden en dikke buik; naast en onder deze figuur rotspartijen. Het voetstuk zelf is onversierd behoudens een middenhand met ruitvormig ornament op de hoeken en in het midden (Litt. Inv Hindoe-oudh. no. 2003; Knebel, R. O. C. 1908 p. 200 onder 4).
Afk. als boven.

6060 *Bronzen dolk* (Tib. p'urbu, Skr. kīla); het handvat in den vorm van een borstbeeld van Hayagrīwa met hooge vlammende haardos, puntig voorhoofdsieraad, ronde oorknoppen, overigens gewoon ornaat; opengesperde oogen, uitstekende hoektanden; handen tot vuisten gebald, gekruist voor de borst; om het middel een paarlrand; vierhoekige dolk, uitloopend in een punt; op de voorzijde in oud-Jav. schrift de syllabe huṃ. *Pl. 6.*
H. 17 c.m.
Afk. Aangetroffen bij de herordening van de bronscollectie onder de falsificaten.

6061 *Gouden ring*, hol, met vierkant, kussenvormig sierstuk gevat in een paarlrand aan den voorkant; aan weerszijden hiervan bloemornament.
Doorsn. 2 ½ c m.
Afk. desa Djepoet, onderdistr. Tjening, distr. Tjaringin, reg. Pandeglang, res. Banten.

6062 *Gouden ring*, massief; ovale zegelplaat met afbeelding van een visch boven een schematisch aangegeven lotusbloem.
Doorsn. 2 c.m.
Afk. als boven.

D. 152 *Beschreven steen* met accolade-vormig bovenstuk: zegelmerk doodskop en halve maan; aan voor- en achterzijde 32 regels Kedirisch schrift; de zijkanten geheel onleesbaar. Oorkonde van 1051 çaka van Kg. Rāmeçwara. Litt. Inv. Hindoe-oudh. no. 1964.
H. 181; dik. 18.
Afk. Tjandi Toeban, distr. Ngoenoet, afd. Tg. Agoeng; vandaar overgebracht naar Tg. Agoeng.

D. 153 *Beschreven steen* van onregelmatigen vorm, naar beneden in een punt bijgehakt; aan de voorzijde 8 regels schrift van West-Jav. type, zeer verweerd en grootendeels onleesbaar.
H. 90 c.m. dik. 21 c.m.
Afk. Aangetroffen op een sawah in de kg. Ngalindoeng Tengah op de helling v.d. Salak, 1½ K.M. ten Z.v. Kotabatoe; distr. Buitenzorg. Aangekocht door tusschenkomst van Dr. A. Steinmann te Buitenzorg.

Bijschriften bij de foto's van eenige belangrijke aanwinsten der Oudheidkundige verzameling in 1932 en 1933.

No. 6027. *Bronzen lamp* met jaartal 1270 (?), afk. gehucht Sawan, desa Sendang redjo, onderdistr. Ngimbang, regentsch. Lamongan (Voor de beschrijving zie Jaarb. 1933 p. 218). *Pl. 1.*

De onder de pendopo gezeten mannelijke figuur in silo-houding draagt op de plat op elkaar voor het lichaam gehouden handen een rond voorwerp, gelijkende op het midden-Javaansche juweel, hier misschien de tjoepoe manik voorstellend, voorzien van een vlamvormig, van de achterzijde van het juweel uitgaand, uitsteeksel. Het hoofdhaar hangt los neer tot halverwege den rug en over de beide schouders; het bovenlijf is naakt; één ring aan de boven- en drie aan de onderarmen. De beide naar buiten gekeerde vrouwefiguren met ontbloot bovenlijf, waaiervormig uitstaande kain, ringen aan boven- en onderarmen stellen blijkens de glorie godinnen voor; beiden houden tusschen de handen een amṛta-vaas voor zich uit. Opmerkelijk is, dat het onderdeel van de vaas, dat aan de groote bronzen exemplaren den vorm van een nāga-kop heeft en aan onze lamp als een haakvormig uitsteeksel duidelijk is te onderscheiden, niet benedenwaarts is gericht, wat natuurlijk zou zijn geweest als het als tuit dienst had gedaan, maar naar boven wijst. De gevolgtrekking die zich hieruit laat maken: dat de vloeistof niet door den nāga-kop, maar door den spitstoeloopenden hals van het vat werd uitgegoten of uitgesprenkeld (Skr. siñcati), wordt bij een bezichtiging van de in het Museum aanwezige exemplaren van amṛta-vazen bevestigd; bij enkele stukken namelijk is boven op den nāga-kop een kommetje aangebracht (fig. 6) dat door een opening in den bodem via een door het nāga-lichaam heenloopend kanaal met het inwendige van het vat in verbinding staat en blijkbaar heeft gediend om de vulling

1.
Bronzen lamp, afk. Sendang redjo, Lamongan, Cat. no. 6027.

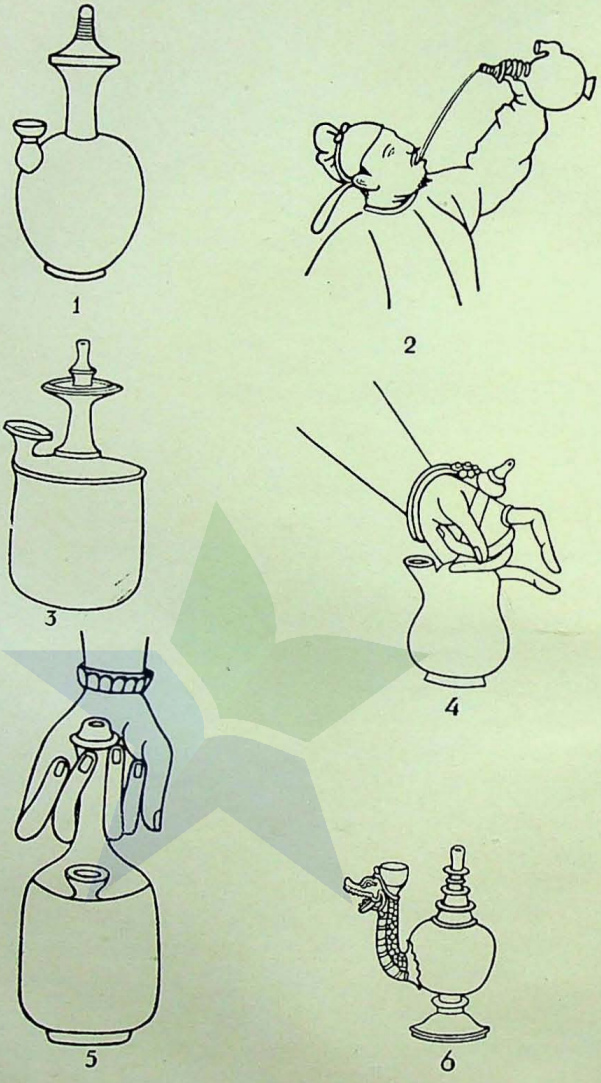

1. Oud-Chineesch drinkwatervat; 2 gebruikswijze van de kuṇḍi (1 en 2 naar Coomaraswamy, Artibus Asiae 1928/29 t.a.p.); 3 Hindoe-Jav. kuṇḍi afk. Prambanan-terrein, Cat. no. 5873; 4 kuṇḍi als attribuut van bronzen Çiwa-beeld van Tegal, Cat. no. 6050; 5 kuṇḍi als attribuut van steenen Çiwa-guru-beeld, Cat. no. 52a. afk. Ngoepit; 6 bronzen amṛtavaas, Cat. no. 1217a.

door middel van de „tuit" te vergemakkelijken; bij andere exemplaren is het kommetje door een rechthoekige of ronde opening vervangen, welke nu eens boven in den schedel dan weer achter in den hals van het dier is aangebracht; bij weer andere vazen zijn er twee openingen, één in den schedel en één in den bek, terwijl bij slechts 'n enkel stuk alleen de keel van het dier is doorboord en door een nauw kanaal met het inwendige van de kruik in verbinding staat.

Onze conclusie, dat bij de amṛta-vazen de hals voor het uitgieten of sprenkelen van de vloeistof, de nāga-tuit voor het vullen en tevens voor luchttoevoer heeft gediend, stemt overeen met het gebruik, dat volgens I Tsing's beschrijving van de Indische kuṇḍi of kuṇḍikā werd gemaakt. „De kuṇḍi — aldus deze Chineesche reiziger [1]) — moet zoo worden vervaardigd, dat de tuit in verbinding staat met den mond van het vat; deze tuit steekt uit boven een opstaanden rand en moet twee vingers hoog zijn; een gat zoo nauw als een bronzen eetstokje wordt erin aangebracht; in de kuṇḍi moet versch water worden bewaard; aan den zijkant van het vat bevindt zich een andere ronde opening, voorzien van een pijp (trechter), welke twee vingers hoog en zoo groot als een geldstuk is; deze opening wordt gebruikt om het vat te vullen....." Even verder op: „het is onbehoorlijk de tuit aan den mond te brengen en daardoor te drinken".

Deze beschrijving beantwoordt geheel aan de verschillende vormen van kuṇḍi's, die blijkens de oudheidkundige vondsten sinds de eerste eeuw onzer jaartelling in Indië in gebruik waren, en vandaar door het Buddhisme over geheel Oost- en Zuid-Azië werden verspreid (fig. 1). Wat al deze waterkruiken met elkaar gemeen hebben is de wijde hals, die aan den bovenrand van een verbreeding, die als draagring dienst doet, is voorzien en uitmondt in een tuit van stomp of spits model, waardoor het water, zonder dat het vat in aanraking met de lippen werd gebracht,

---

[1]) Volgens TAKAKUSU'S vertaling, *A Record of the Buddhist Religion as practised in India and the Malay Archipelago*, p. 28, met verbeteringen van COOMARASWAMY, *A Chinese Buddhist watervessel and its Indian prototype, Artibus Asiae*, 1928/29, p. 122 vlg. Aan dit interessante artikel zijn in het ondervolgende de op Indië betrekking hebbende gegevens en de fig. 1 en 2 ontleend.

met een dunnen, krachtigen straal in den geopenden mond werd uitgegoten (fig. 2); het tweede vaste kenmerk van de kuṇḍi is het naar boven gerichte mondstuk dat steeds op den schouder van het vat is aangebracht en voorzien is van een kom- of trechtervormigen mond, soms ook van een platte verbreeding met opstaanden rand, dienende om de vulling van het vat zonder morsen te laten verloopen. Het feit waarop hier de nadruk valt is, dat de functie van den hals en de tuit van de kuṇḍi juist tegengesteld is aan die van de Javaansche kĕṇḍi, waarbij, zooals algemeen bekend, de wijde, gewoonlijk met een deksel afgesloten hals voor het vullen, de sterk verdikte in een nauwe opening uitmondende tuit voor het uitgieten van het vat wordt gebruikt.

Als fraaie Hindoe-Javaansche voorbeelden van de Indische kuṇḍi noemen we het in 1925 op het Prambanan-terrein ten Oosten van den 2en ringmuur gevonden exemplaar van gebakken klei (fig. 3) [1]), het groote steenen model op voetplaat, afkomstig van Temanggoéng [2]) en het attribuut in de linkervoorhand van het bronzen Çiwa-beeld van Tegal [3]) (pl. 4; fig. 4); behalve in de iconographie komt ook op de Baraboeḍoer-reliefs een groot aantal waterkruiken voor, waarvan het kuṇḍi-karakter niet twijfelachtig is[4]).

Naast deze talrijke voorbeelden van kuṇḍi's treffen we op dezelfde reliefs verschillende modellen van drinkwatervaten aan, welke, aangezien de hals en tuit van functie hebben gewisseld, als de voorloopers of verwanten van de nieuw-Javaansche kĕṇḍi zijn te beschouwen [5]).

---

[1]) *Cat. Mus. Bat.* no. 5873; *O. V.* 1926 p. 6. Vlg. foto's O. D. 7832, 7836 en 7837.

[2]) *Cat. Mus. Bat.* no. 368. *Inventaris Hindoe-oudh.* no. 898.

[3]) Dit stuk (*Cat. Mus. Bat.* no. 6050) is vooral merkwaardig omdat de hals een vrij sterke buiging vertoont (fig. 4) waarbij helaas niet is uit te maken of deze opzettelijk zoo is aangebracht of door beschadiging is ontstaan.

[4]) Zie o a. de reliefs 0 28, 80, 82, 83, 97, 110, 138, Ia 71, 72, I Ba 26, I Bb 79, II 103.

[5]) Hieronder vallen de watervaten met wijden, niet met een deksel afgesloten hals (0 14, 32) waarin niet zelden bloemen gestoken zijn (Ia 97; DO. 15, 21, 27), en die door een kleine gebogen tuit met bloem-rozet om de opening worden uitgegoten, o. a. op de bekende voorstelling van de overgieting van den Buddha (Ia 98).

We kunnen op de vele vragen die zich bij de verdere bestudeering van dit onderwerp nog voordoen niet dieper ingaan en bepalen ons tot het maken van de opmerking, dat het niet scherp onderscheiden van het verschillend gebruik dat van de kuṇḍi en kĕṇḍi gemaakt werd tot allerlei fouten en vergissingen aanleiding heeft gegeven. Zoo beschrijft Marchall [1]) een, onder de buddhistische overblijfselen te Saheth-Maheth gevonden en waarschijnlijk uit de 1ste of 2e eeuw dateerende, kuṇḍi als een „goblet..... provided with a tall neck with a minute hole for the admission of air and with a spout at the side" waarbij Coomaraswamy terecht opmerkt [2]) „The so-called spout is, of course, the filling place, and the neck with its narrow opening is effectively the spout". Dezelfde fout begaat Münsterberg [3]) als hij een oud-Chineesche kuṇḍi een „Flasche mit seitlichem Ausguss" noemt en ook Stutterheim heeft zich vergist waar hij bij de bespreking van het 7e relief van de Rāmaserie te Prambanan met de voorstelling van een brahmaan, die een typische kuṇḍi met stompe tuit en naar boven gericht mondstuk in schuinen stand boven het hoofd van een zittende vorstelijke persoon houdt, de opmerking plaatst: [4]) „Betrachten wir das Relief . . . . genauer, so sehen wir, dass sich noch der Verschluss auf dem kamaṇḍalu befindet und die Oeffnung nach der dem Fürsten abgekehrten Seite gerichtet ist. Folglich kann keine Rede davon sein dass der gekrönte Fürst mit Weihwasser besprengt wird". Integendeel, het is o.i. maar al te duidelijk, dat de brahmaan juist op het punt staat om den inhoud der kuṇḍi over het hoofd van de zittende persoon uit te gieten.

Keeren we nu tot ons punt van uitgang, de amṛta-vaas, terug, dan schijnt alles erop te wijzen dat dit bronzen „Sakralgefäss" het resultaat is van een veredelingsproces, dat de oud-Indische kuṇḍi, hetzij op Java, hetzij in Indië zelf, heeft ondergaan. Want terwijl de hoofdkenmerken van de beide kruiken dezelfde zijn — gelijke functie van hals en mondstuk —, is het niet twijfelachtig

[1]) *A. S. I., A. R.* 1910—11, p. 6.
[2]) *L. c.* p. 132.
[3]) *Chin. Kunstgeschichte* II, p. 179.
[4]) *Rāmalegenden*, p. 152.

dat de vele banden en ringen die den hals van het amṛta-vat plegen te versieren een verveelvoudiging zijn van den enkelen draagring die om den kuṇḍi-hals is aangebracht en dat de fraai gemodeleerde nāga-tuit van het amṛta-vat uit het eenvoudige rechtstandig geplaatste mondstuk van de gebakken kruik is ontstaan. Ook het hooge voetstuk waarop de amṛta-vaas rust, vindt een voorbeeld in den voet of verhooging die onder vele kuṇḍi's is aangebracht.

Het zou zeker interessant zijn na te gaan of nog andere bronzen voorwerpen bij den eeredienst in gebruik op gelijke wijze uit eenvoudige gebruiksvoorwerpen van gebakken klei zijn voortgekomen. Het bestek van deze bespreking laat echter niet toe hierop thans dieper in te gaan.

Nos. 6031—6034 *Vier bronzen beelden*, gevonden bij den aanleg van de zuiveringsinstallatie der gemeentelijke drinkwaterleiding op 3 Ilir (in de nabijheid der Sultansgraven en den Nieuwen boom), Kota Palembang (Jaarb. 1933 p. 219). *Pl. 2—3.*

Voorzoover de afgebeelde foto's niet voldoende duidelijk zijn kan de in het vorige Jaarboek t.a.p. opgenomen beschrijving der voorwerpen als volgt worden aangevuld.

No. 6031 Çiwa-beeld in Midden-Javaanschen stijl; aan den voorkant van de jaṭamakuṭa links een halve maan, en rechts een zon (evenals bij het Çiwa-beeld van tjaṇḍi Banon); derde oog in het voorhoofd; in de achterhanden rechts een neerhangend bidsnoer, links de vliegenwaaier; de rechtervoorhand in een soort witarkamudrā is ledig; in de linker een klein model kuṇḍi; om de lendenen is een pantervel geslagen, waarvan de kop en een voorpoot op de rechterdij, de staart en een achterpoot op de linkerdij zichtbaar zijn. Fraai patina van egaal donkergroene kleur.

Nos. 6032—6034, voorstellende resp. Wisṇu, Brahmā en waarschijnlijk Çiwa, behooren stylistisch en iconographisch bij elkaar; het ornaat van de drie figuren stemt tot in onderdeelen overeen [1]) en is geheel gelijk aan dat van de Majapahitsche beelden uit de 14e eeuw. De Brahmā en de Çiwa staan elk—met achterstuk

[1]) Behoudens het voorkomen van een schoudersieraad bij het Wiṣṇu-beeld, dat bij de twee andere beelden ontbreekt. Dit sieraad is aan de buitenzijde van een onder den oksel gedragen armband bevestigd en steekt met een scherpe punt boven den schouder uit.

2.

Bronzen beelden van Çiwa en Wiṣṇu, afk. Palembang,
Cat. nos. 6031 en 6032.

3.

Bronzen beelden van Brahmā en Çiwa, afk. Palembang, Cat. nos. 6033 en 6034.

en al — op een soort zadel of schabrak die los op den rug van het rijdier, resp. een simha en een hamsa, is neergelegd. De Wishnu staat op de schouders van den garuda en wordt door deze met duim en wijsvinger bij de kleine teen vastgehouden. Egaal patina van blauw-groene kleur.

No. 6032, Wishnu, draagt op de wijsvinger van de rechter-achterhand een vierspakige cakra in horizontalen stand; de linkerhand houdt een gevleugelde çankha; de rechtervoorhand een knots met wajra-knop aan de beide uiteinden; de linker de afgebroken steel van een (lotus) bloem. De garuda heeft een ingesnoerde haardos en draagt geen oorringen; boven de voorhoofdsband een puntige haarlok.

No. 6033, Brahmā, met vier aangezichten op een rij onder één kroon, heeft rechts-achter een pijl of lans met geknakte steel, links een kundi met nāga-vormige tuit; de linkervoorhand omvat de rechter.

No. 6034, Çiwa (?) met rechts achter een pijl of lans, links de gebogen steel van een afgebroken bloem, de voorhanden als die van Brahmā; het rijdier lijkt meer op een hond dan op een simha, maar moet blijkens de golvende manen, horens en klauwen toch dit laatste dier voorstellen. Ondanks het ongewone karakter van attributen en rijdier is de identiteit van den uitgebeelden god o.i. niet twijfelachtig. Er komt namelijk in de museum-collectie een bronsje van Çiwa voor, waarbij deze op hetzelfde rijdier heeft plaatsgenomen t. w. no. 495, afkomstig van Ngampel, Soerakarta, voorstellende den god, volgens den Catalogus Groeneveldt p. 415: „staande op een gedrochtelijken leeuw, met vierkant voetstuk en afgebroken achterstuk. Slang als oepawita en in het hoofdtooisel de halve maan met doodshoofd. Vier armen; in de achterhanden rechts het bidsnoer (onduidelijk) en links de waaier; in de voorhanden rechts een drietand met korten steel en links de waterkruik". Uit dit eene voorbeeld blijkt voldoende duidelijk, dat de simha niet alleen Pārwatī toebehoort, maar bij wijze van uitzondering ook als het rijdier van Çiwa kon fungeeren. Er kan dan ook o.i. tegen een identificatie van het derde Palembangsche beeld als Çiwa geen bezwaar worden ingebracht te minder waar de beide andere beelden Wishnu en Brahmā voorstellen en er nog slechts plaats is voor den ontbrekenden god van de trimūrti.

Terwijl in de uitbeelding van het eerst besproken brons geen afwijkingen van eenige beteekenis van de Midden-Javaansche kunst zijn aan te wijzen, vallen in de beelden van Majapahitschen stijl een aantal eigenaardigheden op, die in de Hindoe-Javaansche kunst onbekend zijn of er slechts als uitzonderingsgevallen voorkomen; hiertoe behoort de staande houding van den god op den rug van het rijdier, op Java alleen voorkomend bij Çiwa op den nandin en bij Durgā als Mahiṣāsuramardaṇi; verder de plaatsing van de vier aangezichten van Brahmā; de afwijkende attributen van Brahmā en Çiwa en het ongewone rijdier van den laatsten god. Terwijl aangaande het groote Çiwa-beeld geen enkele aanwijzing bestaat dat het beeld ter plaatse of op Java is vervaardigd, doen de genoemde afwijkingen in de voorstelling der drie andere godheden vermoeden, dat deze beelden, hoewel ónder krachtigen Hindoe-Javaanschen invloed ontstaan, niet van Java afkomstig zijn, maar waarschijnlijk ter plaatse door een inheemschen bronsgieter zijn vervaardigd. Hiervoor pleit ook de omstandigheid dat in de periode waaruit de Palembangsche bronzen dateeren het bronsgietersambacht op Java waarschijnlijk sterk in verval was geraakt, in aanmerking genomen dat alleen kleine gebruiksvoorwerpen, geen godenbeelden van eenigen omvang, uit dezen tijd bekend zijn. Waar anderzijds Palembang nog in 1349 door den Chineeschen berichtgever Wang Ta-yuen [1]) „de waterstad met vele baksteenen tempels langs de wegen" wordt genoemd en dit bericht erop schijnt te wijzen, dat de oude hoofdstad ondanks het verlies van haar politieke machtspositie, in godsdienstig en cultureel opzicht nog steeds beteekenis bezat, is het o. i. niet te gewaagd, in het drietal „Majapahitsche" beelden een product van Palembangsche kunstnijverheid te zien.

Aangaande de vindplaats der bronzen kan nog worden medegedeeld, dat ze is gelegen op een 16 M. hoogen heuvel, welke de laatste uitlooper vormt van het heuvelachtige terrein, dat vanuit het bergland in het binnenland afdaalt naar zee. Ofschoon het door den bouwkundigen Inspecteur van den Oudheidk. Dienst, Ir. Van Romondt, op 3 Ilir ingestelde onderzoek slechts een negatief resultaat opleverde, mag met recht worden ondersteld, dat 'n

[1]) ROCKHILL, *T'oung Pao* 16, p. 135.

4.

Bronzen Çiwa-beeld, afk. Lawatan, Tegal, Cat. no. 6050.

5.

Steenen beeld van vorstin, afk. Poendjoel, Toeloeng Agoeng, Cat. no. 6058

zoo gunstige situatie de plaats van een vestiging heeft gevormd, m.a.w. dat de vindplaats ook de plek aanduidt waar de beelden oorspronkelijk thuis behoorden. Neemt men hierbij in aanmerking dat de Çiwa van Midden-Javaanschen en de drie andere beelden in Majapahitschen stijl minstens vier eeuwen in ouderdom verschillen en dat de laatste waarschijnlijk ter plaatse zijn vervaardigd, dan pleit dit alles voor de onderstelling, dat op den Noordelijken oever van de Moesi gedurende minstens vier eeuwen een Çiwaitische nederzetting gevestigd is geweest. Op zich zelf is het Çiwaitisch karakter der voorgestelde godheden zeer merkwaardig daar men verwacht zou hebben in het brandpunt der Buddhistische beschaving, dat Palembang-Çrīwijaya eeuwen lang vormde, slechts godheden uit het Buddhistische pantheon te zullen aantreffen. Maar ook in topografisch opzicht is de vondst niet zonder belang. Mag namelijk worden aangenomen, dat in de hoofdstad Çrīwijaya, evenals in Majapahit het geval was, de Çiwaieten en Buddhisten in tegenoverliggende windstreken, in dit geval in het Noorden en in het Zuiden van de stad, hunne heiligdommen hadden d. w. z. onderscheidelijk op de Noordelijke Moesi-oever en bij de vindplaats van de Buddhistische bronzen in de Komering [1]), dan laat zich hieruit de gevolgtrekking maken dat de oude kota niet zooals schrijver dezes vroeger meende te moeten onderstellen, [2]) ten Zuiden van het tegenwoordige Palembang moet worden gezocht, maar in ligging en uitgebreidheid niet veel van de nieuwe stad verschild kan hebben.

*

No. 6050. *Bronzen beeld van Çiwa.* Afk. desa Lawatan, distr Adiwarna, bij hoofdplaats Tegal. (Voor de beschrijving zie Jaarb. 1933 p. 223.) *Pl. 4.*

*

No. 6058. *Steenen beeld van vorstin.* Afk. Djeboek. Zie hiervoor p. 105. *Pl. 5.*

*

[1]) *O. V.* 1930, p. 156 vlg. en pl. 45.
[2]) *O. V.* 1930 t.a.p.

No. *6060. Bronzen dolk* (Tib. p'urbu, Skr. kīla). Afk. onbekend Zie hiervoor p. 106. *Pl. 6.*

Waar tot dusver de p'urbu [1]) alleen uit het ritueel van de Tibetaansche daemonenbezwering bekend was en er buiten Tibet voorzoover wij weten tot heden geen enkel exemplaar van dit voorwerp is aangetroffen, is het aan het licht komen van een Hindoe-Javaansch specimen van den Buddhistischen tooverdolk niet van belang ontbloot. Over de herkomst van het voorwerp kan gelukkig geen twijfel bestaan, daar, afgezien van den onmiskenbaar Hindoe-Javaanschen stijl van het handvat, het oud-Javaansche letterteeken huṃ op den voorkant van het lemmet voorkomt. Wat den vorm betreft komt het wapen in hoofdzaak met de Tibetaansche p'urbu overeen, samengesteld als het is uit een handvat, dat een godheid met steiloprijzenden vlammenden haardos en demonische gelaatstrekken — Hayagrīwa, zooals we uit de Tibetaansche iconographie, weten — voorstelt, en een kort, vierhoekig in een spitsen punt toeloopende lemmet, dat evenals zijn Tibetaansch equivalent bestemd moet zijn geweest om de opgeroepen duivelen en daemonen aan den grond vast te steken. In de uitwerking van de details komen min of meer belangrijke verschillen tusschen de p'urbu en de Javaansche dolk aan het licht. [2]) Zoo bestaat het handvat van de eerste gewoonlijk niet uit het borstbeeld, maar uit het hoofd van Hayagrīwa, met een diadeem van doodshoofden, drie of vier aangezichten en bij de fraai bewerkte exemplaren nog voorzien van een miniatuur-paardekop op het kapsel; verder vertoont de Tibetaansche p'urbu overeenkomst met de wajra doordat het Hayagrīwa-hoofd en het lemmet door een greep van gelijke vorm en versiering als bij dit voorwerp zijn gescheiden terwijl het correspondeerende onderdeel van het Javaansche wapen tot een parelrand is ingekrompen; eindelijk wijkt ook het lemmet van onze dolk eenigszins van de Tibetaansche vorm af in zooverre de laatste doorgaans driehoekig [3]),

---

[1]) Over de p'urbu zie de bekende werken van Waddell en Grünwedel; verder *De God met den Paardekop, T. K. B. G.* LXVII, 1927 p. 124 vlg. en DAVID-NEEL, *Heilige und Hexer* (vert. van *Magiques et Magiciens*) 1932, p. 156.

[2]) Vgl. de afb. van de beide fraai bewerkte p'urbu's uit de collectie van Mevr. Groskamp—Voûte, *T. K. B. G.* LXVII, p. 124.

[3]) De houten dolk op afb. 24 van GRÜNWEDEL'S *Mythologie* is echter vierhoekig.

6.

Achterzijde van no. 6058.

7.

Bronzen dolk (Tib. p'urbu), Cat. no. 6060.

de eerste zooals wij zagen vierhoekig is. Uit de opgemerkte overeenkomsten en verschillen blijkt voldoende duidelijk, dat de Tibetaansche p'urbu en de oud-Javaansche dolk in dezelfde verhouding tot elkaar staan als zoovele andere Buddhistische voorstellingen in Tibet en op Java; dat namelijk de beide voorwerpen onafhankelijke ontwikkelingen voorstellen van een gemeenschappelijk origineel, dat in een ons niet overgeleverden vorm tijdens den bloei van het tantrische Buddhisme in Noord-Indië is ontstaan. We wijzen er in dit verband nog op, dat de in Waddell's bekende boek over het Lamaisme gegeven voorstelling (p. 475 vlg.) als zou een groot deel van het demonenbezweringsritueel en de daarbij door den Nag-pa (exorcist) gebezigde attributen niet van Buddhistische en zelfs niet van Çiwaitische origine zijn maar aan de prae-Buddhistische Bon-religie zijn ontleend, ten aanzien van de p'urbu niet juist zijn kan. Meenden wij hiervoor vroeger reeds een aanwijzing te vinden [1]) in de belangrijke plaats welke de onverdacht-Buddhistische god Hayagrīwa in de p'urbu-uitbeelding inneemt, thans is door het aantreffen van een Hindoe-Javaansch exemplaar van den tooverdolk alle onzekerheid aangaande dit punt weggenomen.

---

[1]) *T. K. B. G.* LXVII p. 143.

Historische Verzameling

Lijst van Aanwinsten
1932 — 1934.

20619 Groote tafel met uittrekbladen, op 6 onderling verbonden bolpooten; uitgetrokken lang 6,02 M., breed 1,09 M., hoog 0,82 M.; djatihout; 17de eeuw; in bruikleen afgestaan door de Rekenkamer.

20620 Kast met glazen wanden en 2 glazen deuren, staande op 6 bolpooten, voorzien van 3 smalle schuifladen; sterk vooruitspringende, geprofileerde, kroon- en voetlijsten. Hoog 3.38, lang 3.37, diep 0.91 M. Djatihout, plaatselijk ingelegd met fijne houtsoorten; vroeg 19de eeuwsch werk. In bruikleen afgestaan door de Weeskamer te Batavia.

20662 Gevelsteen met wapen der familie Roskam en den datum 1 Meij 1715; hoog 48, breed 31, dik 19 c. M.; afkomstig uit de oude stad Batavia. Geschenk van den Heer D. van Mullem.

20819 Gedenksteen met opschrift Fredrik Lokman A° 1725; lang 46, breed 45, dik 9 c. M. Afkomstig uit de oude stad Batavia. Aangekocht.

20822 Kaart in kleurendruk, voorstellende de reede van Nagasaki (Japan) omstreeks het jaar 1845, waarop zichtbaar het eilandje Deshima met de factorij aldaar, boven welke de Nederlandsche vlag wappert. In lijst, achter glas. Lang 62, breed 43 c. M. Aangekocht.

20872 *a.* Zilveren lepel, lang 16 c.M. met inscriptie op den steel: Margarita v. Merijnen, huysvr. v. Cornelis W. d. Groot, obiit 24 Maart 1669. *b.* Kleine zilveren vleeschvork met fraai bewerkten steel met hoef als knop. Laat 17de eeuwsch Indisch maaksel. Lang 15 c. M. Beide stukken afkomstig van Cheribon. Aangekocht.

20879 Deel van een Chineesch porceleinen eetservies, bestaande uit 28 stukken, gedecoreerd in polychroom email op wit glazuur. Cantonneesch werk in Japanschen stijl uit het eerste kwartaal der 19de eeuw. De stukken dragen de initialen C. J. W. naar den voor-

maligen eigenaar, den Vlootvoogd Schout bij Nacht Constantijn Johan Wolterbeek, die het servies ten geschenke ontving van inwoners van Malakka, na zijn overnemen in 1818, als Regeeringscommissaris, van de Nederlandsche vestigingen op het schiereiland Malakka van het Engelsche tusschenbestuur. Geschenk van den Heer Mr. D. G. Wolterbeek Muller te Batavia.

20881 Gedenksteen met opschrift: Anno 1732 den 14 Augustus is de eerste steen dezer loots gelegt door Claas Kammert; lang 46½, breed 36 ½, dik 38 c.M. Afkomstig van het land Pengoebem bij Batavia. Afgestaan door 's Lands Archief.

20882 *a* en *b*. Stel van 2 monumentale Vazen met deksels, Chineesch porcelein, blauwe versiering op wit glazuur; laat 18de eeuwsch of vroeg 19de eeuwsch werk; beide hoog 66½ c. M. In bruikleen ontvangen van den Heer Mr. C. A. Wiessing te Amsterdam.

20883 *a* en *b*. Stel van 2 monumentale Vazen met deksels, Japansch porcelein, polychrome versiering (blauw, rood en goud) op wit glazuur; laat 17de eeuwsch werk, Imari fabrikaat; hoog ondersch, 74 en 75 c.M. In bruikleen ontvangen van den Heer Mr. C. A. Wiessing te Amsterdam.

20884 Pennanttafel van djatihout, donkerrood en goud geverfd, met grijs marmeren blad. Stijl 2e helft 18de eeuw. Lang 146, breed 72, hoog 78 c.M. Afkomstig van de Gouverneur-Generaalswoning in het voormalige kasteel Batavia.

20885 Bank met vierledige gebogen rugleuning, lange armen, 6 pooten. alles met fraai snijwerk in midden 18de eeuwschen stijl versierd; djatihout, zwart gebeitst. Lang 2.43, hoog 1.11, breed 0.80 M. Aangekocht.

20886 Bank met rechte pooten en rechten rug; gedraaide stijlen van verschillende dikte; 6 onderling verbonden, pooten. Zwart geverfd djatihout. 17de Eeuwsche stijl. Lang 2.32, breed 0.80, hoog 0.95 M. Geschenk van den Heer Ir. P. J. Willekes MacDonald.

20887 *a* en *b*. Twee zilveren distinctieven (schildplaten) van boden of oppassers van den Directeur en van den Secretaris van het Departement der Burgerlijke Openbare Werken, voorzien van het Nederlandsche rijkswapen en inscriptie. Afgestaan door den laatsten Directeur der B. O. W. einde 1933 bij de opheffing van het Departement.

De Keramische verzameling.

Overeenkomstig de verwachting, uitgesproken in het Jaarboek 1933, kon tegen het einde van dat jaar de Keramische zaal van ons museum voor het publiek worden opengesteld. De verzameling trok terstond groote belangstelling, en krijgt voortdurend veel bezoek. Verzamelaars en kenners van uitheemsche keramiek hebben bij herhaling hunne bewondering over samenstelling en inrichting der collectie uitgesproken, die in Azië haar weerga niet heeft, en die, wat het typische Chineesche en Achter-Indische exportgoed betreft, zonder bedenken de grootste en volledigste ter wereld mag worden genoemd.

In vrij grooten getale kwamen door aankoop en door enkele schenkingen, aanwinsten binnen. Het heeft evenwel geen zin deze hier te vermelden, dan wel daaromtrent nadere mededeelingen te doen, zoolang de catalogus der verzameling nog niet is samengesteld. Zeer te betreuren is het, dat daarmede nog geen begin kon worden gemaakt, ja zelfs het nummeren en beschrijven der stukken nog niet worden aangevangen. Dit vloeit voort uit de omstandigheid, dat de conservator steeds de handen vol had — en nog heeft — met werkzaamheden van allerlei aard, hem tijdens en na de verbouwing en herinrichting der verzamelingen opgedragen. Gebrek aan voortvarend en bekwaam personeel is hiervan de oorzaak, en dientengevolge heeft helaas thans reeds twee jaren lang een belangrijke afdeeling van het museum op bewerking moeten wachten.

April 1934. E. v. O. d. F.

Bibliotheek.

De bibliotheek heeft van alle verzamelingen van het Genootschap wel het meest de bezwaren van het ruimtegebrek in het Museum ondervonden. Zoo liep bijv. in het begin van het jaar het derde boekenmagazijn, een semipermanent gebouwtje, oorspronkelijk 2de klasse school, dat achter de Rechtshoogeschool staat, onder water. De boeken van de onderste planken, een lengte van ongeveer 100 meter, werden grootendeels doorweekt. Aan dergelijke rampen is thans gelukkig een einde gekomen door de verbouwing, die in den loop van 1933 plaats vond. Daardoor heeft de bibliotheek thans een behuizing gekregen, welke weliswaar niet aan alle eischen van moderne bibliotheekinrichting voldoet, maar die in elk geval een goede conserveering van de boeken mogelijk maakt. Een groot voordeel is ook, dat thans alle boeken in één magazijn staan, wat tot aanzienlijke tijdsbesparing bij het uithalen en opbergen leidt. Een gedeelte van dit magazijn wordt ingenomen door ijzeren stellages in drie verdiepingen, waarop voornamelijk de couranten bewaard worden. De fondsen lieten niet toe, reeds dadelijk ook voor de boeken dergelijke stellages te maken. Deze staan in houten rekken, die goed voldoen, daar ze ruimschoots lucht en licht toelaten. Een bezwaar is, dat ze zoo hoog zijn, dat bij het uithalen van de bovenste planken een ladder gebruikt moet worden; dit was echter in verband met de beschikbare ruimte onvermijdelijk. In deze rekken is nog slechts weinig reserveruimte. Men zal er dus op moeten rekenen, dat over enkele jaren een deel der rekken door stellages in verdiepingen vervangen zal moeten worden, waarbij versterking van de fundeering noodzakelijk zal zijn.

Leeszaal, uitleenbureau en kantoor zijn gemoderniseerd;

ook de binderij heeft een beter lokaal gekregen. Menigeen zal de oude leeszaal met de mooie Compagniesmeubelen betreuren. Ze had echter in den laatsten tijd van haar bestaan reeds veel van haar cachet verloren doordat de fraaie maar wrakke oude stoelen door stijllooze producten uit een thans al weer voorbije periode van meubelmakerij vervangen waren. Bovendien was ze bij het steeds toenemende bezoek veel te klein geworden. In dit opzicht heeft de verbouwing ook voor de leeszaal een groote verbetering gebracht. De ventilatie in het nieuwe vertrek laat echter alles te wenschen over, en het schijnt moeilijk te zijn hierin verbetering te brengen.

Een onvermijdelijk nadeel van de verbouwing was de verhuizing, welke duurde van begin Juni tot begin October. Gedurende een deel van dezen tijd moest de uitleening van boeken geheel gestaakt worden, en ook de inwendige werkzaamheden van de bibliotheek ondervonden stagnatie. Wel werden de nieuw binnengekomen boeken geregeld gecatalogiseerd, het verbeteren van den systematischen catalogus voortgezet en de door de Faculteit gewenschte bestellingen voor de bibliotheek der Rechtshoogeschool uitgevoerd, doch voor een geregelde aanvulling van de bibliotheek van het Genootschap ontbrak de tijd. Dit had ten gevolge, dat van de voor aankoop van boeken beschikbare gelden slechts 2/3 besteed werd, hetgeen natuurlijk slechts een schijnbare bezuiniging is, daar de hierdoor ontstane lacunes in den loop der volgende jaren, wellicht met meerdere kosten, zullen moeten worden aangevuld. De alfabetische maandlijst van aanwinsten omvatte dit jaar slechts 137 bladzijden met ruim 2100 titels; in het vorige verslag werd er reeds op gewezen, dat er buitendien nog vele aanwinsten zijn, die niet in de lijst worden opgenomen.

Is de opberging der boeken en couranten dank zij de verbouwing thans bevredigend geworden, dit kan niet gezegd worden van de verzameling kaarten en de collectie varia. Het opzoeken van een bepaald nummer hierin vereischt veel tijd, en de kaarten staan bovendien door de inrichting der kasten bij het uitnemen en inleggen aan

beschadiging bloot. Echter is tenminste bereikt, dat er ruimte is gekomen om speciale kasten voor deze verzamelingen te plaatsen; deze zullen in de naaste toekomst gemaakt moeten worden.

Het gebruik van de bibliotheek blijft toenemen; ongeveer 8000 boeken werden dit jaar uitgeleend op reçu, tegen ruim 7300 in het vorige jaar, en dat ondanks de sluiting gedurende de verbouwing. Ook het bezoek van de leeszaal was weer drukker dan het vorige jaar. Daarentegen nam de verzending van boeken buiten de stad nog verder af. Het aantal verzonden pakketten bedroeg 306, tegen 186 in de tweede helft van 1932. Het aantal betalende lezers liep terug van 168 op 1 Januari tot 131 op 31 December. Behalve aan de malaise, waardoor de verzendingskosten en de contributie als lid of lezer van het Genootschap voor velen te zwaar zijn geworden, is dit zeker ook toe te schrijven aan het ophouden van de uitgave der gedrukte aanwinstenlijsten. Het is nog te weinig bekend, dat de thans uitgegeven getypte lijsten op verzoek aan leden en lezers ter inzage gezonden worden.

Dat aan de bewerking van catalogi voor den druk gedurende dit jaar niet veel gedaan kon worden zal duidelijk zijn. Voor de lezers te Batavia is echter de fiches-catalogus te raadplegen, en verder werd het gemis van een gedrukten catalogus zooveel mogelijk vergoed door een zorgvuldige behandeling der verzoeken om inlichtingen van de leden en lezers buiten Batavia.

Ethnographische Verzameling.

Openbare verzameling.

De tentoongestelde verzameling onderging geen principieele veranderingen.

Het meerendeel van de zich achter in de kasten bevindende studieverzamelingen werd geordend, terwijl blikken trommels werden vervaardigd, waarin aan bederf onderhevige voorwerpen, voornamelijk doeken, met kamfer en geolied papier kunnen worden bewaard.

In de Nieuw-Guinee-zaal zijn nog eenige voorwerpen niet genummerd en niet ingeschreven.

Met een reliëfkaart van Java op de schaal 1 : 100.000, achter in de Nieuw-Guinee-zaal, werd een aanvang gemaakt, welk werk uiterst langzaam opschiet, daar het weinige beschikbare personeel bij tijden ook voor andere werkzaamheden wordt gebruikt.

De registers werden bijgewerkt tot op den dag.

Eén boekje met 12 photographische opnamen in briefkaartvorm werd voor den verkoop samengesteld. Het ligt in de bedoeling om, zoodra de financiën het toelaten, meer van zulke boekjes voor de Ethnographische verzameling in omloop te brengen.

Meubilair.

Het meubilair onderging geen noemenswaardige veranderingen.

Beheer.

Bij het vertrek van den Conservator, den Heer C. C. F. M. Le Roux in December 1933, werd de Heer G. W. de Bruyn benoemd tot Adjunct-Conservator en in diens plaats tewerk gesteld.

Indeeling localiteiten.

Nog steeds levert het niet aanwezig zijn van een afzonderlijke kamer voor elk der Conservatoren, een groot bezwaar op.

Lijst van Aanwinsten.
1933.

De navolgende voorwerpen werden door schenking verkregen, waarvoor nogmaals 's Genootschaps bijzondere dank wordt betuigd.

Van den Heer E. W. van Orsoy de Flines:

20299 Houten vleugellamp (*lampoe soewiwi*). . . . . **Midden-Java.**

Van den Heer J. C. van Leeuwen te Batavia:

20312/14 Drie halskettingen (*moetisalah*). . . . . **Timor.**

Van Prof. Dr. E. R. K. Rodenwaldt:

20603 Fraai gestyleerd beenen krisheft . . . . . **Madoera.**
20604 Fraai gebeeldhouwd donkerhouten krisheft . . . . . id.

Van Prof. Dr. B. J. O. Schrieke:

20612 Katoenen lendendoek . . . . . **Flores.**
20613 Oude halfzijden sarong voor een Pemangkoe . . . . . **Bali.**
20614 Oude katoenen sarong met gouddraad doorweven. . . **Padangsche Bovenlanden.**
20615 Oude halfzijden sarong met gouddraad doorweven . . . id.

Van Mevrouw Wefers Bettink te Bandoeng:

20623 Zwaar vergiftigde hanensporen. . . . . **Bali.**

Van Jhr. B. C. C. M. M. van Suchtelen:

20621 a. Donkerhouten blaasroer met ijzeren speerpunt.
b. Zwaarvergiftigde pijlen voor a. . . . . **Oost-Borneo.**
20622 Rugbedekking van geitenhuid, versierd met vederen van den neushoornvogel . . . . . id.
20626 Rugbedekking van geitenhuid als No. 20622. . . . . id.
20627 Tien zeer fraaie Argusfazant vederen. . . . . id.
20628/33 Zeer fraaie mandau's met daarbijbehoorende scheeden. id.
20634 Groote snavel van den neushoornvogel. . . . . id.
20635 Hoofdbedekking van rotan met apenhuid. . . . . id.
20636 Fraai beschilderd houten schild . . . . . id.
20637 Fraai beschilderd houten schild . . . . . id.

Van Ir. P. J. Willekes Macdonald:

20639 Veelkleurige geruite halfzijden sarong. **Zuid-Celebes (Soppèng).**

De navolgende voorwerpen zijn in numerieke volgorde ingeschreven in de Registers:

20266 Zeer groote kris „*Bima Koerda*", met als gevest een raksasa, waaronder een mendak van zilversmeedwerk; nieuwe houten scheede. Fraai pamor. Was de beulskris waarmede de veroordeelde doorstoken werd. . . . **West-Java** (Cheribon).

20267 Kris met zéér fijn uitgesneden ivoren gevest in vogelkopvorm; seloet van soewasa. Nieuwe houten scheede. **Palembang.**

20268 Kris met fraai pamor-lemmet en zwarthouten rakshasa gevest. Nieuwe houten scheede. . . . . **West-Java** (Cheribon).

20299 Houten vleugellamp, z.g. *lampoe soewiwi*. Op de achterzijde van een der vleugels is in Javaansch schrift geschilderd: „Djoleksana". . . . . **Midden-Java** (Oengaran).

20300 Paar zware koperen klamboehaken met hanekoppen. **Oost-Java.**

20301 Paar zware koperen stijgbeugels zonder versiering. . . . id.

20302 Paar koperen stijgbeugels met honde- (?) koppen. . . **Java.**

20303 Koperen stijgbeugel met cirkelvormige opengewerkte voetplaat. . . . . **Java.**

20304 Paar eenvoudige koperen stijgbeugels. . . . . **Java.**

20312/14 Halskettingen (*moetisalah*) van oranjekleurige doorboorde steentjes, hier en daar afgewisseld door koperen bolletjes; een kraal als middenornament. . . . . **Timor.**

20315 Stalen mes in zeer fraai afgewerkte ivoren scheede. Gevest eveneens van ivoor; beide versierd met lofwerk. Het gevest in den vorm van een papagaaienkop met opstaanden kuif. De scheede licht gebogen. Waarschijnlijk een familiestuk uit de Regentenfamilie van Tjiandjoer. . . . . **West-Java.**

20316 Zwarte katoenen zak (*oentjang*) met goudborduurwerk op rooden stof, voorzien van een zware zilveren schakelketting (*rantai oëntjang*), waaraan zilveren toiletinstrumentjes (*main-main rantai oentjang*) . . . **Padangsche Bovenlanden.**

20317 Slendang van roode zijde met gouddraad doorweven, met tjoepat manggis-motief . . . . . **Padangsche Bovenlanden.**

20334 Oude donkerroode zijden geïkatte omslagdoek. . . **Indragiri.**

20335 Oude donkerroode zijden geïkatte sarong. . . . . id.

20336 Oude roodzijden sarong gedeeltelijk met gouddraad. . . id.

20337 Halfzijden geweven sarong . . . . . id.

20338 Halfzijden geweven sarong . . . . . id.

20339 Halfzijden geweven sarong . . . . . **Indragiri.**

20340 Halfzijden omslagdoek . . . . . id.

20341/42 Halfzijden geweven sarongs . . . . . id

20343/44 Halfzijden geweven omslagdoeken . . . . . id.

20345/49 Halfzijden geweven sarongs . . . . . id

20350/51 Halfzijden geweven omslagdoeken . . . . . id.

20352/53 Halfzijden geweven sarongs . . . . . id.

20354 Halfzijden geweven mannenbroek . . . . . id.

20355 Vierkante roodzijden geweven sirihdoek (kain sĕlĕpah) . id.

20356 Rood katoenen borduurwerktasch . . . . . id.

20357 a—m Weefgetouw (*ki'tambatan*) . . . . . id.

20358 a — b Garenafwinder (*oewing*) behoorende bij No. 20357 . id.

20359 Als No 20358 . . . . . id.

20360 Spinnewiel (*djentera*) behoorende bij No. 20357 . . . . id.

20361 *Pengglèndoeng*, soort djentera, behoorende bij No. 20357 id.

20362 Galg (*kèrèk*), behoorende bij No. 20357. . . . . id.

20363 *Toekal*, behoorende bij No. 20357 . . . . . id.

20364 Spanraam (*anian*), behoorende bij No. 20357 . . . . . id.

20365 *Kèrèk tempat mengani*, behoorende bij No. 20357. . . . id.

20366 *Oewing*, als No. 20358 . . . . . id.

20367 *Tjatoek*, behoorende bij No. 20357 . . . . . id.

20368 Copie van den bekenden grafsteen van Pasè. . . . . **Atjèh.**

20369 Atjèhsch weefgetouw (*teupeuën* of *alat teupeuën*) . . . . id.

20370 Katoenen sarong, rijkelijk met gouddraad doorweven. **Maleische landen** (Batoe Bara).

20371 Katoenen slendang met gouddraad doorweven . . . . . id.

20372/74 Stukken katoenen stof met gouddraad doorweven . . id.

20375/76 Katoenen slendangs met gouddraad doorweven . . . id.

20377/78 Gele katoenen gebatikte slendangs, ten deele voltooid. **Djambi.**

20379 Vierkante blauw gebatikte katoenen hoofddoek . . . . id.

20380 Blauw gebatikte katoenen slendang . . . . . id.

20381 Blauw gebatikte katoenen sarong . . . . . **Djambi.**

20382 Donkerblauw gebatikte katoenen slendang . . . . . id.

20383 Twee stuks goudborduurwerk op rood fluweel . . . . id.

20384 Twee vierkante stukken goud- en zilverborduurwerk op zwart fluweel . . . . . id.

20385 Fraai met gouddraad doorweven zijden tjindé slendang **Palembang.**

20386/87 Roodzijden slendangs met zilverdraad doorweven. . . id.

20388 Donkerroodzijden sarong met goud- en zilverdraad doorweven . . . . . id.

20389 Sepiakleurig geïkatte katoenen sarong **Lampongsche Districten.**

20390 Veelkleurige katoenen sarong . . . . . id.

20391 Donkersepiakleurig geïkatte katoenen sarong . . . . . id.

20392/94 Donkersepiakleurige katoenen sarongs van inheemsche garens geweven, waarop strepen versiering met spiegelmetaal id

20395/400 Zeer grof geweven oranjekleurig katoenen sarongs . id.

20401/03 Donkersepiakleurige katoenen sarongs van inheemsche garens geweven, met breede banen, waarop geborduurd motief. . . . . id.

20404 Katoenen sarong van inheemsche garens, met oplegsels van gouddraad en een geborduurd bloemenmotief . . . id.

20405 Katoenen sarong van inheemsche garens geweven, met spiegelmetaal versiering. . . . . id.

20406 Donkersepiakleurig geweven katoenen sarong met strepen, borduurwerk en spiegelmetaal. . . . . id.

20407 Zwartbruine katoenen sarong van inheemsche garens geweven, met borduurwerk en spiegelmetaalversiering. . . id.

20408 Zwarte geweven katoenen sarong waarop borduurwerk in lier-, kruis- en D-motieven. Op de roodkleurige banen zijn rozetfiguren aangebracht, gevormd door oplegsels van zilver. De geheele sarong kwistig versierd met stukjes tjamin . id.

20409 Roode katoenen geweven sarong; het middenveld heeft dicht naast elkaar loopende zwarte, witte, groene en roode strepen van inslagdraden. De kapala is doorweven met gouddraad, vormende poetjoek-reboengmotieven, waarvan de toppen naar elkander zijn gekeerd . . . . . id.

20410 Fraai geïkatte katoenen slendang met gouddraad doorweven. Op de kapala twee breede strepen van gouddraad, waartusschen pijlpunten in diverse kleuren voorkomen . id.

20411 Fraaie vierkante geïkatte bruinkatoenen schouderdoek, met fraai goudborduursel en bezet met verguld koperen loovertjes. De buitenrand heeft een damar iris motief. . . . . **Lampongsche Districten.**

20412/16 Zeer fraaie smalle katoenen slendangs met goud- en zilverdraad doorweven. Dit soort slendangs wordt door vrouwen gedragen, óók bij wijze van hoofddoek met de bekende uitstaande punten. . . . . id.

20417 Katoenen vrouwenbaadje met lange mouwen, gevoerd met wit katoen; het lijf en rondom den kraag kwistig versierd met kleine schelpen en twee snoeren van oranjekleurige en roode kraaltjes, waartusschen stukjes tin. Voor en onder den kraag is eenig borduurwerk, waarin zeer kleine stukjes spiegelmetaal. De mouwen zijn voorzien van ringvormige strepen. . . . . id

20418 Lang getailleerd paars satijnen vrouwenbaadje met korte mouwen, van uitheemsch fabrikaat en machinaal met gouddraad doorweven . . . . . id.

20419 Oude donkerpaarse zijden slendang, met roodzijden lengteranden en uiteinden, welke fraai zijn geborduurd met veelkleurige zijde, terwijl hier en daar bloemen zijn aangebracht door middel van opgelegd zilverdraad. Het middenveld heeft een bloem- en bladmotief met vergulde en verzilverde loovertjes, voorts toempalvormige dessins. id.

20420 Zeer oude groote katoenen doek van uitheemschen oorsprong . . . . . id.

20421 Stuk rood fluweel met eene omranding van een paars stuk van dezelfde stof, beide met gouddraadborduursel versierd alsmede met vergulde metalen loovertjes. Dient voor het versieren van rolkussens, sloffen, borstdoeken enz. id.

20422 Oude rood gebatikte katoenen sarong. Het middenveld is versierd met symmetrische figuren in donkerblauw bloem- en bladmotief; de kapala heeft een basis waarop 15 witte poetjoek reboengs, waarop donkerblauwe bloemen en bladeren en zeer fijne roode teekeningen. Tusschen de toempals zijn groote en kleine sterren aangebracht . . . id.

20423/37 Grove vierkante katoenen doekjes van inheemsche garens geweven met symmetrische figuren in diverse kleuren. Worden als handdoek gebezigd . . . . . **Benkoelen.**

20438 Vierkante donkerblauw geborduurde doek met aangehechten roodkatoenen rand, welke rand gediend heeft om het doek op een spanraam te bevestigen. Het doek is

met veelkleurige zijde geborduurd. Op den rand kleurige vogels, waartusschen een krab. Dient tot het bedekken van spijzen . . . . . **Benkoelen.**

20439 Twee helften van een geïkatte katoenen sarong, waarvan de eene helft ten deele is afgewerkt; op de donkerblauwe middenbaan is een groot geborduurd twee- en viertandvormige gaffelornament van wit katoen, waarop een mensch- en dierfiguur is aangebracht. Het doek heeft verder lichtkleurige ruitmotieven, waarop versieringen met spiegelmetaal . . . . . id.

20440 Korte roodkatoenen sarong met goud- en zilverdraad doorweven. Hoofdmotief ruitvormig, z. g. Schotsche ruit. . . id.

20441 Korte donkerblauwe katoenen sarong met ruitmotieven en strepen . . . . . id.

20442 Rood katoenen hoofddoek (*kain tengkoeloek*) met goud- en zilverdraad doorweven; het middenveld heeft een veelkleurige streepmotief. Aan beide einden een kapala met goud- en zilverdraad doorweven, geometrische figuren vormend, met een franje van aaneengeknoopte donkerblauwe en roode scheringdraden, waaraan stukjes tin zijn bevestigd. . . . . id.

20443 Paarse katoenen hoofddoek (*kain tengkoeloek*) met gouddraad doorweven; het middenveld heeft een streepmotief. Aan beide einden een kapala met toempals van gouddraad en witte katoenen garens, waarvan de toppen naar elkander gekeerd zijn. Franje als bij No 20442 . . . . . id.

20444 Donkerroode katoenen hoofddoek (*kain tengkoeloek*) van inheemsche garens en gouddraad geweven, terwijl gebruik gemaakt is van een dubbelen inslagdraad van wit en blauw (*gedog*-inslag). Overigens als No. 20443 . . . id.

20445/46 Katoenen hoofddoeken (*kain tengkoeloek*) als No. 20443 met kleine verschillen. . . . . id.

20447 Donkerblauwe katoenen slendang van inheemsche garens, met goud- en zilverdraad doorweven; een fraaie breede baan van gouddraad, waarop geometrische figuren, loopt in de richting der scheringdraden midden over het donkerblauwe middenveld. Aan beide einden is een kapala met goud- en zilverdraadmotieven en een à-jour randje, welke verkregen wordt door eenige inslagdraden te verwijderen en de overblijvende scheringdraden groepsgewijs te omwinden met platte stukjes bladtin. . . . . id.

20448 Fraai gestreepte, deels geïkatte katoenen hoofddoek (*kain tengkoeloek*) van uitheemsche garens met goud- en zilverdraad doorweven Aan beide einden een franje. . . **Benkoelen.**

20449 Gebatikte katoenen sarong met het gringsingmotief. **Jogjakarta.**

20450 Wit gedamasceerd vierkant linnen servet van Europeesch maaksel, met ovaal phototype, waarop de beeltenis van den oud-Rijksbestuurder Sosrodiningrat IV van Solo; met dit servet werden vruchten en andere eetwaren overdekt ten tijde van het offerfeest voor de zielerust van den overledene, bij de herdenking van den 1000sten dag na zijn sterfdag (*sèwoe dinten*) op 1-10-1858 A.J. (=4 April 1927). **Soerakarta.**

20451 Ten deele voltooide witte gebatikte katoenen sarong, waarop met gele was de contouren van de gewenschte teekening ten deele zijn aangegeven; het middenveld vertoont schuinloopende banen waarop troemtoem-, kawoeng pitjis- en kawoeng kemplangmotieven voorkomen, terwijl daartusschen oekel- en pring sadapoerdessins aangebracht zijn. Op de zeer breede kapala zijn vogel-, bloem- en bladmotieven in wording. Door vrouwen zoowel als door mannen gedragen. . . . . **Jogjakarta.**

20452 Fraai gebatikte katoenen sarong met pradawerk. Het middenveld is omzoomd met een rand met rank- en bladmotief, waartusschen zwarte stippen (*njotjog*); bestaande uit een *djamblang*dessin, waarvan het één zesde deel (bovenkant) niet met pradawerk is versierd; zulks is eveneens het geval met het bovenste gedeelte van de zeer breede kapala, waarop twee rijen van dertien toempals elk, rustende op een basis met vogel-, bloem- en bladmotieven, de toppen naar elkaar gekeerd en daartusschen sterren van verschillend formaat, alles in prada-uitvoering. Deze sarongs werden door vrouwen gedragen bij feestelijke gelegenheden. Zeer oud werk. . . . . **Cheribon.**

20453 Kain uit zeer fijne uitheemsche katoenen garens vervaardigd; het fond is donkerblauw, waarop lichtbruine wijnranken met lichtblauwe druivenbladeren voorkomen in de richting der breedte van het doek. Hiertusschen kleinere druivenbladeren in lichtbruin en lichtblauw. Het middenveld is afgezet door een klein lichtbruin gemarmerd randje. Zeer oud werk; de motieven zijn van oud-Hindoeschen oorsprong. id.

20454 Zeer groote oude geelzijden doek in diverse kleuren in Watteau-nuance met allegorische voorstellingen van menschen en dieren met menschelijk voorkomen; twee groote kapala's met toempals. Oud werk. . . . . id.

20455 Zeer groote geelzijden Vlag, waarop koranspreuken in wit beschilderd, waarvan de contours rood zijn, terwijl een breede roodzijden rand langs boven- en onderkant en aan den kant der broek vastgenaaid is. Ook op dezen rand komen geschilderde koranspreuken voor in zwart met gele contours. Oud werk. . . . . **Cheribon.**

20456 a–b Zeer oude groote fraaie lichtblauwe zijden gordijnen met breeden roodkatoenen band aan één der zijden; op het doek zelf zijn allegorische voorstellingen en onderaan in oud-Javaansch schrift een spreuk.

20457 Zeer oude groote veelkleurige gebatikte zijden kain (*tambal miring*), verdeeld in driehoekjes met diverse motieven op licht en donker fond . . . . . id.

20458 Fraai gebatikte katoenen kain, bestaande uit roode, witte en donkerblauwe vierkantjes, welke schaaksgewijs zijn geplaatst. Het geheel is versierd met een rij van vier en een rij van vijf zeer groote motieven in dezelfde kleuren, een pauw voorstellend met uitgespreide staartveeren. Zeer oud werk . . . . . id.

20459 Zeer oude gebatikte roodkatoenen doek, waarop wolkenfiguren in donkerblauw, waartusschen wijndruifranken . id.

20460 Zeer oude gebatikte kain van inheemsch grof katoen. Op een wit fond bloem-, blad- en rankmotieven en groote donkerblauwe dessins, wolken voorstellend . . . . . id.

20461 Zeer oude donkerblauwe gebatikte katoenen kain met pradawerk; ranken met kleine en zeer groote bladeren, ton sur ton. . . . . id.

20462 Jas (*Antakoesoema*, eene verbastering uit het Sanskritische *anantakusuma* = oneindige bloemen d. i. veelkleurige gebloemte), waarop zeer vele driehoekjes voorkomen in diverse kleuren. De zijden dezer driehoekjes zijn afgezet met goudgalon. De jas werd voorheen gedragen door den Sultan van Jogjakarta op de Grebegdagen, driemaal in het jaar. De tegenwoordige Sultan draagt zulk een jas niet meer; in overeenstemming met den tijd, draagt hij bij bovengenoemde feestelijke gelegenheden een jas van denzelfden snit, doch geheel van zwart laken of van fluweel. Het antakoesoema-motief geldt voor de Javanen als heilig. Zoo dragen tegenwoordig de Tenggersche priesters een soort tabbaard met ditzelfde motief. De *Wajang Pandita Doerna*, Hoofdpriester van den Koning van Hastina wordt in den regel eveneens voorgesteld dragende een jas met antakoe-

soema-motieven. Zie Handelingen van het Congres van Taal-, Land- en Volkenkunde te Solo 1919. . . . **Jogjakarta.**

20463 Mannenbaadje van lichtbruin geklopte boombast. Gedragen door den stam der Bandjoer Dajaks en afkomstig uit Sekadau. . . . . **Westerafdeeling van Borneo.**

20464 Geïkatte katoenen doek, bestaande uit twee aan elkaar genaaide deelen, met donkerroode geïkatte figuren en groote grijze sleutelmotieven in ruitvorm. Het patroon heet *tipak toenggal*. Bestemd voor het vervaardigen van mannenbaadjes. . . . . id.

20465 Geïkatte katoenen vrouwenrokje, bestaande uit twee gelijke aan elkaar genaaide deelen. Afkomstig uit Sekaudau en gedragen door vrouwen van den stam der Moealang Dajaks. . . . . id.

20466 Zeer fraaie, van grof katoen geweven geïkatte kain (*kain koemboe*), om als deken dienst te doen. . . . . id.

20467 Kain koemboe als No. 20466. Afkomstig uit den Boven-Kapoeas en vervaardigd door den stam der Han-Dajaks. id.

20468 Zeer groot oud Voor-Indisch katoenen doek van grof uitheemsch garen geweven, daarna bedrukt volgens een uitheemsch patroon en vervolgens beschilderd. Was voorheen in het bezit van Hoofden als poesaka en is waarschijnlijk door handelaars in vroegere tijden als geschenk gegeven. . . . . **Noord-Celebes (Gorontalo).**

20469 a – b Twee gelijke zeer groote oude Voor-Indische katoenen doeken van grof uitheemsch garen geweven, beschilderd in lichte- en donkerroodbruine, zwarte en lichtblauwe kleuren, voorstellende het gevecht tusschen Rama en Rawana en hun gevolg. Deze doeken waren voorheen als poesaka in het bezit van Hoofden in de Minahasa en zijn waarschijnlijk toenmaals door handelaren medegenomen uit Voor-Indië en als geschenk afgestaan. . . . . id.

20470 Oude geïkatte katoenen doek uit vier deelen bestaande, vormende het patroon van een vloerkleed met een middenveld van lichtroode- en purpere sleutelfiguren, waaromheen een rand met lichtroode ruitvormige dessins, waarin een viertal cirkels zijn geplaatst. . . . **Midden-Celebes.**

20471 Halvebolvormige waterschep, vervaardigd van den bast van de laboevrucht. Niet in gebruik zijnde, wordt het als hoofddeksel benut. . . . . id.

20472 Vrouwenbaadje met lange mouwen van donkerbruine geklopte boomschors (*foeja*). Versierd. **Midden-Celebes. (Toradjalanden).**

20473 Vrouwenbaadje als No. 20472, doch onversierd . . . . id.

20474 IJzerhouten wandelstok met knop uit één stuk en in den vorm eener vuist . . . . . **Sangihe- en Talaudeilanden.**

20475/82 Koffo-weefsels met symmetrische figuren **Sangihe-Eilanden.**

20483 Kleine tafellooper (*kain looper*) van uitheemsche garens vervaardigd . . . . . **Molukken (Djailolo).**

20484 Stuk katoenen doek, vervaardigd van uitheemsche garens. Beide einden zijn aan elkaar genaaid. Het weefsel bestaat uit oranje en roode chevrons met een iris-tèmpè-motief (gekorven tèmpè-koeken). Is bestemd om er een broek uit te vervaardigen . . . . . id.

20485 Fijne katoenen sarong van uitheemsche garens geweven, met kleine V-vormige motieven. . . . . id.

20486/89 Grove weefsels van *agel* vervaardigd. **Noordkust Nieuw-Guinee.**

20490 a–b. Twée hoofdtooisels van witte en zwarte hanevee-ren. . . . . id.

20491/92 Lendendoeken (*sienggi*) . . . . . **Soemba.**

20493/99 Fraai geïkatte katoenen kains in diverse kleuren. . id.

20500 Fraai geïkatte katoenen doek met breede witte baan, waarop in zwart de woorden Ridja Tofak. . . . . id.

20501 Fraai geïkatte katoenen doek met tijgermotieven. . . . id.

20502/08 Oude donkerblauwe geïkatte katoenen doeken van uitheemsche garens geweven . . . . . id.

20509 Geïkatte katoenen slendang (*sienggi*) van grove inheemsche garens geweven; donkerblauw met oranje en roode strepen. id.

20510 Kain als No. 20509 met kleine verschillen . . . . . id.

20511 Slendang als No. 20509, met zeer heldere kleuren als strepen. id

20512 Slendang als No. 20511, doch uit twee deelen bestaand. id.

20513 Geïkatte kain uit twee deelen bestaand; fond zwart met roode strepen . . . . . id.

20514 Geïkatte zwarte katoenen kain van uitheemsche garens geweven, met gele en roode strepen aan den bovenkant. id.

20515 Fraaie geïkatte katoenen sarong uit twee deelen bestaand. Het bovenste deel is met inheemsche garens geweven,

heeft een zwart fond, waarop oranje, donkerblauwe en roode strepen in de richting der scheringdraden. Het onderste deel is van uitheemsche garens geweven, rood fond met middenveld, waarop witte mannenfiguren en boomen, sleutel-, kruis- en ruitmotieven . . . . . **Soemba.**

20516 Smalle katoenen buikband, waarop strepen van oranje, lichtblauwe, bruinroode en rose scheringdraden. Op de middenbaan is in donkeroranje een laddervorm, waarvan de sporten van donkerbruinroode inslagdraden zijn, verder symmetrische motieven, welke eveneens voorkomen op twee smallere banen. Aan beide einden van den buikband is een franje in de kleuren der scheringdraden. Door mannen zoowel als door vrouwen gedragen. . . . . **Timor.**

20517 Zeer smalle katoenen buikband als No. 20516 . . . . . id.

20518 Breede grofkatoenen buikband als No. 20516, met symmetrische witte figuren in V- en blokvorm . . . . . id.

20519 Fraai geïkatte katoenen sarong, uit twee gelijke deelen bestaand, met oedangfiguren en andere kleine motieven in wit. De sarong is zéér breed en wordt voor een deel nabij de heupen omgeslagen. . . . . id.

20520 Sarong als No. 20519, doch met bloem-, blad- en diermotieven. . . . . id.

20521 Fraai geïkatte katoenen doek (*tainoesa*). Van het een naar het andere einde loopt over het midden van het doek een zeer breede witte baan, ter weerszijden waarvan een breede donkerroode zoom vastgenaaid is, waarover drie banen met geïkatte symmetrische motieven van gele, witte, donkerblauwe, rose, groene en zwarte scheringdraden vervaardigd. Aan beide einden van het weefsel is een franje aangebracht van scheringdraden in de natuurlijke kleur. (Zie „De Indische Kunstnijverheid in Ned.-Indië", Deel II van Jasper en Mas Pirngadie blz. 277.) . . . . . id.

20522 Fraai geïkatte katoenen sarong als No 20519, doch met andere motieven, terwijl het fond donkerblauw is en de breede banen eene nabootsing vormen van een Europeesch patroon, n.l. eene vrouw in Europeesche kleeding, zittende op een tabouret een lier bespelend. . . . . id.

20523 Zwarte katoenen sarong met inheemsche garens geweven en uit twee gelijke deelen bestaand, welke in de breedterichting aan elkaar genaaid zijn Veelkleurige strepen versieren het doek. . . . . id.

20524 Fraai geïkatte katoenen slendang, samengesteld uit drie deelen; het middenstuk met krulmotief, de beide andere met strepen. Aan beide einden is een franje, gevormd van scheringdraden in de natuurlijke kleur. . . . . **Timor.**

20525 Fraai geïkatte katoenen slendang van inheemsche garens geweven, uit twee gelijke deelen bestaand, welke in de richting der scheringdraden aan elkaar genaaid zijn; het middenveld is donkerblauw, waarop bloem- en bladmotieven in wit, roodbruin en lichtblauw, volgens de z.g. patola-teekening. Aan beide einden is een kapala, waarop symmetrische figuren, toempals en boomdessins en een franje van roode geïkatte scheringdraden. . . . . **Rotè.**

20526/29 Fraai geïkatte katoenen slendangs als No. 20525, doch met kleine verschillen. . . . . id.

20530 Zwarte geïkatte katoenen slendang, met bloem- en bladmotief volgens een Europeesch patroon. Aan beide einden een geïkatte franje van scheringdraden. . . . . **Timor.**

20531 Fraai geïkatte katoenen slendang, bestaande uit twee gelijke deelen, welke in de richting der kettingdraden aan elkaar genaaid zijn. Groote geïkatte figuren in S- en sleutelmotief vormen de hoofdversiering. . . . . id.

20532/34 Fraai geïkatte katoenen slendangs als No. 20531, doch met kleine verschillen. . . . . id.

20535 Zwarte geïkatte katoenen slendang uit drie deelen bestaand. id.

20536/37 Zeer fraai geïkatte katoenen slendangs uit fijne inheemsche garens geweven. . . . . id.

20538 Fraai geïkatte katoenen slimoet uit drie deelen bestaand, in de richting der kettingdraden aan elkaar genaaid; het middenveld heeft witte geïkatte sleutelmotieven, op de twee andere stukken wit geïkatte menschelijke figuren. Aan beide einden is een smal bandje, gevlochten van witte en roode inslagdraden. . . . . id.

20539 Fraai geïkatte katoenen slimoet, uit drie stukken bestaand id.

20540 Fraai geïkatte katoenen slimoet uit grove inheemsche garens geweven, uit drie stukken bestaand, welke in de richting der scheringdraden aan elkaar genaaid zijn. De hoofdversiering wordt gevormd door blauwe en roode sleutelmotieven . . . . . id.

20541 Geïkatte katoenen slimoet van uitheemsche garens geweven, bestaande uit twee gelijke deelen, in de richting der scheringdraden aan elkaar genaaid . . . . . id.

20542 Zwarte geïkatte katoenen slimoet van grove inheemsche garens als No. 20541 . . . . . **Timor**

20543 Fraai geïkatte katoenen slendang van inheemsche garens, uit twee deelen bestaand . . . . . id.

20544 Fraai geïkatte zeer lange smalle katoenen sarong, bestaande uit twee gelijke deelen, in de richting der scheringdraden aan elkaar genaaid; uit inheemsche garens geweven. Het middenveld heeft een lichtrood fond, waarover breede en smalle strepen van scheringdraden loopen, waarop geïkatte dessins; dit middenveld is aan onder- en bovenkant afgezet door een breede roodbruine baan, waarop fraaie geïkatte symmetrische met sleutelmotieven gecombineerde ruitpatronen zijn aangebracht, terwijl ter weerszijden van dit patroonvlak gestyleerde toempals voorkomen. Naast deze baan is een zeer breede zwarte, welke aan het breedterandgedeelte is afgezet met een smalle gekleurde baan, waarop kleine geïkatte figuren ton sur ton . . . . . **Kisar.**

20545/73 Fraai geïkatte katoenen sarongs als No. 20544, doch met kleine verschillen . . . . . id.

20574 Geïkatte katoenen sarong als No. 20544, doch zonder de beide breede banen aan boven- en onderkant, terwijl op de smalle banen op donkerblauw fond witte geïkatte figuren o.a. mensch- en diermotieven, zoomede sterren als nabootsing van ridderorden . . . . . id.

20575/81 Fraai geïkatte katoenen sarongs als No 20574, doch met kleine verschillen . . . . . id.

20582 Weefsel (sarong) als No. 20544, zooals dat van het weefgetouw wordt afgehaald . . . . . id.

20583 Weefsel als No. 20574, doch nog niet tot een sarong vastgenaaid.

20584 Fraai geïkatte katoenen slimoet (*senikir*) van inheemsche garens vervaardigd, bestaande uit twee gelijke stukken, welke in de richting der scheringdraden aan elkaar genaaid zijn; het middenveld heeft een zwart fond waarop veelkleurige strepen; de lengterandgedeelten worden gevormd door twee paarse banen waartusschen een donkerblauwe, waarop witte geïkatte motieven in V- en boomvorm, zoomede Latijnsche letterteekens o. a. een P. en een J. Aan beide einden is een bandje gevlochten van witte, gele en roode inheemsche inslagdraden, waaraan een franje van scheringdraden in de natuurlijke kleuren . . . . . id.

20585 Slimoet als No. 20584, doch met kleine verschillen . . **Kisar.**

20586 Fraai geïkatte katoenen schaamgordel (*warpitare*), uit inheemsche garens geweven; het weefsel heeft een blauw fond, waarop zeer groote wit geïkatte poetjoek reboengs voorkomen met de toppen naar elkaar gekeerd, de basissen in sleutelvorm; aan beide einden van de warpitare zijn twee geweven banen van donkergroene en lichtgele inslagdraden met V-motieven, ingesloten tusschen twee smalle bandjes van roode en witte garens. Tusschen deze twee banen loopt een baan van donkeroranje ruitfiguren, terwijl een kleine franje van donkerblauwe scheringdraden is aangebracht Deze schaamgordels worden door mannen van het eiland Kisar gedragen. Aan deze schaamgordels wordt veel meer werk besteed, dan aan het vervaardigen van de gewone tjawat; de warpitare is een soort luxe-kleed dat slechts als gordel gebruikt mag worden door voorname Hoofden en bij bijzondere feestelijke gelegenheden; de warpitare heeft een rijk geïkatte schering en aan beide einden breede banen (ongeveer ½ el breed) van gecompliceerde lijnpatronen, welke door een doorgaanden inslag (*hiwi*) en een niet-doorgaanden inslag (*laär*) gevormd worden. Wie ooit de warpitare gedragen heeft, staat bij de bevolking in aanzien. Men draagt dit kleed los over den rechterschouder en wel zoo, dat het vóór het midden van het lichaam komt te hangen (zie Jasper en Mas Pirngadie, *De Inlandsche Kunstnijverheid in Ned. Indië*, Deel II, blz. 275) . . . . id.

20587 Fraai donkerbruin geïkatte katoenen tafelkleed, bestaande uit twee gelijke stukken, welke in de richting der scheringdraden vastgehecht zijn. Het middenveld heeft dicht naast elkaar loopende zwarte strepen van scheringdraden, waartusschen geïkatte matakerbau-dessins; de lengterandgedeelten worden gevormd door zwarte en lichtblauwe strepen, waartusschen een breede donkerbruine baan met zeer fraai geïkatte mensch- en diermotieven, terwijl aan weerszijden van dit patronenvlak gestyleerde toempals zijn aangebracht. Aan beide einden bevindt zich een franje van scheringdraden in de natuurlijke kleuren . . . . . id.

20588 Fraai geïkatte katoenen tafellooper, gedeeltelijk van uit- en gedeeltelijk van inheemsche garens geweven. Op het donkerblauwe middenveld zijn geïkatte blokjesfiguren, ter weerszijden afgezet door veelkleurige strepen van scheringdraden. Hiertusschen een donkerblauwe baan, waarop geïkatte kembang tandjoeng figuren met gestyleerde rank met bladeren, terwijl aan weerszijden van dit patroon gestyleerde

toempals voorkomen. Aan beide einden bevindt zich een franje van scheringdraden in de natuurlijke kleuren. . . **Kisar.**

20589 Fraai geïkatte katoenen tafellooper, mogelijk de helft van een tafelkleed. . . . . id.

20590/92 Zeer eenvoudige katoenen tafelloopers . . . . . id.

20593/95 Eenvoudige bruine katoenen tafelloopers. . . . . id.

20596 Fraaie donkerbruin geïkatte katoenen tafellooper van inheemsche garens geweven. Mensch-, dier-, blok- en sleutelmotieven vormen de hoofdversiering. . . . . id.

20597 Eenvoudige bruin geïkatte katoenen tafellooper van inheemsche garens geweven. . . . . id.

20598 a–b Twee zeer smalle donkerblauwe geïkatte katoenen tafelloopers van inheemsche garens geweven . . . . . id.

20599 Fraai geïkatte katoenen slendang van uitheemsche garens geweven . . . . . id.

20600 Fraaie lichtroode geïkatte katoenen slendang van uitheemsche garens geweven . . . . . id.

20601/02 Fraaie geïkatte katoenen slimoets. . . . . id.

20603 Fraai gestyleerd beenen krisheft, waarop in relief twee gekruiste kanonnen waarboven een koningskroon; hier omheen bloem- en bladmotieven. De boengkoel is fraai versierd met sterfiguren . . . . . **Madoera.**

20604 Fraai gebeeldhouwd donkerhouten krisheft, voorstellende een kurassiershelm met stormketting, epauletten en borstkuras; alles versierd met een stervormig embleem. Op de boengkoel komen symmetrische figuren voor. . . . . id.

20605 Oude kris met scheede; de oekiran van donkerbruin karbouwenhoorn, gestyleerd in den vorm van een mensch; een gedreven mendak van goud is versierd met bladmotieven, het lemmet is recht met *beras woetah* pamor, de scheede nieuw uit één stuk hout, aan de voorzijde waarvan eenig snijwerk. De *wrangka gajeman* van een Javaansche kris, doch eenigszins gemoderniseerd. . . **Cheribon.**

20606 Kris met scheede als No. 20605. . . . . id.

20607 Oude kris met scheede. De oekiran van zwart karbouwenhoorn, zeer fraai gestyleerd met bloem- en bladmotief in den vorm van een mensch; een gedraven mĕndak van goud in den vorm van een lotusbloem, recht lemmet met fraai pamormotief o. a. nabij de *gandja* een horlogeveer-

vormig dessin. De scheede is nieuw, van donker hout, waarvan de *wrangka gajeman* van een Javaansche kris. **Cheribon.**

20608 Vijf penisstaafjes in kleine reageerbuisjes. . . . **Oost-Borneo.**

20609 a-b. Zie Jaarboek 1933.

20610 Vierkante geïkatte zijden zakdoek van uitheemsche garens geweven; het middenveld lichtgroen, de rand changeant lichtgroen en rood, waarop geïkatte Patolamotieven, terwijl op twee tegenover elkaar liggende randen vier strepen van groene inslagdraden loopen en een zeer kleine franje van groene scheringdraden . . **Maleische Landen (Indragiri).**

20611 Halfzijden slimoet van uitheemsche garens geweven, bestaande uit twee verschillende kains, welke in de richting der scheringdraden aan elkaar zijn genaaid, terwijl elke kain uit twee deelen bestaat De langste heeft een middenveld van groene en roode ruitjes van scheringdraden met roode lengteranden en aan beide einden een geweven band van gouddraad, waarop veelkleurige symmetrische figuren, vormende driehoekjes en sleutelmotieven. De kortste kain heeft een middenveld van zeer kleine vierkantjes, gevormd door gele-, blauwe- en roode schering- en inslagdraden, terwijl zich aan de einden een band bevindt met gouddraad doorweven, waarop ruitfiguren gevormd door sleutelmotieven. Aan de einden van de langste kain is een franje van scheringdraden in de natuurlijke kleuren. **Atjeh.**

20612 Katoenen lendendoek met een middenveld, waarop vierkanten van zwarte en roode schering- en inslagdraden. Gele inslagdraden zijn gebruikt om lichtgele ruitvormige figuren te verkrijgen. De kapala is rijkelijk voorzien van gele en roode strepen en diverse figuren in dezelfde kleuren. Aan beide einden is een aangenaaide franje van aaneengeknoopt geel en rood katoen . . . . . **Flores.**

20613 Oude halfzijden sarong voor een *Pemangkoe* (tempelwachter); over het donkerblauwe middenveld loopen witte strepen van inslagdraden; de kapala heeft een paarsrood fond door roode inslagdraden verkregen en verder donkerblauwe en witte strepen. Deze sarong bestaat uit twee aaneengenaaide gelijke deelen in de richting der scheringdraden . . . . . **Bali.**

20614 Oude katoenen sarong met gouddraad doorweven; het middenveld heeft een donkerroodbruin fond met ruitjes, gevormd door donkerblauwe schering- en inslagdraden met hier en daar een ruit, gevormd door gouddraadmotieven.

De kapala is dichtdoorweven met gouddraad in ruitvorm van bloem- en bladmotieven. De sarong bestaat uit twee aaneengenaaide gelijke deelen . . **Padangsche Bovenlanden.**

20615 Oude halfzijden sarong met gouddraad doorweven; het middenveld is donkerblauw met kleine witte vierkantjes en kleine ruitfiguren van gouddraad; de kapala heeft een donkerroodbruin fond met inslag van roode zijde en gouddraad en dito figuren in den vorm eener ruit. Langs boven- en onderkant van de sarong loopt een lichtroode band, waarop gouddraadfiguren; de sarong bestaat uit twee gelijke stukken, welke aaneengenaaid zijn in de richting der scheringdraden. . . . . id.

20616 Tjawat, schaamlap van gekleurde boomschors (*kajoe terap*), door de Mamaks van Indragiri gedragen. . **Maleische Landen (Indragiri).**

20617 Lange geïkatte Radja-omslagdoek (*hinggi komboe*) met blauw fond, waarop witte en bruine figuren; het middenveld zeer fraai geïkat met oorhangermotieven (*memoeli*). Aan beide einden donkerblauwe franje van scheringdraden. Afkomstig uit het Landschap Kodi. . . . . **Oost-Soemba.**

20618 Weefgetouw met half afgewerkte kain van Rongkong. . **Midden-Celebes (Toradjalanden).**

20619 Oude smalle zeer lange djatihouten bolpoottafel met zes aan elkaar verbonden pooten; het tafelblad is naar beide einden uitschuifbaar . . . . . **Oud-Batavia.**

20620 Zeer fraaie hooge breede djatihouten vierdeuren kast; de deuren en zijkanten voorzien van groote vierkante glazen ruiten; sterk vooruitspringende kroonlijst. . . . id.

20621 a. Donkerhouten blaasroer met ijzeren speerpunt, welke
a-b. middels lichtbruine rotan is bevestigd. **Oost-Borneo (Kenja-Dajaks, Apokajan).**

b. Zwaar vergiftigde pijltjes, behoorende bij No. 20621 a. id.

20622 Rugbedekking van geitenhuid, versierd met drie rijen vederen van den neushoornvogel. In gebruik bij de Dajaks in het gevecht en bij feestelijke gelegenheden. . . . . id.

20623 Zwaar vergiftigde hanensporen . . . . . **Bali.**

20624 Fraai gouden halssieraad, bestaande uit negen rozetten waarin een stuk geslepen glas is vervat, met gouden ringetjes twee aan twee verbonden; ter weerszijden van deze rozetten zijn 17 gedreven gouden staafjes; op elk dezer staafjes twee gouden rozetten. De sluiting bestaat uit een gouden haak en oog . . . **Padangsche Bovenlanden.**

20625 Oud zeer fraai gestyleerd ivoren krisheft uit den Hindoe-Javaanschen tijd met sierlijke lotusbloem- en bladmotieven. **Midden-Java.**

20626 Rugbedekking van geitenhuid, versierd met rijen vederen van den neushoornvogel, als No. 20622 . . . . **Oost-Borneo. (Kenja-Dajaks, Apokajan)**

20627 Tien zeer fraaie Argus-faizant vederen . . . . . id.

20628/33 Fraaie mandaus met fraai bewerkte scheeden . . . . id.

20634 Zeer groote snavel van den neushoornvogel; de snavel is lichtgeel van kleur met zwarte omranding en heeft een naar achteren omgekrulde punt . . . . . id.

20635 Hoofdbedekking, bestaande uit een van rotan gevlochten rond hoofddeksel, waaromheen een stuk apenhuid met zwart haar; in den bol zijn stukjes aangepunte bamboe gestoken en eenige vederen van den neushoornvogel. Deze hoofdbedekking wordt in den strijd gebruikt . . . id.

20636 Fraai beschilderd, naar beide einden puntig toeloopend houten schild, in symmetrische volgorde bedekt met bosjes zwart menschenhaar; op het middenveld is in roode en zwarte verf een groot menschelijk gezicht geschilderd; nabij de beide einden hetzelfde gezicht doch kleiner. De achterkant van het schild is uitgehold, voorzien van een houten handvat in den vorm van een krokodil en het geheel zeer fraai beschilderd in zwart en rood. Om het schild te kunnen ophangen, is een kleine bamboezen lus aangebracht . . . . . id.

20637 Houten schild als No. 20636, doch met kleine verschillen in teekening . . . . . id.

20638 Bijzonder fraaie à-jour bewerkte klapperdop, een verhaal voorstellend, waarschijnlijk uit het Ramayana . . . . . **Bali.**

20639 Veelkleurige geruite halfzijden gebruikte sarong, bestaande uit twee aan elkaar genaaide deelen, vervaardigd uit gedeeltelijk in- en gedeeltelijk uitheemsche garens. Op het middenveld treft men onsymmetrische ruiten aan van witte, blauwe, paarse, donkerbruinroode en roode scheringdraden. De kapala is tevens voorzien van witte en lichtblauwe strepen van inslagdraden.
Dit soort sarongs wordt door mannen en vrouwen gedragen. Tegenwoordig worden zij veelal uit Japan ingevoerd. Deze sarong werd in Mei 1933 in het pandhuis te Makasser aangetroffen. Het onsymmetrische is volgens den schenker, Ir. P. J. Willekes Macdonald, eene speciali-

teit van Soppèng, Afd. Bone. Zie verder Jasper en Mas Pirngadie, *De Inlandsche Kunstnijverheid in Nederlandsch Indië*, Deel II Bldz. 18. Afk. van Soppèng. . . . **Zuid-Celebes.**

20640 Vrouwendraagmand (*tokeng*), van rotan, afgeknot kegelvormig, naar boven wijduitloopend, aan voor- en zijkanten beschilderd met lichtbruinroode en zwarte verfstof, alzoo vormende een achtergrond van terracotta, waarop sleutelmotieven in de natuurlijke kleur van rotan met zwarte en lichtbruinroode stippen en een rand van zwart. Tegen de buitenomwanding van den mand zijn acht verticale bamboestaafjes, elk met een dunne rotanreep aan de mand vastgehecht. De bodem is versterkt door een rondgaanden breeden bamboezen reep, welke tot voet dient. De bovenrand wordt aan den buitenkant versterkt door vier rotan hoepels en aan den binnenkant door één. Een draagriem van ruw boombast is zoodanig aangebracht, dat de mand als een ransel kan worden gedragen. Afkomstig van Galoempang. . . . . **Noord-Celebes.**

20641 Schort (*sassang*), bestaande uit 65 c.M. lange reepen boombast (van den lampakoeboom). De reepen worden aan den bovenrand vastgeknoopt aan een gevlochten rotan bandje, waaraan een gevlochten lus, ten einde de schort sluitend om het lichaam te bevestigen. Afkomstig van Galoempang. id.

20642 Hoofddeksel (*sokko 'tabo*) vervaardigd van de schaal der lawoevrucht. Afkomstig van Galoempang. . . . . id.

20643 Rugmand voor mannen (*loepa*) van donkerbruin gevlochten rotan, in den vorm van een soldatenransel. Afkomstig van Galoempang. . . . . id.

20644 Billenschortje (*lapi 'koese*) van koeskoesvel. Deze schortjes worden gebruikt, wanneer men het bosch intrekt. Voorheen werden zij gerekend tot de oorlogs-uitrusting. Afkomstig van Galoempang. . . . . id.

20645 Billenschortje (*lapi' tokata*) van *anoa*-vel. (In het Galoempangsch is *tokata* = vel). Afkomstig van Galoempang. . id.

20646 Sirih-zakje (*sepoe*), bestaande uit een fraai vierkant zakje van fijn donkerbruinrood en zwart gevlochten rotan met ruitmotieven en een grover binnenzakje van denzelfden vorm van gevlochten grasstengels in de natuurlijke kleur. Vervaardigd in kampong Dengen. Afkomstig van Galoempang . . . . . id.

20647 a-b. Twee zakjes welke uit een soort gras werden gevloch-

ten. De reepjes zijn deels in de natuurlijke kleur, deels donkerroodbruin geverfd. In deze zakjes neemt men o. a. rijst mede. Afkomstig van Galoempang. . . . **Noord-Celebes.**

20648 Bamboekokertje (*balo*) met *panetek* (vuurslag) en *baroe'*, d.i. zwam van den aren- (Galoempangsch: idoe'-) boom. Een dekseltje, eveneens van bamboe is met rotan vlechtwerk aan den koker bevestigd. Afkomstig van Galoempang . . . . . id.

20649 Parang (*la'bo'*) met scheede (*banoea*). De parang heeft een rechte kling met een flauw gebogen zwarthoornen greep. De twee helften van de lichtbruine houten scheede, worden door reepjes rotan aan elkaar gehecht. Afkomstig van Galoempang . . . . . id

20650 Koppensnellersmes (*piso lappa'*). Het lemmet is bijna recht, naar den greep smaller toeloopend en met flauwgebogen lijn naar de scherpe punt overgaand. De greep is van zwart hout, met een schoenvormige verdikking waarin gaten voor het bevestigen van menschenhaar. De donkerhouten scheede heeft vier rotanbandjes. Nabij het boveneinde van de scheede zijn twee doorboorde verdikkingen, waardoorheen touw is gebracht. Onderaan de scheede dient een z.g. schoen te worden bevestigd. Gekocht in kampong Boelo bij Galoempang. . . . . id.

20651 Koppensnellersmes (*piso lappa'*) als No. 20650, doch de greep met menschenhaar versierd. . . . . id.

20652 Zwaard (*torokkong*) met recht lemmet, waarvan het ijzer nabij de punt gespleten is; greep van zwart hoorn, van onderen ovaal, het bovenste deel naar achteren gebogen, plat en dunner wordend, ter weerszijden versierd met ingesneden S-vormige figuren met open krul; aan den voorkant een vleugelvormig plat uitsteeksel met drie overlangsche strepen ter weerszijden en aan beiden kanten een ingesneden vierhoekig symmetrisch motief, omrand door een zigzagvormige lijn. Scheede van donker hout zooals die van No. 20650, doch voorzien van een donkerhouten schoen. Afkomstig van Galoempang. . . . . id.

20653 Lans (*kasai*) met langen ijzeren weerhaak, bevestigd aan een lichtbruinen stok door middel van een breede stevige touwverbinding en drie rotan bandjes. De onderkant van den stok is voorzien van een kleine ijzeren punt. De lans dient voor de jacht op varkens en voor den palingvangst. Vervaardigd in Lemo (tegenwoordig onder Loewoe') . . id.

20654 Lans (*toemba'*) met smalle lancetvormige ijzeren punt,

bevestigd aan den zwarthouten stok, welke nabij de lanspunt versierd is met een fraai gedreven zilveren bus. De donkerhouten scheede heeft vijf gevlochten rotan bandjes, terwijl aan den top een stuk hout met fraai snijwerk is aangebracht in den vorm van een afgeknotten kegel waarvan het breede gedeelte naar boven is gekeerd. Aan den onderkant van de scheede is een rond stuk houtsnijwerk aangebracht waarop bladversiering. Afkomstig van Galoempang . . . . . **Noord-Celebes.**

20655 Stok (*bembe*) van lichtbruine bamboe met zwart menschenhaar en roodbruin geverfd geitenhaar. Wordt gebruikt bij het *ma'boea*-feest. Bij het dansen houdt men de *bembe* in de hand en zwaait ermede boven het hoofd. Zie ook No. 20657. Afkomstig van Galoempang . . . . . id.

20656 Armring (*kaweli*) van massief geelkoper. De einden raken elkaar niet; van binnen recht en glad; de buitenkant doet sterk denken aan een gebogen bloedzuiger; zeer eenvoudig geciseleerd. Deze armringen werden voorheen alleen door adellijke vrouwen gedragen. Zij hebben hetzelfde model als de *ponto*, worden echter niet, zooals de ponto, van de kust ingevoerd. Afkomstig van Galoempang. . . . . id.

20657 Vierkante zak (*sariwan*) van inheemsche grove garens geweven, met horizontale lichtroode strepen en eenige versiering nabij den bovenkant in den vorm van lichtroode en grijze ingeweven sterretjes. Aan den onderkant bevindt zich een aantal metalen bellen zonder klepel, met dik touw aan den zak bevestigd. Deze bellen zijn deels van koper en deels van eene legeering van koper en tin. Touw en rood katoen vormen een draagsnoer. Dit soort tasschen wordt gebruikt bij het *ma'boea*-feest. Zie ook No. 20655. Afkomstig van Galoempang. . . . . id.

20658 Groote fraai geïkatte slimoet (*ba'ba dewata*) van inheemsche garens geweven, uit vier stukken bestaand, welke langs de scheringdraden aan elkaar zijn genaaid. De twee middenstukken hebben een bruinrood fond, waarop symmetrische figuren. De randgedeelten zijn elk voorzien van 20 kleine poetjoek reboengs, eveneens geïkat. De beide andere stukken van de slimoet bestaan uit breede en smallere strepen van grijze, lichtpaarse, witte, blauwe, zwarte, lichtbruine en bruinroode scheringdraden. De inslagdraden zijn donkergrijs. Afkomstig van Galoempang en vervaardigd door bewoners van Lebani . . . . . id.

20659 Lange smalle zeer fraai geïkatte katoenen slendang (*tannoen*

lolo) van inheemsche garens geweven, met roodbruin fond, waarop breede en smalle banen van zwarte scheringdraden. Op de middelste en beide uiterste zwarte banen komen fraai geïkatte witte symmetrische teekeningen voor, zoo ook op de beide breede roodbruine banen. Beide einden van de slendang hebben een franje van scheringdraden in de natuurlijke kleuren Afkomstig van Galoempang. .

Noord-Celebes.

20660 Stel foeja-kloppers uit Wono (Onderafdeeling Masamba). De steen is meestal rechthoekig (eene uitzondering hierop vormt No. 20660a.), van een grijze leiachtige steensoort, met overlangsche groeven, aan de eene zijde horizontale of perpendiculaire en aan de andere zijde schuine. Deze steen is tusschen een als steel dienend, in het midden doorgebogen stuk rotan geklemd, waarvan beide einden vlak onder den steen en meer naar beneden op twee plaatsen door een vlechtwerk van rotan verbonden zijn. Het kloppen van de foeja (*sinassa*) heet in Wono *soemassa*. De plank, waarop de boombast wordt geklopt heet *sassa'ang*, de lat, waarmede de foeja wordt opgerold heet *pe'ajoe*. De steenen waaruit de hamertjes worden vervaardigd, komen uit Rato (Rampi). Voor een volledig stel werd voorheen een karbouw betaald. Bij de bevolking worden steeds fijnere hamertjes gebruikt. De opeenvolgende stadia der bewerking zijn:

Naam van de bewerking:	*Naam van den hamer:*
1. mantoetoek.	1. petoetoek (gewone riviersteen).
2. manghela'.	2. pehela'.
3. mankero'.	3. pangkero'.
4. mangkoelingi.	4. pekoelingi.
5. mantelang.	5. telang.
6. mamberek.	6. peberek.
7. mampoera (afmaken).	7. pepoera. . . . . id.

20661 Blaasroer van bamboe, waaromheen een uitgehold stuk vlier, waarin twee houten pijltjes zijn gestoken. Het ondereinde van het pijltje is voorzien van een stuk vlier. Afkomstig van Galoempang. . . . . id.

De navolgende voorwerpen uit de Ethnographische Verzameling werden in December 1933 aan het Musée d'Ethnographie du Trocadéro te Parijs ten geschenke gegeven:

193 Kogelzak (perpiloeroean). Bataklanden.

531 Sarong met gouddraad doorweven. Bruidskleeding. Lampongsche Distr.

576 Kleedje (tampan pengantar). Lampongsche Distr.

581 Badhanddoek (tampan). id.

997 Sarong (tapis). Feestkleeding. Palembang.

1201 Mand (kepis) om visch in te bewaren. West-Java.

1202 Model van een sero. Batavia

1685 Madoereesch wapen gesmeed te Winongan

1749 Koeroengan-gemak. Vogelkooi. Midden-Java.

2127 Larkang. Madoera.

2166 Gestikte buis (badjoe tali) van boomschors. Westerafd. v. Borneo.

2791 Sirihdoos in gebruik bij den Toöe-oenboeloe-stam. Noord-Celebes.

3518 Draagmand voor een kendi. Lombok.

3521 Bamboezen sirihdoos. Lombok.

3846 Mannelijk beeld (si-patoelpak). Bataklanden.

4598 Twee stuks stoelmatten. Atjèh.

4664a Klewang (sekin toempang beunteuing). Atjèh's Oostkust.

5226 Koedi. Java (Lebak).

5968 Mat(tikar hoei segah). Melawi-gebied.

6240 Draagmand van rotan. Katoenggau-Dajaks. Borneo.

6367 Vierkante doos (abila lombilombibiato). Celebes.

6422 Dekkleed voor eetwaren van foeja. Moeton en Tomini. Noord-Celebes.

6445 Houten lepel (igoe). Tominibocht. Noord-Celebes.

6477 Etensdrager (rantjang). Boni. Celebes.

7238 Bamboezen sirihdoos. Lombok.

7552 Vrouwenrok van de Oeloe-Ajer-Dajaks. Borneo.

7629 Langwerpig rotan mandje van de Mahakam-Kajan. Borneo.

7763 Draagmand met netwerk als sluiting. Taman-Dajaks. Mendalam. Borneo.

7765 Kajan-schild met haarversiering. Batjan-Redjang-Kajan. Borneo.

8333 Draagmand van de Kajan's der Boven-Mahakam. Borneo.

8678 Vrouwenrokje (kain enkoedoe) van de Kantoek-Dajaks. Borneo.

8904 Zitmat (tangka doeë). Atjèh.

9164 Rentjong met scheede en gouden steelring. Afkomstig van een der onderbevelhebbers van Toekoe Oemar. Atjèh.

9205 Sarong van foeja. Posso. Noord-Celebes.

9709 Bade met scheede, waarvan bovenstuk met ivoor. Manna en Pasemah Sumatra.

10361 Zitmatje Afkomstig van Seunagan en Geumpang. Atjèh's Westkust.

10367 Klewang van Atjèh's Westkust. 1902.

11407 Donderbus, afkomstig uit de Bataklanden.

11420 Kegelvormig vischfuikje. Giling. Midden-Java.

11421 Fleschvormig vischfuikje. Midden-Java.

11500 Vierkant zitmatje. Kamatang Tinggi.

11506 Vierkant zitmatje als No. 11500. Afkomstig van Kamatang Kapajang.

11517 Vierkant zitmatje, vastgehecht aan andere matten tot een dikte van 4 à 5 c.m. (lapih pendak). Afkomstig van Soengei Panoek.

12019 Rijstmand, cylindrisch. Kenja-Apokajan. Centraal-Borneo.

12113 Bereide boomschors van den te'ep-boom. Minahasa. Celebes.

12117 Bereide boomschors van den langusei-boom id. id.

12123 Bereide boomschors van den na'a kulo-boom. id. id.

12153 Slagwapen met scheede. Benkoelen.

12279 Zeer fraaie mat, om te worden opgehangen achter den zetel van een bruidspaar. Afkomstig van Tandjoeng Belit. Lampongsche Districten.

13410 Schild met kralen en vederen. Landschap Berouw. Z. & O. Afd. Borneo.

13411 Bijl om groote boomen te kappen. id. id.

13478 Sirihdoos met verdeelingen. Afkomstig van Boeton.

14424 Omslagdoek (kain kembangan). Soerakarta.

14436 id. id.

14439 id. id.

14442 id. id.

14448 id. id.

14458 id. id.

14463 id. id.

14469 id. id.

16523 Mandje in vakjes verdeeld; bestemd tot sirihdoos. Boeton.

16741 Houten schild, versierd met geitenhaar, driehoekige stukjes been en kleine schelpen. Afkomstig van de Toradjalanden. Celebes.

16759 Hoed voor mannen, bestikt met figuren van garen, katoen en mica. Afkomstig van Badjo. Celebes.

16885 Kleedingstuk van geklopte boomschors, waarna beschilderd. Celebes.

17020 b. Mandje van gevlochten pandanvezels. Boeton.

17600 Draagmand. Afkomstig van Koelawi. Midden-Celebes.

17953 c. Gevlochten bamboehoed voor vrouwen. Makale en Rante-Pao Celebes.

18248 Weefsel (hoeloe Kamering), fraai bewerkt voor doodenfeesten. Palembang.

18249 Weefsel als No. 18248. Inlandsche benaming is Diwahitoe. Palembang.

18557 a. Mand (pengosak) van geel, rood en zwart gekleurde bamboe. Lombok.

18557 b. id. id.

18558 a. id. id.

18560 a. Deksel (tembolak tereng) van bamboe. id.

18580 Lendengordel voor kinderen bij feesten. Sintang. Westerafd. Borneo.

18710 Houten schild. Handvat en schil uit één stuk. Centraal-Borneo.

19269 Vierkant geborduurd stuk goed met haakfiguren. Lampongsche Distr.

19544 c. Selasah (penambok). Tasikmalaja.

19544 e Bandji id

19546 b. Batikstempel (tjap robjing) id.

19547 d. Batikstempel (tjap redjing) Tasikmalaja.

19549 b. Batikstempel (tjap rereng manis). id.

19555 Houten klompen voor mannen uit kampong Tjidjoelang. Tasikmalaja.

19589 Geelkoperen gegoten schaal op voet. Oud werk. Padangsche Bovenlanden.

19594 Geelkoperen gegoten ketel. Oud werk. Padangsche Bovenlanden.

19600 id. id. id.

19625 Geelkoperen gegoten hanglampje. id.

19634 Geelkoperen gegoten verzilverde klokken voor rijpaarden. Oud werk. Padangsche Bovenlanden.

19676 Geelkoperen gegoten schaaltje voor geneeskrachtig water (moendam patimah) met geciseleerde Koranspreuken. Padangsche Bovenlanden.

19752 Houten schild met koperbeslag. Atjèh.

19845 Waterkaraf van aardewerk. Padang Lawas. Bataklanden.

20198 Versierde plank met wajangfiguur in kleuren. Cheribon.

zonder nummer. Vischkorf. Midden-Java.

id. Baadje. Lampongsche Districten.

id. Tjarano, koperen schaal op voet. Padangsche Bovenlanden.

id. Tjèrè, koperen ketel. id.

id. Mand met deksel om allerlei in te bewaren (keuboë) Atjèh.

id. Een paar houten klompen. Atjèhsch maaksel.

id. Zonnehoed (Tanggoi). Tebidah-Dajaks. Westerafd. v. Borneo.

id. Draagmand van rotan. Borneo.

id. id. id.

id. Zeven bakjes, gevlochten in twee kleuren. Celebes.

Handschriftenverzameling
Lijst van Aanwinsten
1933.

WOORDENLIJSTEN VAN HOLLE

No.

190 Kada Toradja (Rante Pao, Makale).

191 Bahasa Mekongga (a) } Zuid-Celebes.
Id. Mingkoka (b) }

192 Dialect van Seloempang-Makale (Mid. Celebes).

193 Wolio (a) } Zuid-Celebes.
Boelon(g) (b) }

194 Dialect van Soewawa (Minahasa).

195 Attingola'sch, N. Celebes.

196 Bareë, Mori'sch en Boengkoe'sch.

197 Papoea-taal in het Moejoe-stroomgebied, Ond. Afd. Boven-Digoel.

198 id. in het Digoel- en Mandobo-stroomgebied.

199 id. in het Kaoh-stroomgebied.

200 id. in het gebied tusschen Digoel en Mappi-rivier.

201 Sangireesch.

202 id.

203 Tahoena'sch.

204 Taghoelandangsch.

205 Siaoe'sch.

206 Beran Manganitoe, als onderdeel van de Beran Sangireesche taal.

207 Talaoedsch, Beosch-dialect.

208 Mentaweisch.

209 Gorontaleesch.

NEDERLANDSCHE HANDSCHRIFTEN

XLVI Oud afschrift van Mac Gillavry's „Nota omtrent den staat der Javasche Vorstenlanden, de thans bestaande onlusten, en de middelen, welke tot herstel en verzekering der rust kunnen worden aangewend". Soerakarta, Mei 1826. (Zie LOUW, *De Java-oorlog* I blz. 13 noot)
Aangekocht op een openbare boekverkooping bij Kolff en Co.

Bij de overbrenging der handschriften naar de tegenwoordige bewaarplaats zijn tevoorschijn gekomen de ondervolgende

JAVAANSCHE HANDSCHRIFTEN

Aksara boeda, modellen van Oudjavaansch schrift, grootendeels gefantaseerd, folio 22 blz. . . . . B. G. 41

Kawi-inscriptie met Balineesche en Maleische verklaring van Ida Ktoet Anom van Boeleleng, 1866. Folio 28 blz. B. G. 51

id. van den Dieng met transscriptie en verklaring (zeer fantastisch).

Verder bevat deze bundel facsimile's van de koperen platen van Kebantenan en modellen van Oudjav. schrift (fantastisch). Gedeeltelijk losse vellen . . . . B. G. 86

id. met woordelijke en doorloopende vertaling, de „babon" van het laatste nummer in Cohen Stuarts *Kawi Oorkonden*, en onderteekend met: Soeltan Pakoenataningrat. Folio 42 blz. . . . . B. G. 152

Pawoekon of Wariga, 4to 102 blz. . . . . B. G. 361

Hiertoe behooren ook: *a* een fol. ms. van 23 blz. en *b* een dito van 8 blz. met illustraties.

Menak, handschrift aangetroffen in de bibliotheek. Folio, zwaar beschadigd . . . . . B. G. 580

Boekuitgaven 1933.

De periodieke wetenschappelijke uitgaven van het Genootschap hadden in het verslagjaar geregeld voortgang.

Van het Tijdschrift verscheen deel LXXIII, in drie stukken; de laatste aflevering bevat de mededeelingen, gedaan door leden van de Afdeeling voor de Taal-, Land- en Volkenkunde in de vergadering ter herdenking van den honderdsten geboortedag van Professor Dr. Hendrik Kern. Voor een gedetailleerde opgave der artikelen moge worden verwezen naar de opsomming daarvan voorin het boekdeel.

Van de Verhandelingen zagen het licht:

deel LXVII vierde stuk: S. J. Esser, *Klank- en Vormleer van het Morisch* (Tweede gedeelte);

deel LXXII tweede stuk: Dr. Th. Pigeaud, *De Serat Tjabolang en de Serat Tjentini;*

deel LXXII derde stuk: P. Arndt, *Grammatik der Ngad'asprache.*

Het eerste stuk van deel LXXII, dat eene „Handleiding voor de beoefening der Ledo-taal", samengesteld door Dr. S. J. Esser, zal bevatten, is ter perse.

In de Bibliotheca Javanica verschenen:

No. 4, *Het Oud-Javaansche Nitiçāstra,* uitgegeven en vertaald door R. Ng. Dr. Poerbatjaraka;

No. 6, *Het Oud-Javaansche Brahmāṇḍapurāṇa,* vertaald door Prof. Dr. J. Gonda.

Steun aan andere uitgaven.

Aan het Instituut Kern te Leiden werd eene geldelijke ondersteuning verleend van f 800.- voor de uitgave van een topografischen atlas van het Oude Indië.

Een bedrag van f 500.- werd beschikbaar gesteld voor de door de Kirtya Liefrinck - Van der Tuuk uitgegeven monografie van Dr. V. E. Korn over de desa Tenganan (Bali).

Een subsidie van f 550.— werd verleend voor de uitgave van het Woordenboek van het Sa'dan-Toradjaasch, samengesteld door Dr. H. VAN DER VEEN.

Besloten werd, f 400.— ter beschikking te stellen voor het ter perse liggend boek van MR. J. KUNST over de Javaansche en de Soendaneesche Muziek.

Bij wijze van steun zijn aangekocht 15 exx. van *Mythologie, Religion und Magie im Sikagebiet*, en van de *Grammatik der Sika Sprache*, beide van de hand van PATER P. ARNDT.

Register

op het

Uittreksel uit de Notulen der Directievergaderingen.

Afdeelingen:
- Adatrecht, 33, 34.
- Taal-, Land- en Volkenkunde, 30.
- Rechtswetenschap, 25.
- Internationale Vraagstukken, 31, 33.

Arndt, P. 32, 38.

Boegineesch, 30.
Bruyn, G. W. de 39.

Cense, Dr. A. A. 39.
Correspondeerende Leden, 34.
Creutzberg, Mr. K. F. 37.

Directie, 33, 34, 37.

Eereleden, 25, 26, 34, 35, 37.
Edita, 24, 25, 26, 30, 32, 36.

Flines, E. W. van Orsoy de 33.
Flores, 32, 38.
Fotografieën, 31.

Gebouw, 23, 24, 38, 40, 41.
Geldmiddelen.
- Begrooting 1933, 25.
- Loterij-aandeel, 26.
- Penningmeester, 39.
- Rekening en verantwoording penningmeester, 24, 35.
- Id. Vertegenwoordiger in Nederland, 26.
- Salarissen Genootschapspersoneel, 23, 38
- Subsidies, 24, 25, 26, 32, 34, 35, 37, 38, 40.

Gérardin, E. 29.
Gesellschaft, Deutsche— für Natur- und Völkerkunde Ostasiens, 31.
Grafsteen Jan van Riebeeck, 26, 31, 35.

Heras, Rev. H. 32.
Huishoudelijke Dienst, 36.
Huizinga, Prof. Dr. J. 26.

Institute of Pacific Relations, 26, 31.
Instituut Kern, 27, 35, 38.

Jong, Prof. Dr. J P. B. de Josselin de 33.

Kern, Prof. Dr. H. 29.
Kunst, Mr. J. 26, 32, 35, 36, 37.

Leden.
- Eereleden, 30, 37.
- Correspondeerende Leden, 30.
- Gewone Leden, 27, 30, 34.
- Werkende Leden
  - Afd. Taal-, L-. en Volkenkunde, 27.
  - Afd. Rechtswetenschap, 27, 34.
  - Afd. Staathuishoudkunde, 39.
  - Afd. Internat. Vraagstukken, 27, 34.

LeRoux, C. C. F. M. 33, 37, 40, 41.
Lorentz, Mr. H. A. 35, 37.
Moens, Ir. J. L. 35.

Oudheidkundig Verslag, 24, 25, 30.

Pabst, Z. Exc. J. C. 31.
Prins, Mr. P C Bloys van Treslong, 40.

Ruil, 36

Secretariaat, 39, 40, 41.

Uitbreiding Museum, 23, 24, 38, 40, 41.

Verzamelingen
- Praehistorische – 32.
- Archaeologische – 32.
- Ethnografische – 22, 32, 35, 39
- Keramische – 35.
- Musicologische – 23, 36, 38.

Vollenhoven, Mr. Dr. C. van 28, 29, 34.

IJzerman, Dr. J. W. 30.

Zuid-Afrika, 26, 31, 35, 37, 38.